

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internațională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de
Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie
Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al
Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel
Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”
(Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru
Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei”
(Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 2(314) 2018

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar
(Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept,
profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab.
în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept,
profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor,
Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerba-
idjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru
cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab.
în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor
hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac,
doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneu-
ropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor
hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Strato-
nov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina);
V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor.
al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:

Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

Георгий КОСТАКИ. Права человека и их защита в Молдове: право на защиту от ПЫТОК	4
Dumitru BALTAG, Mariana ROBEA. Relevanța teoretică și socială a fenomenului de ordine juridică	12
Victor GUȚULEAC, Elena COMARNIȚ-CAIA. Analiza logico-juridică a modificărilor și completărilor adoptate recent la legea contravențională	18
Lilia GULCA. Formele și metodele de desfășurare a controlului fiscal.....	24
Б. СОСНА, Д. ЖОСАН. О некоторых проблемах, возникающих при применении законодательства, регулирующего труд педагогических работников	29
Artiom PILAT. Condițiile de validare a raportului de expertiză judiciară	37
Cristina PÎRȚAC. Aplicarea în practică a prevederilor art. 332 „falsul în acte publice” din Codul penal. Probleme și soluții	41
Sergiu BODLEV. Contestarea acțiunilor ilegale ale angajaților vamali	46
Sulaiman MAHMOUD. Componente și forme ale corupției	50
Mariana SPATARI, Vlad NEDELICU. Unele aspecte interpretative privind formele constrângerii în dreptul penal	55

CZU 343.255.5

ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И ИХ ЗАЩИТА В МОЛДОВЕ: ПРАВО НА ЗАЩИТУ ОТ ПЫТОК

Георгий КОСТАКИ,

доктор хабилитат права, профессор, главный научный сотрудник Института правовых и политических исследований Академии наук Молдовы

РЕЗЮМЕ

Статья «Права человека и их защита в Молдове: Право на защиту от пыток». В соответствии с Конвенцией против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, пытками являются: ... любое действие, которым какому-либо лицу умышленно причиняется сильная боль или страдание, физическое или нравственное, чтобы получить от него или от третьего лица сведения или признания, наказать его за действие, которое совершило оно или третье лицо или в совершении которого оно подозревается, а также запугать или принудить его или третье лицо, или по любой причине, основанной на дискриминации любого характера, когда такая боль или страдание причиняются государственным должностным лицом или иным лицом, выступающим в официальном качестве, или по их подстрекательству, или с их ведома или молчаливого согласия. В это определение не включаются боль или страдания, которые возникают лишь в результате законных санкций, неотделимы от этих санкций или вызываются ими случайно.

Эта статья была подготовлена Институтом демократии (Молдова). Данная статья финансируется Европейским Союзом в рамках EIDHR. Мнения, выраженные в статье, не обязательно отражают точку зрения Европейского Союза.

Ключевые слова: Конвенция Организации Объединенных Наций, Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, Европейский суд по правам человека, Молдова, пытки.

HUMAN RIGHTS AND THEIR PROTECTION IN MOLDOVA: THE RIGHT TO PROTECTION AGAINST TORTURE

Gheorghe COSTACHI,

Doctor habilitat of law, Professor, Chief Researcher of the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova

SUMMARY

Article "Human Rights and Their Protection in Moldova: The Right to Protection against Torture". Torture, according to the United Nations Convention against Torture, is: ...any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him, or a third person, information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in, or incidental to, lawful sanctions.

This article was prepared by the Institute for Democracy (Moldova). This article is funded by the European Union (European Instrument for Democracy and Human Rights). Opinions expressed in the article do not necessarily represent those of the European Union.

Keywords: United Nations Convention against Torture, European Court of Human Rights, Moldova, Torture.

Постановка проблемы. Конституция РМ рассматривает человека, его права и свободы в качестве высшей ценности. Признание человека, его прав и свобод высшей ценностью – фундаментальная норма права любого демократического государства, образующая основу правовой защиты общества от попыток создать условия для подавления личности. Принцип признания человека, его прав и

свобод высшей ценностью служит ориентиром для дальнейшего совершенствования всей системы основных прав и свобод человека и гражданина в условиях развития демократического общества.

Принцип признания человека, его прав и свобод высшей ценностью должен оказывать определяющее влияние на всю деятельность демократического государства. Государство в условиях действия этого принципа не вправе

в своей деятельности выходить за устанавливаемые им границы взаимоотношений с человеком.

Признание человека, его прав и свобод высшей ценностью касается каждого человека. Для реализации этого принципа важное значение имеют социальные функции каждого человека, его ответственность перед другими людьми, обществом в целом и государством. Только в этом случае принцип признания человека

высшей ценностью может быть распространен в равной мере на всех членов общества. В демократическом обществе становление личности происходит в условиях свободы, заключенной в определенные рамки. К ним относится, в частности, правовая надстройка общества. Через нее принцип признания человека высшей ценностью формирует у человека определенные нормативные представления о сущности личности, несущие на себе отпечаток той правовой культуры общества, в условиях которой они возникли. Поставить эти представления на службу человеку и обществу – важная предпосылка реализации конституционного принципа признания человека, его прав и свобод высшей ценностью. Ее создание — важное условие, способствующее превращению граждан из объектов воздействия государства и общества в активно действующих субъектов.

Очевидно, что развитие общества и государства складывается из признания прав и свобод человека высшей ценностью. Одной из важнейших задач уголовного закона является охрана прав и свобод человека и гражданина. Здоровье является неотъемлемым элементом естественных прав человека, охраняемых Конституцией РМ.

Статья 24 Конституции Республики Молдова гласит, что государство гарантирует каждому человеку право на жизнь и на физическую и психическую неприкосновенность; никто не может подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство наказанию или обращению [6].

Уголовно-процессуальное законодательство в развитие этих конституционных положений в числе принципов уголовного судопроизводства называет уважение чести и достоинства личности, подразумевающее в том числе и запрет на применение насилия, пыток, другого жестокого или унижающего человеческое достоинство обращения.

Проблема применения пыток всегда занимала особое место в истории человечества. Осмысление и научный анализ этой проблемы являются объектом исследования многих социальных и гуманитарных наук: истории, философии, социологии, политологии и др. В рамках юридических наук данная проблема изучается не только уголовным правом, но также конституционным и международным правом.

Проблема преступности, одной из составляющих которой являются пытки и жестокое, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение или наказание, характерные для всех регионов мира, в настоящее время приобретает все более глобальный характер. На этом фоне международно-правовое сотрудничество государств является одним из наиболее действенных способов борьбы с этим негативным социальным явлением. И хотя пытки существуют столько же, сколько существует общество, за последние полвека государствами было предпринято немало усилий для их искоренения.

Проблема пыток и для нашего государства не нова. На протяжении длительного периода они являлись средством получения доказательств, широко использовались в расследовании.

Недопустимость пыток и других видов жестокого (бесчеловечного) или унижающего достоинство обращения в настоящее время является конституционным принципом.

Однако, к сожалению, отдельные факты применения пыток характерны и для современной действительности. Весьма острой проблемой остается их наличие в правоохранительной системе. Опасность рассматриваемого явления прежде всего состоит в том, что оно формирует отрицательное отношение общества к правоохранительным органам, развращает само общество, приучая его к мысли, что насилие, жестокость и несправедливость – вещи обыденные и естественные, а их применение оправдано

эффективным достижением тех или иных целей.

Действительное состояние применения пыток непосредственно отражает реальную ценность личности, ее прав в любой сфере общественных отношений, поскольку никакими, даже самыми благородными мотивами пытки не могут быть оправданы.

Если защита человека, его прав и свобод от посягательств со стороны государства является задачей демократически конституированного общества, то защита человека, его прав и свобод от общества с его разнообразными, пользующимися политическим влиянием группами, которое также способно посягать на человека, его права и свободы, – обязанность государства.

Актуальность темы статьи. Пытки являются одним из тяжелейших преступлений, их применение входит в число важнейших препятствий построению в Молдове демократического правового государства. Пытки нарушают фундаментальные права человека, запрещены международным и национальным законодательством. Несмотря на это, они продолжают применяться в большинстве государств.

Пытка – это целенаправленное причинение мучений (как физических, так и психических) с целью получения информации либо с целью наказания. Пытка является разновидностью истязаний – любой процедуры, причиняющей человеку мучения и боль, независимо от обстоятельств и целей, независимо от того, заканчивается ли наказание этой процедурой или за ней следует лишение человека жизни.

От других видов жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания пытки отличаются тем, что боль и страдания причиняются официальными лицами или другими лицами при попустительстве первых с целью получить сведения, наказать, принудить или дискриминировать.

Также актуальность исследования обусловлена также тем об-

стоятельством, что в настоящее время проблема пыток и жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания представлена в нескольких аспектах. Наряду с пытками, представляющими собой физическое и психологическое воздействие на человека, для многих государств характерно бесчеловечное обращение с лишенными свободы лицами по причине тяжелых условий их содержания: переполненности мест лишения свободы, отсутствия необходимых санитарно-гигиенических условий, нехватки спальных мест и прочее. Все это делает пребывание в заключении бесчеловечным и унижительным для человеческой личности, тем более, что эта проблема касается не только осужденных, но и лиц, находящихся под следствием, чья вина еще не доказана в судебном порядке. В этой связи проблема предотвращения и пресечения этого вида преступлений по-прежнему остается актуальной и требующей объединения усилий государств для ее разрешения.

В своём Послании, посвященном Международному дню в поддержку жертв пыток, 26 июня 2008 года Генеральный секретарь ООН отметил, что пытки представляют собой одно из самых серьезных международных преступлений и являются свидетельством ужасающих отклонений в человеческом сознании. «Несмотря на то, что статья 5 Всеобщей Декларации прав человека, которая служит основой международных норм в области прав человека, однозначно запрещает применение пыток при любых обстоятельствах, тем не менее, спустя 60 лет после её принятия пытки продолжают применяться, оказывая разрушающее воздействие на жизнь миллионов жертв и их семей».

Цель статьи. Выявить характеристику и сущность пыток, методы противодействия данному явлению, роль построения правового государства как важнейшего механизма реальной защиты прав человека, в том числе от пыток.

Изложение основного материала. Началом международно-правового сотрудничества в исследуемой сфере послужил Нюрнбергский процесс, в ходе которого вскрылись многочисленные факты массовых пыток и бесчеловечного обращения фашистских преступников с военнопленными и гражданским населением в ходе второй мировой войны. Чуть позднее была принята Всеобщая декларация прав человека, впервые провозгласившая запрет пыток и жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания и создавшая основу для дальнейшего международно-правового сотрудничества государств в этой сфере. Для его успешного осуществления требовалось выработать определение указанного правонарушения, что и было сделано позднее - в Декларации о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, принятой в 1975 г., и затем - в Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания 1984 г.

В Декларации о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания [3] и в Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания содержится запрет применения пыток [5].

Причины принятия специальных международных актов по борьбе с пытками говорят сами за себя, а вот скорость их следования одного за другим с небольшими интервалами указывает на то, что каждый предыдущий не возымел действия, на которое был рассчитан. Особое беспокойство было проявлено мировым сообществом, когда такая участь фактически постигла первый специальный документ, которым стала Декларация о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих

достоинство видов обращения и наказания, принятая Генеральной Ассамблеей ООН в 1975 году в качестве рекомендации странам. Через девять лет, в 1984 году, ООН приняла посвященный этой проблеме более действенный документ - Конвенцию против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания. От Декларации она отличалась не только объемом (33 статьи, в отличие от 12 в Декларации), но и, главным образом, тем, что все ее положения имели обязательный характер для подписавших ее стран. В частности, Конвенция обязала всех ее участников в рамках их национальной юрисдикции принять эффективные меры по недопущению применения пыток и аналогичных видов обращения и наказания. Для этого они должны были провести криминализацию всех названных в ст. 1 действий по применению пыток и действий, представляющих собой участие, соучастие, подстрекательство или попытку к совершению пытки.

И Декларация 1975 года, и Конвенция 1984 года адресованы в первую очередь органам уголовной юстиции и полиции, так как именно они ежедневно занимаются допросами, задержаниями подозреваемых, изобличением виновных, поиском доказательств преступления. В Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания «пытка» означает любое действие, которым какому-либо лицу умышленно причиняется сильная боль или страдание, физическое или нравственное, чтобы получить от него или от третьего лица сведения или признания, наказать его за действие, которое совершило оно или третье лицо или в совершении которого оно подозревается, а также запугать или принудить его или третье лицо, или по любой причине, основанной на дискриминации любого характера, когда такая боль или страдание причиняются государственным должностным

лицом или иным лицом, выступающим в официальном качестве, или по их подстрекательству, или с их ведома или молчаливого согласия. В это определение не включаются боль или страдания, которые возникают лишь в результате законных санкций, неотделимы от этих санкций или вызываются ими случайно [5]. В п. 2 ст. 1 Декларации пытка квалифицируется как «усугубленный и преднамеренный вид жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения и наказания». Объектом таких действий могут стать не только арестованные или заключенные, но и, как указано в ст. 1 Декларации и ст. 1 Конвенции, третьи лица. Такими «третьими» лицами, пытками которых или другими видами жестокого, бесчеловечного обращения с ними органы уголовного преследования стремятся воздействовать на подозреваемых, обвиняемых и даже свидетелей, могут быть родственники и близкие проходящих по делу лиц [2, с. 21 - 23].

Согласно Римскому статуту Международного уголовного суда пытки являются преступлением против человечности, если они совершаются в рамках широкомасштабного или систематического нападения на любых гражданских лиц (ч. 1 ст. 7), либо военным преступлением, когда они направлены против лиц или имущества, охраняемых согласно положениям соответствующей Женевской конвенции.

Генеральная Ассамблея ООН в 1975 г. приняла специальную Декларацию о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания. Но с принятием этой Декларации как документа, не имевшего обязательной силы, антигуманная и преступная практика не была остановлена. 10 декабря 1984 г. Генеральная Ассамблея ООН приняла Конвенцию против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания (Республика Молдова

присоединилась к данной конвенции Постановлением Парламента № 473-ХІІІ от 31 мая 1995 г.).

Эта Конвенция стала главным международным актом в области борьбы с пытками.

Ст. 17 Конвенции предусматривает создание Комитета против пыток, который регулярно рассматривает доклады государств-участников Конвенции. В соответствии со ст. 20 Конвенции, Комитет имеет право, с согласия заинтересованного государства-участника, инициировать визит в такое государство. Конвенция разрешает физическим лицам напрямую подавать жалобы в Комитет, при условии, что все прочие средства защиты их прав на национальном уровне были исчерпаны. Это является важным достижением международного права на данный момент, так как позволяет физическому лицу подать жалобу в международный орган на свое правительство. Тем не менее, применение указанного положения зависит от заявленного согласия правительства с данной статьей. На настоящий момент такое заявление было сделано меньшинством государств-участников; это означает, что большинство людей не имеют возможности воспользоваться данной процедурой.

В 2002 г. был принят и в 2006 г. вступил в силу Факультативный протокол к Конвенции (Республика Молдова присоединилась к Протоколу 30.03.2006 г.). Цель этого правового акта заключается в создании системы регулярных посещений, осуществляемых независимыми международными и национальными органами, мест, где находятся лишенные свободы лица, с целью предупреждения пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания.

Ст. 2 Факультативного протокола к Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания предусматривает создание экспертного органа – Подкомитета по

предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих достоинство видов обращения и наказания при Комитете против пыток, осуществляющего проверки мест заключения и передачу конфиденциальных отчетов в соответствующие органы, регулирующие предупреждение применения пыток и жестокого обращения. Протокол также предусматривает создание национальных органов, осуществляющих аналогичные проверки мест заключения (В Республике Молдова создание Национального механизма предупреждения пыток предусмотрено поправками в Закон о парламентских адвокатах от 26.07.2007 г.).

Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод (статья 3) также запрещает пытки, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение или наказание [4].

Наличие в Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод запрета применения пыток привело к тому, что огромная роль в предотвращении пыток принадлежит не только национальным судам, но и Европейскому суду по правам человека, основывающему свою деятельность на данной Конвенции.

Например, по делу Корсаков против Республики Молдова, при рассмотрении ссылок на ст. 3 Конвенции, Суд отметил, в частности, интенсивность ударов, применяемых к заявителю, в результате которых он перенес очень серьезные травмы (истец был около 70 дней в больнице), последствия которых оказали влияние на его здоровье в ранние годы (ему было 17 лет на момент этих событий, что делало его уязвимым перед его агрессором). Однако решающим элементом для определения жестокого обращения является применение так называемой фалака (нанесение ударов по ступням), которому был подвергнут заявитель. При таких обстоятельствах Суд постановил, что примененное полицией насилие в отношении заявителя было особенно тяжким, способным

причинить сильную боль и жестокие страдания, которые могут рассматриваться как пытки в соответствии со ст. 3 Конвенции.

Николае Бойченко был арестован 20 мая 2005 г. сотрудниками Центра по борьбе с экономическими преступлениями и коррупцией по подозрению в мошенничестве. Бойченко заявляет, что был избит ими, что впоследствии отрицательно сказалось на его состоянии здоровья. По делу Бойченко против Республики Молдова было отмечено нарушение ст. 3 Европейской конвенции о защите прав человека. Подтверждено также было нарушение ст. 5 (пункта 1) – незаконное содержание под стражей. Суд обязал РМ выплатить Николае Бойченко 40 тыс. евро в качестве компенсации морального ущерба и 6.823 евро на судебные издержки. Также Суд распорядился, чтобы РМ обеспечила немедленный и неограниченный доступ врачей и адвокатов к Бойченко и к его медицинской карте.

Таким образом, Европейский суд по правам человека служит надежным механизмом защиты прав и свобод граждан, содействует уменьшению количества пыток в Молдове.

Комитет ООН против пыток в своих наблюдательных заключениях за 2009 г. в отношении Республики Молдова выразил обеспокоенность в связи с серьезными законодательными и логическими ограничениями, препятствовавшими эффективной работе Национального механизма по предупреждению пыток. Вместе с тем, Подкомитет ООН по предупреждению пыток в своем докладе, составленном после визита в Республику Молдова с 1 по 4 октября 2012 г., отметил отсутствие отдельной структуры и четкой бюджетной линии для финансирования Национального механизма в рамках Центра по правам человека.

В Республике Молдова народный адвокат (омбудсмен) и офис народного адвоката (Центр по правам человека в Молдове) осуществляют свою деятель-

ность с апреля 1998 г. С 1998 по 2014 гг. омбудсмен в Республике Молдова носил название «Парламентский адвокат». Омбудсмен – важный внесудебный механизм защиты прав человека в Молдове, он обеспечивает соблюдение прав и свобод человека органами публичной власти, организациями и предприятиями, независимо от вида собственности и организационно-правовой формы, некоммерческими организациями, а также должностными лицами всех уровней. Омбудсмен способствует защите прав и свобод человека путем предупреждения их нарушения, а также мониторинга и представления докладов о порядке соблюдения прав и основных свобод человека на национальном уровне через совершенствование законодательства в области защиты прав и свобод человека, через международное сотрудничество в этой области, продвижение прав и свобод человека и механизмы их защиты посредством применения процедур, регулируемых законодательством.

Офис омбудсмента имеет представительства в Бэлць, Кахуле, в Варнице и Комрате.

Согласно Закону о парламентских адвокатах № 1349 от 17.10.1997 г. (отмененному изданием Закона о народном адвокате (омбудсмене) № 52 от 03.04.2014 г.), при Центре по правам человека был создан Консультационный совет, призванный «консультировать и помогать в исполнении полномочий парламентских адвокатов в качестве Национального механизма по предупреждению пыток».

В редакции Закона о народном адвокате (омбудсмене) № 52 от 03.04.2014 г., вступившей в силу 09.05.2014 г., формула Национального механизма по предупреждению пыток была изменена, а полномочия омбудсмента в области предупреждения пыток были переданы коллегиальному органу: Совету по предупреждению пыток, состоящему из физических лиц – представителей гражданского общества.

В Законе о народном адвокате (омбудсмене) предусмотрено создание Совета по предупреждению пыток, состоящего из физических лиц – представителей гражданского общества. Совет создается при офисе народного адвоката, а народный адвокат должен обеспечить осуществление его членами превентивных и мониторинговых визитов в места, где находятся или могут находиться лица, лишённые свободы. В работе Совета ему должно помогать специализированное подразделение при офисе народного адвоката.

Несмотря на то, что данный закон вступил в силу в мае 2014 г., механизм по предупреждению пыток в соответствии с новыми требованиями закона в течение 2015 г. не был создан, а деятельность по предупреждению пыток осуществлялась сотрудниками офиса народного адвоката. Совет по предупреждению пыток в качестве Национального механизма по предупреждению пыток не был создан.

Глава V Закона о народном адвокате называется «Национальный механизм по предупреждению пыток» и гласит, что, в целях защиты лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, при Офисе народного адвоката создается Совет по предупреждению пыток в качестве Национального механизма по предупреждению пыток в соответствии с Факультативным протоколом к Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания.

В целях обеспечения защиты лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания народный адвокат обеспечивает проведение периодических профилактических и контрольных посещений мест, где лица, лишённые свободы, содержатся или могут содержаться по распоряжению государственного органа или по его указанию, либо

с его ведома или молчаливого согласия.

Запрещается предписание, применение, разрешение или дозволение применения любого вида наказания, а также ущемление иным способом лица или организации за сообщение любой информации, достоверной или недостоверной, членам Совета и иным лицам, сопровождающим их при осуществлении полномочий по предупреждению пыток.

Народный адвокат является по должности председателем Совета. В состав Совета входят семь членов. Народный адвокат и народный адвокат по защите прав ребенка являются членами Совета по праву. Остальные члены предлагаются гражданским обществом, отбираются на основе конкурса, организованного Офисом народного адвоката, и назначаются на пятилетний срок без права назначения на новый срок.

Члены Совета самостоятельно выбирают места, подлежащие посещению, и лиц, с которыми желают беседовать. Для осуществления профилактических и контрольных посещений не требуется ни предварительного уведомления, ни разрешения какого бы то ни было органа. По результатам каждого посещения составляется доклад, который должен содержать, по обстоятельствам, предложения и рекомендации по улучшению ситуации.

Пытки, содержание под стражей, болезни, преследования, отсутствие медицинской помощи – все это и многое другое испытывают заключенные приднестровского региона. Этого не скрывают и представители данной территории [15].

В отчете Международной федерации за права человека (FIDH) указано несколько уголовных дел, в которых присутствует политическая составляющая. Упоминается дело Илие Казаку, бывшего налогового инспектора, и дело журналиста Эрнеста Вардана, которые были арестованы представителями Министерства государственной безопасности

приднестровской территории (МГБ) в 2010 году и обвинены в государственной измене и шпионаже. Также в отчете отмечено и дело Александра Бежана, ученика молдавского лицея в Тирасполе, который с 2010 стал мишенью служб безопасности. На него тогда завели уголовное дело и обвинили в соучастии в хулиганстве. На тот момент, молодой человек был учеником 11 класса.

По свидетельствам опрошенных миссией FIDH, в рамках этих процессов на всех этапах – от процедуры ареста до судебных приговоров – были насильственные действия, угрозы, лишение элементарных прав и жестокое обращение [15].

В отчете об осуществлении Международного Пакта о гражданских и политических правах на территории Молдовы, опубликованного в августе 2016 года неправительственной правозащитной организацией «Promo-LEX», сказано, что «власти Молдовы не осуществляют эффективную защиту жертв нарушений прав человека в приднестровском регионе» и что «за исключением создания территориального отделения омбудсмана в Варнице (зоне безопасности), никаких других важных мер для обеспечения соблюдения прав человека в регионе не было».

По данным «Promo-LEX», применение Национального механизма по предупреждению пыток в Молдове не распространяется на места содержания под стражей в Приднестровье, которые находятся вне каких-либо внешних механизмов контроля, в том числе международных органов.

«В приднестровском регионе пытки не считаются преступлением. Люди, которые жалуются на случаи насилия или пыток, позже подлежат преследованию. Из-за отсутствия элементов защиты местные следственные органы не возбуждают судебные разбирательства, и механизм обжалования заявлений о применении пыток остается неэффективным. Жертвы, взятые под стражу

в полиции, обязаны доказать факты, на которые они жаловались. Это в целом отражает отсутствие верховенства закона в приднестровском регионе», – отмечает «Promo-LEX» [15].

В отчете также написано о плохих условиях содержания в тюрьмах: в помещениях холодно, в них отсутствует вентиляция, туалеты, нет достаточного освещения, плохое питание, не хватает воды и отсутствует достаточная медицинская помощь.

В докладе, опубликованном в 2015 году, тогдашний омбудсмен Василий Калько утверждал, что получил жалобы от 92 заключенных, которые жаловались на превышенный срок предварительного ареста, несогласие с оглашенным приговором, неоказание медицинской помощи и плохие условия содержания под стражей. Он выразил обеспокоенность состоянием здоровья заключенных: 59 человек заболели открытой формой туберкулеза, а еще 141 человек заразился ВИЧ-инфекцией. По данным омбудсмана, в 2014 году умерло 12 заключенных (9 из-за болезней, и 3 покончили жизнь самоубийством). В то же время, в следственных изоляторах местной милиции нет туалетов, и не выдается белье. Лица, находящиеся под стражей, вынуждены сидеть и спать на бетонном полу или же на кроватях, сооруженных из досок.

В 2012 17 заключенных умерли в тюрьмах, из которых четверо умерли насильственной смертью, а 13 умерли от болезни. Но по неофициальным источникам, уровень смертности в регионе намного выше, учитывая негуманные условия содержания и неэффективность медицинского обслуживания [15].

Большую роль в противодействии пыткам играют неправительственные организации.

Важнейшим механизмом защиты от пыток является построение правового государства. Общеизвестно, что государство как суверенный, демократический, правовой институт призван защитить права и свободы лич-

ности и общества [9, с. 5]. Одним из важнейших прав граждан является право на личную неприкосновенность. Статья 5 Всеобщей декларации прав человека гласит, что никто не должен подвергаться пыткам или жестоким, бесчеловечным или унижающим его достоинство обращению и наказанию [1]. Статья 7 Международного пакта о гражданских и политических правах также закрепляет запрет на применение пыток [11].

В современном конституционном праве понятие «правовое государство» выступает как характеристика конституционно-правового статуса государства, предполагающая безусловное подчинение государства определенным принципам [9, с. 9]. Это - народный суверенитет, нерушимость прав и свобод человека со стороны государства, связанность государства конституционным строем, верховенство Конституции по отношению ко всем другим законам и подзаконным актам, разделение властей и институт ответственности власти как организационная основа правового государства, независимость суда, приоритет норм международного права над нормами национального права и др.

Однако наличие этих признаков еще не значит, что построено правовое государство. Рассматривая черты правового государства, легко заметить, что многие из них характеризуют не столько само государство, сколько общество, в котором оно существует. Это естественно: государство является частью общества и не может развиваться отдельно от него, не может стать «идеальным» при несовершенном социуме. Для того чтобы такое государство сформировалось, должно измениться и само общество. Это, по нашему мнению, одно из первых условий практического построения правового государства и является важной предпосылкой для уменьшения уровня пыток.

Второе условие – это уменьшение роста социальных противоречий, которое должно быть

отражено в принятии хороших, правовых законов, их соблюдение, выражающие интересы и потребности если не всех, то по крайней мере, большинства членов общества. Это возможно только тогда, когда в стране существует стабильная и демократическая политическая система. Необходимо иметь в виду, что государственный аппарат всегда имеет и свои собственные, «кастовые интересы», отличающиеся, а нередко и противоречащие интересам остального общества. Нельзя поэтому рассчитывать на то, что государство само станет правовым. Общество должно быть настолько сильным и сплоченным, чтобы «обуздать» аппарат, сделать его на деле «службой общества» [9, с. 10].

Третье условие, по нашему мнению, - это стабильная, высокопроизводительная экономика, которая обеспечила бы материальное благосостояние населения, развитие образования, науки, культуры, осуществление социальных программ, надлежащее материальное и техническое обеспечение государственного аппарата, оптимальную организацию правотворческой и правоохранительной деятельности, решение экологических и других глобальных проблем.

Четвертое условие, по нашему мнению, - это повышение уровня духовной культуры общества, в том числе, нравственной, политической и правовой [7, с. 43-45].

Люди должны осознать ценность человеческой жизни, гражданского мира и согласия, невозможность силовых решений социальных, межнациональных и иных противоречий, реальность в этом плане только нравственных и правовых начал.

Наибольшее и непосредственное воздействие на построение молдавской государственности оказывает повышение правовой культуры и правосознания граждан. Эти категории выступают тем фокусом, в котором воздействие разнообразных экономических, социальных, политических факторов концентрируется в не-

посредственном поведении людей.

Образовавшийся вследствие крушения старых и отсутствие новых символов веры ценностно-идеологический вакуум под воздействием кризисной или даже катастрофической социально-экономической и политической ситуации привели к резкому падению значимости социальных норм и к криминализации общества, что негативно отразилось на состоянии государственности [9, с. 10-11]. Наличие в нашей культуре ярко выраженного религиозно-идеологического компонента необходимо учитывать в государственном строительстве. Нашему государству и обществу нужны новые ценности, способные оградить личность от нравственного распада и эгоцентризма, интегрировать молдавский народ, мотивировать поддержку политических реформ, уважение к государству и закону [8, с. 4-5].

Только при выполнении данных четырех условий возможно построение в Молдове правового государства, которое будет надежным заслоном для пыток.

Огромную роль в процессе борьбы с пытками играют неправительственные организации.

Так, в декабре 2017 года в Молдове, в рамках Европейского инструмента содействия демократии и правам человека, Институт демократии (г. Комрат) начал реализацию проекта «Все вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове нет пыток: Гражданское общество против пыток».

Проект предполагает многочисленные мероприятия по противодействию попыткам в Республике Молдова, в том числе через оказание юридической и психологической помощи жертвам пыток, объединение гражданского общества в противодействии пыткам и др. действия помощи многочисленным категориям жертв пыток.

Очевидно, что поддержка Европейским Союзом этого проекта важна и актуальна: впервые в Молдове проводится аналогичный проект. Европейский Союз – это экономическое и политиче-

ское объединение 28 европейских государств, которые решили постепенно соединить свои ноу-хау, ресурсы и судьбы. Вместе, в течение 50-тилетнего периода расширения, они создали зону стабильности, демократии и устойчивого развития, сохраняя культурное разнообразие, толерантность и свободу личности.

Отрадно, что Европейский Союз стремится разделять свои достижения и ценности со странами и народами, находящимися за его пределами, поддерживая организации гражданского общества в защите прав граждан.

Выводы. Таким образом, пытка в отличие от других форм жестокого обращения (например, истязаний, побоев) имеет четкую целевую установку - принуждение пытаемого к чему-либо, в том числе к даче информации, совершению каких-либо действий или отказу от них и т.п.

Пытка - это общественно опасное деяние, выражающееся в незаконном подавлении свободы воли человека путем причинения физических или душевных страданий, мучений для принуждения к определенным действиям или отказу от них, даче информации либо в целях запугивания, унижения или дискриминации.

Общественная опасность пытки заключается в нарушении неприкосновенности личности, ее безопасности и характеризуется жестоким и циничным вторжением в сферу волевого суверенитета лица. Под последним понимается такое состояние независимости и неприкосновенности человека, при котором он самостоятельно может определять свое поведение, решать, что ему делать и чего не делать, сохранять в тайне или нет определенные сведения.

Механизм противодействия применению пыток должен основываться на приоритете охраны личности.

Повышение эффективности международно-правового сотрудничества в сфере борьбы с пытками и жестоким, бесчеловечным или унижающим достоинство обращением или нака-

занием, безусловно, будет способствовать предотвращению и пресечению такого рода правонарушений. В связи с этим необходимо комплексное исследование действующих в рассматриваемой области международно-правовых норм, их сравнительный анализ для выявления перспектив внесения в них дополнений и изменений, изучение ряда международных договоров в целях внесения в них положений о запрете рассматриваемого правонарушения, а также анализ правоприменительной практики международных контрольных механизмов и судебных органов, к компетенции которых относится рассмотрение вопросов нарушения указанного права, для устранения недостатков в их деятельности и распространения положительного опыта.

Важным механизмом для уменьшения пыток является построение правового государства, при котором существуют многочисленные механизмы общественного контроля над правоохранительными органами. Без построения правового государства граждане страны будут незащищены от произвола полиции, их права не будут соблюдены в полной мере.

Литература

1. Всеобщая декларация прав человека: Принята и провозглашена Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 года. СПб.: Регион-Про, 2004.
2. Гасымов Н.В. Международные принципы сотрудничества государств в борьбе с преступностью // Российский следователь. 2002 № 6.
3. Декларация о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания // Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия. Нью-Йорк, 1992.
4. Европейская Конвенция о за-

щите прав человека и основных свобод: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms = Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertes fondamentales / Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe, 1993. -62 с.

5. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания // Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия". Ч. II. Права человека. Нью-Йорк, 1992.

6. Конституция РМ. Кишинев, 2015.

7. Костаки Г. Мы не можем утверждать, что уже построено правовое государство // Конституционное правосудие. 2005. №4.

8. Костаки Г. Проблемы и перспективы формирования правового государства в Республике Молдова // Закон и жизнь 2005. № 6.

9. Костаки Г. Роль Конституции в защите прав и свобод личности // Гражданское образование и права человека. Национальная научно-практическая конференция. Кишинев, Pontos, 2008.

10. Костаки Г. Построение правового государства как необходимая предпосылка для успешной борьбы с пытками // Противодействие пыткам / Влаха Ирина, Карасени Демьян, Костаки Георге и др. Комрат, Институт демократии, Гагаузское представительство центра по правам человека в РМ, Комратский гос. университет. Комрат: Институт демократии, 2010. С. 19-25.

11. Международный пакт о гражданских и политических правах // Международный билль о правах человека. Нью-Йорк: Организация Объединенных Наций, 1988.

12. Моряков Д. Международно-правовое регулирование запрещения и предотвращения пыток и правовая система РФ. Автореферат на соискание степени кандидата юридических наук. Казань, 2008.

13. Пестерева Ю. Уголовно-правовая характеристика истязания. Автореферат на соискание степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2008.

14. Чобанян Р. Пытка: уголовно-правовое и криминологическое исследование. Автореферат на соискание степени кандидата юридических наук. Москва, 2007.

15. В Приднестровье продолжают пытки политических заключенных. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/v-pridnestrove-prodolzhaiutsia-pytki-politicheskikh-zakliuchennykh> (актуально на 16.08.2017)

Gheorghe COSTACHI,
Doctor habilitat of law, Professor,
Chief Researcher of the Institute of
Legal and Political Studies of the
Academy of Sciences of Moldova
Phone: (+373) 69125188
Email: costachi70@mail.ru

CZU: 340.13

RELEVANȚA TEORETICĂ ȘI SOCIALĂ A FENOMENULUI DE ORDINE JURIDICĂ

Dumitru BALTAG,

doctor habilitat, profesor universitar, ULIM

Mariana ROBEA,

doctorand, ULIM

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu asupra ordinii juridice ca fenomen social. Autorii pun accentul pe esența și distincția dintre conceptele de ordine juridică și ordine socială, argumentând interdependența internă între ele. Conceptul de ordine juridică este un instrument metodologico-teoretic utilizat odată cu teoria generală a sistemelor, beneficiind de o definiție nu întotdeauna lipsită de ambiguități.

Cuvinte-cheie: ordinea, ordine juridică, ordine socială, sistem juridic, sistem social.

THE THEORETICAL AND SOCIAL RELEVANCE OF THE PHENOMENON OF LEGAL ORDER

Dumitru BALTAG,

dr. hab. in Law, University profesor, FIUM

Mariana ROBEA,

PHD, student, FIUM

SUMARY

The article includes a study of the legal order as a social phenomenon. The authors emphasize the essence and distinction between legal order and social order, motivating the interdependence between them. The concept of legal order is a methodological-theoretical instrument used with the general theory of systems, having a definition not always unambiguous.

Keywords: order, legal order, social order, legal system, social system

Preliminarii. Ordinea juridică ca fenomen ce aparține juridicului a fost studiată de juriști teoreticieni iluștri. Ordinea socială ca fenomen social a fost și continuă să fie reflectată în lucrările specialiștilor sociologi, mai puțin sunt acei specialiști care au încercat să releve latura socială a juridicului din conținutul fenomenului de ordine juridică. Astfel, ori de câte ori se întâlnește abordarea acestui fenomen, el este examinat din perspectivele cele mai evidente - cele juridice. Tocmai de aceea am considerat că relevarea uneia dintre dimensiunile sociale ale dreptului coincide anume cu încercarea de a scoate și pune în lumină socialul din esența și conținutul fenomenului ordinii juridice, ceea ce am și realizat în prezentul articol.

Scopul studiului constă în analiza multilaterală și complexă a fenomenului de ordine juridică, sintetizarea posibilităților de dimensionare a dreptului prin intermediul ordinii juridice și în baza acestora identificarea și definirea ordinii juridice.

Rezultate obținute și discuții. Ordinea juridică este fenomenul despre care am putea spune că are o vechime egală cu dreptul, chiar dacă tratată ca atare în doctrină este regăsită deja în perioade mult mai apropiate zilelor de astăzi. Din momentul în care au apărut primele reglementări cu caracter juridic există o anumită ordine de executare a acelor dispoziții, există o așa-numită rânduială ce se impunea în respectarea lor. Iar aceste lucruri reprezintă unele forme premergătoare,

rudimentare ale ordinii juridice pe care o avem astăzi deja ca un concept format reflectat în doctrină de diverși specialiști, juriști și filozofi și nu doar de către aceștea.

Conceptul de ordine, în general, în opinia prof. E. Gh. Moroianu, este de sorginte teologică (în mod deosebit la Fericitul Augustin) însușit de către filozofii fiziciste (excelând în utilizarea sa teoriile mecanice ale secolelor XV-XVIII), adoptat de biologie mai ales la începutul mijlocului de secol al XX-lea [20, p. 2].

În literatura juridică românească discuții mai sistematice asupra conceptului de ordine au fost propuse de către E. Gh. Moroianu, Gh. Mihai, I. Humă, E. Aramă; B. Negru, care au făcut distincții între ordinea socială, ordinea statală, ordinea politică, ordinea juridică, ordinea de drept. Pe de altă parte, așa cum vom încerca să reflectăm și în prezenta lucrare, unii autori fac referire indirectă la ordinea juridică, ordinea de drept, ordinea socială, accentul direct revenind altei instituții fundamentale a dreptului - răspunderea și responsabilitatea juridică. Spre exemplu, prof. G. Vrabie menționează că fiind prezentă în toate ramurile de drept, instituția răspunderii asigură eficacitatea ordinii de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale [29, p. 186].

Pentru definirea oricărui concept se pornește de la sensul etimologic al noțiunilor ce compun sintagma (în cazul nostru). Astfel, ordinea juridică pentru a fi definită este firesc să pornim de la noțiunile de *ordine* și *judic*.

Conceptul de ordine este un instrument metodologico-teoretic utilizat odată cu teoria generală a sistemelor, beneficiind de o definiție nu întotdeauna lipsită de ambiguități, de *reservations mentales*, încă din anii '60 [14; 4; 9].

În opinia prof. Gh. Mihai, ordinea este fie o uniformitate și regularitate necesară legic-naturală, fie uniformitate și regularitate legic-normativă. Legile inducției electromagnetice, legile eredității s.a. relevă uniformități și regularități necesare între fenomenele naturale. Legile juridice, morale, politice sunt uniformități și regularități normati-

ve ale relațiilor sociale. Primele au loc în lumea lui „este necesar să fie”, secund în lumea lui „trebuie să fie” [16, p. 252].

În continuare autorul menționează că ordinea poate exista în mai multe ipostaze:

- *Ordine causală*: ori de câte ori are loc un efect el urmează unei cauze, fără cauză nu există efect.

- *Ordine teleologică*: orice act este consecință-rezultat (nu efectul) în raport de un scop pe care și l-a propus înainte actantului; scopul premerge rezultatului-act, dar are altă natură decât acesta - o natură ideală.

- *Ordine normativă*: Omul este ființă biopsihosocială, deci, în întregul său trăiește într-o triplă ordine - biopsihosocială. Sub aspect biologic el se încadrează în ordinea naturală, al lui „este necesar să fie”, sub aspect psihosocial el se încadrează în ordinea normativă, al lui „trebuie să fie” sub aspectul psiho-social este normal dacă se comportă și acționează în formele cerute de norme; nu poate trăi în afara oricărei ordini știința care nu se întemeiază fără cercetarea ordinii (nu există știință a accidentului, irepetabil).

„Ordinea reprezintă în același timp lucrul la locul lui și armonia care se degajă din această așezare a lucrurilor potrivite pentru a le primi sau amenajate pentru a le așeza” [15, p. 137].

Ordinea juridică, a făcut obiectul unor cercetări speciale insistente și deosebit de interesante: H. Kelsen (1967) [14], J. Raz (1973) [24], G. Zagrebeiesky (1992) [30], R. Guastini (1999) [8] pentru a nu aminti decât câteva nume de autori. Evident, și aici întâlnim dispute între formalști și antiformalști, între moniști și pluraliști, care nu vor fi cuprinse în tema noastră.

Determinări conceptuale. Deși nu pare să prezinte careva dificultăți la descifrarea sensului sintagmei de ordine juridică, totuși vom accentua ideea că fenomenul de ordine juridică este unul destul de complex ca să se rezume exclusiv la ceea ce înseamnă o ordonare juridică. Or, *ordinea* reprezintă aranjarea după anumite criterii a mai multor elemente vizate, pe când calificativul *judic* nu este altceva decât un indice care

arată că este vorba de elemente de drept care se ordonează.

În consecință, ordinea reprezintă acțiunea care este cauză și efectul - ordonarea [25, p.67]. Astfel, catalogarea ordinii drept juridică înseamnă aceeași acțiune de ordonare, dar care se referă la dreptul statului și dreptul internațional. Or, ordonarea actelor normative după anumită logică, ierarhie și reguli concrete, generează ordinea juridică. Ordinea juridică democratică se compune din Constituție și actele normative subordonate. În ceea ce privește ordinea juridică internațională, aceasta se compune din totalitatea actelor normative internaționale ce guvernează raporturile juridice dintre subiecțiile de drept internațional.

Într-o altă exprimare, ordinea juridică sau ordonarea juridică, desemnează ansamblul de reguli juridice, care în limitele statului definesc la un moment dat statutul persoanelor publice și private, precum și raporturile juridice existente între acestea. Acest fenomen există și în raport cu subiecte mai largi ca statele dotate cu putere normativă, spre exemplu Uniunea Europeană, dar și la nivel internațional, fiind format din tratatele, convențiile, acordurile etc. care formează dreptul internațional [10].

Făcând referință la autorii menționați anterior, prof. Gh. Mihai elaborează o teorie a ordinii juridice, utilizând pentru concepte: *mulțime* (pluralitate de entități distincte), *unitate* (grupurile), proces (în care sunt implicate entitățile) și *model* (tipar, standard, etalon) [16, p.255].

1) *Conceptul mulțimii* consemnează recunoașterea pluralității de entități distinct individual. Voluntarismul și pozitivismul juridic dau prioritate pluralității, considerând dreptul pozitiv ca un mecanism public pasiv și neutru, la dispoziția intereselor private și activat de acestea;

2) *Conceptul de unitate* consemnează recunoașterea structurii ierarhice a existenței ca *sistem*. În societate ca sistem grupurile umane sunt unități de oameni-singularități; ele sunt elemente conexe între ele direct sau indirect, conexe cu sistemul social - unitatea tuturor grupurilor. Funcția dreptului ar fi de a garanta

integritatea și eficiența unităților în unitatea superior ierarhică a societății organizate, constrângându-i pe oameni și disciplinându-le eforturile; astfel se constituie dimensiunea unificatoare a ordinii juridice;

3) *Conceptul de model* consemnează recunoașterea structurării și stabilității existenței (sociale). Sub aspectul modelului, dreptul pozitiv e un sistem de reguli ce definește direcții de comportament, determină drepturi și îndatoriri, stabilește sancțiuni. Funcția dreptului pozitiv constă în a prescrie un complex de antecedente și consecințe standard, astfel încât oamenii să poată anticipa rezultatele acțiunilor și să-și elaboreze proiecte de acțiune;

4) *Conceptul de proces* consemnează recunoașterea faptului că realitatea socială e fluidă, dinamică. Sub aspectul procesului, dreptul pozitiv e tehnică prin care felurite interese și forțe de acțiune sunt reglate și supravegheate pentru a se petrece echilibrat; funcția dreptului pozitiv este de a promova variate tranzacții, necesare pentru a menține comunitatea într-o fluiditate eficientă, privește interesul, în multiformitatea lui, cum observa R. Dworkin [6, p. 141].

În concluzie, prof. Gh. Mihai subliniază că ordinea juridică, reieșind din construcția expusă anterior, are următoarele *atribute*: e general-socială; este normativă; e pluralistă; unificatoare; modelatoare; fluidă.

De aici decurg și funcțiile dreptului în ipostaza lui de drept pozitiv [16, p.255].

Din cele expuse, accentuăm în consecință ideea precum că *ordinea juridică nu este o simplă ordonare a actelor normative. Aceasta este un fenomen amplu, complex, care nu se bazează doar pe aranjarea ierarhică sau de altă natură a actelor normative, ea însumează tot ceea ce înseamnă dreptul statului, adică orice aranjare va întruchipa și reflecta totodată atât principiile generale ale dreptului, cât și separarea și colaborarea puterilor în stat, precum și alte elemente esențiale pentru viabilitatea democrației și a statului de drept.*

Dacă ordinea juridică ar reprezenta strict o aranjare tehnică a ac-

telor normative, am putea ajunge la o aranjare după data adoptării sau intrării în vigoare, ceea ce ar fi absolut insuficient pentru a desemna astfel ordinea juridică. Nici un alt criteriu singular de ordonare nu ar fi suficient să formeze acea ordine care să corespundă fenomenului de ordine juridică. Or, *concluzia este că ordinea juridică este o ordonare a actelor normative în vigoare, însă nu doar o ordonare tehnică, ci o ordonare intelectuală bazată pe criterii de diversă natură, printre care unul de mare importanță este forța juridică și categoria actului după emitent.*

Precizări valorice de conținut. *Ordinea juridică a societății* - aspect, dimensiune a ordinii sociale - conține cele două sensuri ale termenului drept pozitiv - cel de *constrângere* și cel de *armonizare*, este „scut și sabie”, ea având loc prin regulile care ocrotesc și garantează exercitarea drepturilor și impun executarea obligațiilor. *Ordinea juridică* are o arhitectură generală: legile constituționale, apoi regulile de natură sau de origine internațională, urmând legile ordinare și organice, până la legile de administrare și punere în aplicare a legilor superioare. *Ordinea juridică*, însă, presupune deosebirea între *ordinea juridică internă* a unui stat și alta externă lui, *internațională*. *Ordinea juridică internă* are două aspecte: *ordinea juridică publică* și *ordinea juridică privată*. Fiind aspecte ale aceleiași ordini, regulile de drept public și cele de drept privat se diferențiază, nu se exclud, nu se identifică. Este totuna cum s-ar spune că dreptul structurează societatea cu ajutorul unui corpus de reglementări [16, p.255].

Forme preconceptuale ale ordinii se pot descifra în unele texte din antichitate, începând cu presocraticii, în special plecându-se de la înțelegerea raportului dintre ordine naturală - ordine socială - ordine morală, cu consecințe pentru ordinea juridică [21, p.74].

În literatura juridică românească, primele discuții mai sistematice asupra conceptului de ordine au fost propuse de doctrină începând cu anii '90, îi amintim astfel, aici, doar ilustrativ, pe profesorii R. Migu-Beștețliu, A. Bolintineanu, D. Popescu,

Gh. Mihai, R. Munteanu, care au făcut distincții între ordinea internațională și ordinea statală, ordinea internațională și ordinea comunitară, ordinea publică, ordinea de drept și ordinea juridică. În doctrina autohtonă conceptul de ordine juridică este regăsit la autorii E. Aramă [1, p.3-4], B. Negru [22]. De aici, și concluzia că, definind sau cercetând ordinea juridică nu o putem izola, fiind absolut necesară analiza acestei sintagme și în paralel cu altele aferente, care fie sunt similare, fie chiar folosite ca sinonime. Noțiunile de *ordine juridică* și *sistem juridic* sunt foarte des folosite ca *sinonime* (H. Kelsen, S. Romano, M. Troper, F. Ost, M. Kerchove) [1, p.3].

Or, pornind de la domeniul biologiei, teoria sistemelor a depășit demult acest cadru, fiind solicitată intens de cercetătorii domeniului științelor sociale pentru a investiga sistemul social. Deoarece *sistemul juridic* reprezintă un compartiment al *sistemului social*, teoria sistemelor este utilizată și de savanții juriști. V. Zlătescu își exprima regretul, încă în 1995, pentru faptul că știința juridică nu a făcut mai multe pentru a recepta principiile teoriei generale a sistemelor și a le adapta specificului său, deoarece „nevoia de sistem în drept este așa de mare, încât în afara acestei idei nu se poate legifera” [31, p.11].

Examinând *ordinea juridică* ca *sistem juridic*, vom încerca să definim conceptul de sistem, aflând care sunt notele esențiale ale lui prin prisma *ordinii juridice*.

Termenul „sistem” provine de la grecescul „*sistema*” ce înseamnă *unitate, reunire* a mai multor obiecte. Acest termen este strâns legat de ideea de *întreg*. Literatura de specialitate ne mai informează că sistemul implică existența unor *relații* cu proprietăți *integrative* între componentele sau între însușirile acestora. Adică aceste relații implică apariția unor proprietăți noi (integrale) la nivelul ansamblului, ireductibile la acele ale părților componente.

Prima variantă a Teoriei generale a sistemelor (TGS) a fost elaborată în anul 1912 de către A. Bogdanov, iar în 1932 - de Ludwig von Bertalanffy, - care a propus definiția generală pentru orice sistem (material

sau ideal) drept „*un ansamblu de componente aflate în interacțiune*” [18, p.329-334].

Cu toate acestea, problematica unei teorii generale a sistemelor vizează, în primul rând, studiul sistemelor utilizate în *științele* contemporane [28, p.9-14].

Susținem opinia autorului A. Surdu că, *sistemul* trebuie gândit neapărat în legătură cu noțiunile de *structură, funcție, evoluție și interacțiune* a elementelor.

Structura unui sistem este determinată de interacțiunile elementelor. Structura ar putea fi definită drept dispunerea elementelor în cadrul unui sistem, ales drept model aproximativ al unui întreg substanțial.

Noțiunea de *funcție* este legată de faptul că elementele unui sistem sunt la rândul lor sisteme și ca atare, se pot comporta ca orice întreg substanțial. Funcția unui element este acțiunea pe care o poate exercita asupra celorlalte.

Interacțiunea elementelor, schimbarea funcției lor și a structurii determină transformarea sistemului. Una dintre problemele cele mai importante legate de teoria sistemelor se referă la *evoluție*. Evoluția este o noțiune care nu privește direct sistemul, ci *consecințele* aplicării lui la întregul substanțial [22, p.5].

În contextul celor expuse supra, ordinea juridică reprezintă o latură esențială a socialului (subsistem specific al sistemului social). Dreptul pozitiv pare a fi ceva exterior omului. În realitate, însă, Dreptul este un atribut indispensabil al socialului, de rând cu morala, arta, știința etc. Gh. Mihai și R. Motică remarcă că sistemele juridice nu s-au constituit anterior societății și omului, pentru că un ipotetic preuman nu ar fi avut interese, idealuri, scopuri alternative între care să aleagă după un criteriu, aprecieri care să-l determine. De aici nu deducem că societatea (comunitatea) ar fi aceea care a dăruit oamenilor sisteme juridice, căci ea nu a premers membrilor săi” [18, p.223].

Acum apare o întrebare firească: cum trebuie definită ordinea juridică, în lumina teoriei generale a sistemelor, în cazul nostru sistemului juridic.

Pentru a răspunde la această în-

trebare trebuie să avem în vedere că *ordinea juridică* este un *sistem specific*, prin urmare, definiția trebuie să conțină note generale (*genul proxim*) și speciale (*diferența specifică*). Deci ordinea juridică nu poate fi definită fără a ține cont de datele extrajuridice (metateoretice, dincolo de teoria juridică a dreptului) obținute de specialiștii din diferite științe ce au ca obiect de studiu dreptul. În acest context trebuie să recunoaștem că dreptul este o dimensiune a naturii permanente a societății și prezintă un tip de reguli de conviețuire practică și valorică (praxio-axiologică). Cu celelalte, dimensiuni ale esenței societății (morală, politicul, economicul, religia ș.a.) ordinea juridică interacționează.

Societatea funcționează după legile proprii ce determină toate dimensiunile sociale - ale moralei, ale politicului, deci și ale juridicului. Aceasta înseamnă două lucruri: a) că cercetarea dreptului - fenomen social - trebuie să ne conducă la descoperirea unei dimensiuni a esenței societății; b) că, în fond, ceea ce variați autori numesc „esența” dreptului, nu reprezintă decât o —dimensiune a esenței societății [17, p. 173-174].

În literatura juridică au fost expuse în definirea ordinii juridice și opinii referitor la existența a două noțiuni, dar fără a le corela între ele (A. M. Vasiliev, V. M. Korelischih, V. D. Perevalov). C. Stroe definește sistemul juridic ca fiind cea mai largă noțiune, ca realitate juridică, care conține dreptul (în dubla ipostază ca drept obiectiv și subiectiv) - miezul realității juridice, a doua noțiune conștiința juridică, faptele juridice și ordinea de drept [26, p. 78]. Ordinea de drept este constituită din ansamblul raporturilor juridice dintre oameni.

Autorii B. Negru, A. Negru tratează ordinea juridică ca acea modalitate a ordinii sociale care rezultă din realizarea practică a normelor juridice, sistemul juridic fiind conceput tot ca realitate juridică [22, p.484]. S. S. Alexeev consideră că sistemul juridic are o parte dinamică și una statică, cea dinamică incluzând dispozițiile individuale, raporturile, sancțiunile, iar în cea statică - dreptul, ideologia juridică,

practica juridică [32, p.68]. Ordinea de drept este definită de acest autor ca fiind starea de organizare a raporturilor sociale ce exprimă realizarea practică reală a exigențelor legalității [22, p. 173].

Sistemul juridic este o noțiune mai largă decât dreptul, dar, concomitent, S. S. Alexeev consideră că sistemul juridic este mai îngust decât realitatea juridică, viața juridică, în care încapă și ideologia nedominantă, toate formele conștiinței juridice și cele ce se opun sistemului juridic [32, p.45].

Există și autori ce fac diferența între aceste două noțiuni, care se bazează pe faptul că noțiunea de ordine are un dublu sens: și de sistem, și de comandament (al normei). Astfel în opinia autorului francez A.-J. Arnaud, referință făcută de E. Aramă și V. Coptileț, ele sunt diferite, dar nu opuse.

1) Prima distincție constând în faptul că sistemul este caracterizat prin coerență, iar ordinea - prin unitate (ierarhică);

2) Ordinea juridică se asociază cu un mod de organizare voluntar, iar sistemul implică existența unui mod spontan, nu neapărat voit.

3) Ordinea normativă este mai largă ca sistemul normativ, pentru că vizează și ordinile statice și cele dinamice [2].

Autorul L. J. Constantinesco consideră că *ordinea juridică* reprezintă un complex de situații create prin realizarea prevederilor normelor dreptului în relațiile sociale și poate fi caracterizată după diverse criterii, inclusiv al forței juridice, a izvoarelor dreptului ce reglementează relațiile sociale. L. J. Constantinesco susține ideea existenței unei structuri a ordinii juridice ce constă din nucleu alcătuit: din elemente determinante și elemente fungibile (ce se consumă prin utilizare) după modelul atomului, unde în jurul nucleului se învârt electronii. Între elementele determinante și fungibile nu există deosebiri considerabile. Totuși, elementele determinante au în plus o semnificație ideologică și teleologică, ce se explică prin relația directă a acestor elemente cu sistemul de valori pe care orice ordine juridică este construită direct, conștient și chibzuit sau indirect, incon-

știent și accidental. Elementele determinante atribuie ordinii juridice, individualitatea sa specifică, impunând structurile sale fundamentale, ele determină ordinea respectivă [4, p. 234].

Elementele determinante compun nucleul central în jurul căruia se ordonează celelalte elemente - cele fungibile, care sunt numeroase și al căror rol este mai mult tehnic, decât teleologic. De aceea rolul elementelor fungibile este real redus pentru că ele doar completează profilul ordinii juridice fără a-l determina. Modificarea sau înlocuirea elementelor fungibile nu schimbă structurile fundamentale, lasă intactă morfologia originară și specifică a ordinii juridice ce le conține. Importanța este, în principiu, limitată la norma, instituția juridică respectivă, consideră J. L. Constantinesco, căi influența lor nu se răsfrânge în nici un fel asupra ansamblului ordinii juridice [4, p.234].

Pornind de la aceste constatări, autorii E. Aramă și V. Coptileț structurează problema ordinii juridice pe trei paliere relevante:

- necesitatea respectării normelor de către toți - persoane fizice, persoane juridice, autorități;
- necesitatea existenței unor mijloace de constrângere și de control social prin intermediul cărora să fie aprobate/dezaprobat comportamentele subiecților;
- necesitatea socializării și integrării sociale a indivizilor [2].

Făcând o trecere în revistă a mai multor definiții ale ordinii juridice susținem opinia prof. E. Gh. Moroianu că, conceptul de *ordine juridică* semnifică un ansamblu, o mulțime bine ordonată și coerentă (prin aflarea unor criterii interne în conformitate cu ale căror cerințe logice se constituie și se validează) de norme juridice și de instituții juridice prin care o societate se organizează juridic și politic, precum și modul de reglementare, prin astfel de norme și de instituții, a relațiilor dintre diversele subsisteme ale societății globale considerate, a relațiilor părților componente ale însuși ansamblului normativ și instituțional respectiv [20, p. 5].

Este însă adevărat că, încercând o definiție aproximativă a conceptu-

lui din perspectiva teoriilor normativiste, și argumentul cel mai potrivit aici este doctrina kelseniană, este dificil a vorbi de o *ordine juridică* fără a o lega de o *ordine de drept* și de o *ordine statală*, în sens politic, altfel spus printr-o referință la stat. Orice normă, în mod deosebit norma juridică, este un imperativ, o *sollen-sențință* [9] ce semnifică un *act de voință* îndreptat asupra unui comportament uman personal sau de grup, un *act de direcție intenționalitate* ce impune și este valid prin însăși existența sa ca normă [9]. Or, producerea și aplicarea normei, a normelor induc în mod expres și necesar existența unei organizări *coercitive* a comunității sociale ca stat.

Statul este o ordine coercitivă, puncta H. Kelsen [27, p.340] astfel că statul, ca organizare politică a societății, este ordinea de drept, fără însă a identifica statul cu însăși *ordinea de drept* [14, p.340].

Autorul, E. Gh. Moroianu menționează că, conceptul de *ordine juridică nu se identifică cu cel de ordine de drept*, fiind, ca sferă și conținut, distinct. Ordinea de drept implică, mai mult sau mai puțin vizibil, manifestarea statului ca organizare politică a societății, implică permanenta activare a mijloacelor instituționale de exercitare a constrângerii, atât în sfera privată, cât și în cea publică a „jocurilor” persoanei, implică permanent trimiterea la ordinea juridică, existența ce condiționează ființarea ordinii de drept. *Raportul dintre ordinea de drept și ordinea juridică nu este de o biunivocitate perfectă*, ci presupune o anumite poziție de determinare din partea ordinii juridice. *Ordinea juridică este un termen sinonim sau, mai exact, echivalent cu cel de ordine normativă*. Predicând că orice stat este/reprezintă o ordine de drept, un astfel de atribut este, totuși, relativ, căci, sub anumite determinări socio-politice, *ordinea de drept poate fi răsturnată, înlocuită, uneori brutal, cu o altă ordine de drept, fără ca statul să-și înceteze existența* sa ca organizare politică a societății date; cel mult se poate aprecia un stadiu involutiv pe care s-ar plasa statul în cauză ca urmare a schimbării ordinii sale de drept, înțelegând această ordine ca fiind o *ordine publică* [, p.5].

Ordinea juridică nu reprezintă decât *statul normativ*, care *legitimază ordinea de drept*, o legitimizare formală, întrucât normele juridice pe baza cărora acționează, ca bloc unitar, ordinea de drept sunt produse în conformitate cu o modalitate procedurală prevăzută de către o normă presupusă a fi fundamentală, ca să ne referim iar la teoria kelseniană [27, p.239]. Dacă avem în vedere dreptul pozitiv statal/național, observăm că legiuitorul, fie el constituțional sau ordinar, își propune, constant, să ordoneze creația sa normativă în jurul unei anume înțelegeri mai mult sau mai puțin particulare a conceptului de ordine juridică, fără, însă, a folosi în mod consecvent și riguros conceptul de ordine juridică.

Ordinea de drept este conștientizarea de către persoane, fie individual, fie colectiv considerate, a conținutului prescriptiv al comandamentului dat de către autorii ce produc norme juridice, conștientizarea faptului că nesocotirea acestei *sollen-sențințe* sau abaterea de la aceasta cade sub puterea coercitivă a unor organe constituite cu competența materială de a exercita anumite atribute coercitive, așadar competente prin norme de instituire a exercită controlul și dominația puterii statului asupra persoanei [34, p.35].

După cum am menționat anterior, ordinea juridică este un termen sinonim sau, mai exact, echivalent cu cel de ordine normativă. Astfel, aducem exemplul limbii italiene, care în exprimarea ideii de *ordine juridică* folosește sintagma *Ordinamento giuridico* [22; 23], *adică ordonare juridică*.

Ca să nu se creeze impresia eronată că ordinea juridică caracterizează exclusiv statul și entitățile supra-statale, menționăm că acest fenomen poate fi identificat și la nivel inferior statului, *adică este firesc să existe o ordine juridică a unei întreprinderi, o ordine juridică a unui minister sau organizații de stat etc.*

Cel mai important este ca aceste ordini juridice să corespundă principiilor de ordonare juridică a actelor juridice și să se integreze în ordinea juridică a statului, dar și

cea a statului să se integreze în cea internațională.

Atunci când ne referim la corelarea ordinii juridice naționale a statului cu cea internațională, prezintă importanță clarificarea aspectului legat de inserția actului juridic internațional în ordinea juridică internă a statului sau acțiunea directă a acestuia (*self-executing*) pe teritoriul unui sau altui stat [7, p. 11].

Noțiunea de sistem juridic (utilizată în sensul desemnării ordinii juridice) implică faptul că normele juridice fixate în acte normative formează un întreg complex în cadrul căruia se distribuie ierarhic, în interdependențe măsurabile, un nou act normativ nu se adaugă sistemului existent, ci e integrat lui, datorită compatibilităților de principii, de finalități, de structură [12, p. 17].

În final ne dorim să acordăm atenția asupra celor două trăsături fundamentale pe care le implică în sine conceptul de ordine juridică: sistematicitatea și normativitatea. Or, fără ele nu există ordine juridică, dar și invers este dificil de a vorbi despre sistematicitatea unor reguli cu caracter normativ excluzând ideea de ordine juridică [2, p.2].

De aici și corelația dintre conceptul de *ordine juridică* și cel de *sistem juridic*, care deseori sunt utilizate cu același sens.

Pornind de la această logică, vom menționa că ajungem la concluzia că ordinea juridică nu include doar normele juridice ordonate într-o ierarhie bine pusă la punct, ci și toate activitățile aferente creării acestor norme, aplicării lor, excluderii lacunelor depistate în procesul de aplicare a acestora.

În această concepție, ordinea juridică apare să fie un concept mai îngust ca cel de sistem juridic, care o integrează de fapt pe prima. Respectiv, sistemul juridic include pe lângă ordinea juridică propriu-zisă, și totalitatea activităților juridice [23, p. 31] menite să asigure coerență și funcționalitate ordinii juridice.

Concluzii. Limitele sistemului juridic sunt destul de dificil a le depista, întrucât viața socială face ca fiecă activitate desfășurată să capete conotație și semnificație juridică, iar fiecare participant la acestea să dobândească calitatea de subiect

de drept, nefiind de fapt posibilă delimitarea netă a juridicului de social. Acest lucru ne denotă din nou dimensiunea socială a dreptului pe care vrem să o punem în lumină prin abordarea teoretică a ordinii juridice. Dacă totuși este evident că putem determina clar acțiunile care corespund nașterii, modificării și abrogării normelor juridice, acest lucru nu înseamnă nicidecum că ansamblul normativ ar putea fi confundat cu jocul interacțiunilor delimitate astfel. Distanța dintre ordinea juridică și sistemul juridic permite punerea în evidență a logicii pe care se fundamentează structura și evoluția ordinii juridice.

În consecință, ordinea juridică este un artefact, o creație artificială a omului, iar actorii sistemului juridic îi însuflă viabilitate și dinamicitate. În opinia prof. I. Huma, în ordinea sa sistemul juridic-normativ se configurează ca un veritabil *nomos*: sfera valorică specifică, vizând idealurile călăuzitoare și principiile întemeietoare de justiție. În sensul dat, lumea dreptului are a fi mai întâi lumea conștiinței și asumării responsabile a conduitei umane [13, p.18].

În concluzie, propunem o proprie definiție a conceptului ordinii juridice și opinăm că *ordinea juridică constituie o dimensiune socială a dreptului, un sistem ordonat și coerent de norme și instituții juridice, precum și modul de reglementare a relațiilor dintre subsistemele sistemului social (politic, moral, religios, economic), care fiind conexe, interdependente tind să se adecveze între ele pentru a se organiza într-o unitate dinamică pe baza unor principii comune generale.*

Referințe bibliografice

1. Arama E. Reflecții privind sistemul și ordinea juridică. În: Revista națională de drept, nr. 10-12, 2009, p. 3-11.
2. Aramă E., Coptileț V. Funcționalitatea sistemului juridic și încercării de valorificare ale comunicării. În: The 37 Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences. 2013. //http://ara-a3.prg/index.php/proc/article/view/fille/1149/102/
3. Botez A. Euristica și structură în știință. București: Ed. Academiei Române, 1978. 206 p.
4. Constantinesco L. J. Tratat de drept comparat. București: All Beck, 1997. 304 p.
5. Deleanu I. Drept constituțional și institu-

ții politice. Vol. 1. București: Europa Nova, 1997. 333 p.

6. Dworkin R. L'empiric du droit. Paris: PUF, 1994. 480 p.

7. Eisseman P. M. L'intégration Du Droit International Et Communautaire Dans L'ordre Juridique National. Kluwer Law International. The Hague - London-Boston. Netherland, 1996. 600 p.

8. Guastini R. Gerarchie normative. Materiali per una storia della cultura juridica. Milano, 1997. 463 p.

9. http://www.juridicero/wp-content/uploads/2004/05/teza_Bancila_A.pdf.

10. <http://www.toupie.org/Dictionnaire/OrdreJuridique.htm>

11. <http://www.treccani.it/enciclopedia/ordinamento-giuridico/>

12. https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2014/05/teza_Bancila_A.pdf,

13. Humă I. Noos juridic. Valorile identitare în fața globalizării. Culegere de studii. București: Universul Juridic. 2016. 264 p.

14. Malița M. Sisteme în științele sociale. București: Ed. Academiei RSR, 1977. 154 p.

15. Micescu I. Curs de drept civil. București: All Beck, 2000. 200 p.

16. Mihai Gh., Motică R. Fundamentele dreptului. Vol. I-II. București: All Beck, 2003. 553 p.

17. Mihai Gh. Natura dreptului: știință sau artă? În: Analele universității din Timișoara. Serie jurisprudență, nr. 1-2, 2001. p. 171-181.

18. Mihai Gh., Motică R. Fundamentele dreptului. Teoria și filosofia dreptului. București: All, 1997. 256 p.

19. Mohorea E. Esența dreptului în contextul teoriei generale a sistemelor. Bălți: Univ. USARB, 2015. p. 329-334.

20. Moroianu E. Gh. Conceptul de ordine juridică. RSDR, p. 34. <http://www.rsdr.ro/Art-2-1-2-2008.pdf>.

21. Moroianu E. Gh. Considerații privind ordinea naturală și ordinea socială în vechea filosofie greacă. În: Revista de filosofie, nr. 1, 1990, p. 74-83.

22. Negru B., Negru A. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Bons Offices, 2006. 560p.

23. Orianne P. Introduction au systeme juridique. Bruxelles: Bruylant, 1982. 353 p.

24. Raz J. The authority of Law. Oxford: Clarendon Press, 1979. 105 p.

25. Romano S. L'ordinamento giuridico: The Relevance of a Forgotten Masterpiece for Contemporary International, Transnational and Global Legal Relations. Transnational Legal Theory, 2(1), 2011, p. 67-117.

26. Stroe C. Compendiu de filozofie a dreptului. București: Lumina Lex, 1999. 240 p.

27. Stroe C. Reflecții asupra dreptului. București: Lumina Lex, 1998. 335 p.

28. Surdu A. Teoria generală a sistemelor. În: Cercetări filosofice - psihologice, anul III, București, nr. 1, 2011, p.9-14.

29. Vrabie G., Popescu S. Teoria generală a dreptului. Iași: Editura Ștefan Procopiu, 1995. 320 p.

30. Zagrebesky G. II diritto mite. Legge, diritti, giustizia. Torino: Einaude, 1992. 217 p.

31. Zlătescu V. Introducere în legistica formală. București: Rompit, 1995. 476 p.

32. Алексеев С. С. Общая теория государства и права. М. 2008. 317 с.

CZU 343.9(092)

ANALIZA LOGICO-JURIDICĂ A MODIFICĂRILOR ȘI COMPLETĂRILOR ADOPTATE RECENT LA LEGEA CONTRAVENȚIONALĂ

Victor GUȚULEAC,

doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Elena COMARNIȚCAIA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

REZUMAT

Asigurarea ordinii de drept, inclusiv combaterea contravenționalității, constituie una dintre sarcinile principale ale organelor administrației publice. Această activitate nu poate fi legală și optimă în lipsa unui mecanism juridic perfect.

Prin Legea nr. 208 din 17.11.2016, au fost efectuate multiple modificări și completări la Codul contravențional. Scopul principal al acestei publicații constituie analiza logico-juridică a acestor modificări, identificarea modificărilor reușite și celor mai puțin reușite.

Cuvinte-cheie: legea contravențională, Codul contravențional, subiectul pasiv al răspunderii contravenționale, subiect activ al contravenției.

LOGIC-LEGAL ANALYSIS OF THE CHANGES AND ADDITIONS RECENTLY ADOPTED TO THE CONTRAVENTIONAL LAW

SUMMARY

Ensuring the rule of law, including fighting contravention is one of the main tasks of public administration bodies. This activity cannot be legal and the best one in the absence of a perfect legal mechanism.

By Law nr. 208 of 17.11.2016 there have been several modifications and completions to the Contravention Code.

The main purpose of publication is the logical and legal analysis of these changes, highlighting successful and less successful changes.

Keywords: contravention, the passive subject of contravention liability, the active subject of contravention.

Introducere. Problema combaterii contravenționalității a fost și rămâne în vizorul savanților și practicienilor[□]. Ea constituie una dintre sarcinile principale ale organelor administrației publice, în special, celor locale. Potrivit cadrului legal[□], anume aceste organe sunt responsabile pentru asigurarea ordinii de drept pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective, combaterea contravenționalității fiind o parte componentă a acestei activități.

La rândul său, prevenirea și curmarea (stoparea) contravențiilor, desfășurarea calitativă și în timp a procedurii contravenționale este imposibilă în lipsa unui mecanism juridic perfect.

Pornind de la caracterul dinamic al contravenționalității, ca fenomen social și juridic, procedura de perfecționare a legii contravenționale, la fel, are un caracter dinamic. Codul contravențional al RM este în proces de permanentă perfecționare și completare. Una

dintre cele mai complexe modificări la legea contravențională de la data intrării ei în vigoare (31 mai 2009) a fost efectuată în luna noiembrie 2016[□] și a intrat în vigoare la 16 martie 2017.

Scopul prezentei publicații constă în efectuarea analizei logico-juridice a unora dintre aceste modificări și completări, conștientizarea lor, determinarea modificărilor reușite și celor mai puțin reușite, formularea unor propuneri privind modificările ulterioare.

Materiale utilizate și metode aplicate. Obiectul analizei științifice a constituit: Codul cu privire la contravențiile administrative al RM din 29 martie 1985¹; Codul contravențional al RM (în vigoare de la 31 mai 2009)², cu modificările și completările efectuate până la 17.11.2016; Legea privind completarea și modificarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr. 208 din 24.10.2008; legislația contravențională a unor state din spațiul CSI.

Rezultatele analizei legislației, concluziile și propunerile formulate au fost raportate la pozițiile doctrinare din acest domeniu.

Pentru atingerea scopului formulat au fost aplicate metodele de cercetare științifică cum ar fi: *analiza logico-juridică, analiza comparativă, sinteza etc.*

Rezultatele obținute și discuții. Analizând modificările și completările legii contravenționale, ne-am pus ca sarcină să evidențiem, în primul rând, momentele reușite pe care demult timp le așteaptă subiecții preocupați de problema combaterii contravenționalității, dar nu fără a trece cu vederea modificările mai puțin reușite, iar unele chiar discutabile.

I. Modificările pozitive.

1.1. Problema vârstei răspunderii contravenționale a fost și rămâne una dintre cele mai discutabile atât în doctrina juridică, cât și în rândurile celor care aplică legea contravențională.

Este cunoscut faptul că, potrivit

legii contravenționale din anul 1985, în Republica Moldova vârsta răspunderii contravenționale a persoanei fizice era stabilită începând cu **16 ani împliniți** deci, persoana fizică, psihic sănătoasă care a atins vârsta de 16 ani³, putea obține statut procesual de subiect activ al contravenției, iar mai apoi subiect pasiv al răspunderii contravenționale. Mai simplu spus, personal să răspundă pentru contravenția comisă cu vinovăție. Legea contravențională din 31 mai 2009 a venit cu modificări esențiale în acest sens, modificări iraționale, neargumentate și nejustificate, *modificări care au venit în contradicție absolută* cu izvoarele materiale ale dreptului contravențional, fapt la care noi am apelat în multiple publicații⁴. Legea contravențională din 31 mai 2009 stabilește:

„(1) Este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani.

(2) Persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art. 69 alin. (1), art. 78, 85, 87, art. 88 alin. (1), art. 89, art. 91 alin. (1), art. 104, 105, 203, art. 204 alin. (1), (2) și (3), art. 228-245, 336, 342, 352-357, 363, 365, art. 366 alin. (1), art. 367, 368, 370, art. 372 alin. (2)”⁵.

Înseamnă că, începând cu 31 mai 2009, subiect al contravenției, în majoritatea cazurilor poate fi numai persoana fizică care la momentul comiterii faptei contravenționale a atins vârsta de 18 ani, - **decizie a legislatorului care este imposibilă de conștientizat**.

În ceea ce privește conținutul alin. (2) al art. 16 din Codul contravențional, considerăm că el, în general, era lipsit de logică. Este absolut inexplicabil din care motive legislatorul a considerat că persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani trebuie să fie pasibilă de răspundere contravențională anume pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art. 228-245 și la art. 263-311 din CC al RM?

Referitor la art. 228-245 „*Contravenții în domeniul circulației rutiere*”, putem să constatăm că mai există unele motivații, în pofi-

da faptului că și aici în majoritatea normelor materiale subiectul activ al contravenției poate fi numai persoana fizică care a atins vârsta de 18 ani.

Stabilirea răspunderii contravenționale începând cu 16 ani, în cazul comiterii contravențiilor prevăzute la art. 263-311, considerăm că a fost lipsit de orice logică și salutăm excluderea lor din conținutul normei respective.

Noi rămânem pe poziția că răspunderea contravențională a persoanelor fizice trebuie să fie stabilită începând cu 16 ani, iar pentru unele contravenții – începând cu 14 ani⁶.

Totodată, cu satisfacție constatăm că odată cu modificarea conținutului art. 16 alin. (2) din CC al RM – „*carul s-a mișcat din loc*”. Norma indicată, de rând cu excluderea art. 263-311, a fost completată cu 20 de articole noi. Mai mult decât atât, considerăm că stabilirea răspunderii contravenționale începând cu 16 ani la toate cele 20 de contravenții este întemeiată, din punct de vedere social și juridic. Introducerea constrângerii juridice începând cu 16 ani pentru „*Injurie (art. 69 alin. (1))*” și pentru „*Vătămarea integrității corporale (art. 78)*” vor contribui la sporirea activității privind protecția cinstei și demnității persoanei, integrității corporale ale ei.

Legiferarea statutului procesual de subiect pasiv al răspunderii contravenționale la comiterea contravențiilor prevăzute la art. 85 – „*Procurarea ori păstrarea ilegală de droguri, precursori, etnobotanice și a analogilor acestora în cantități mici sau consumul de droguri fără prescripția medicului*”; art. 87 – „*Cultivarea ilegală a plantelor ce conțin droguri, precursori și analogi ai acestora și fabricarea etnobotanicelelor*”; art. 88 alin. (1) – „*Aducerea minorului la starea de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe*”; art. 89 – „*Practicarea substituției*” va contribui la protecția sănătății publice în rândurile minorilor.

Stabilirea răspunderii contravenționale începând cu 16 ani pentru ilicitele prevăzute în art. 336 – „*Nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organelor de ocrotire a*

normelor de drept”; art. 342 – „*Cheamarea intenționat falsă a serviciilor speciale*”; 352 – „*Ultragierea militarului*”; art. 355 – „*Ultragierea colaboratorului de drept, opunerea de rezistență*”; art. 354 – „*Huliganism nu prea grav*”; art. 355 – „*Consumul de băuturi alcoolice în locuri publice și apariția în astfel de locuri în stare de ebrietate produsă de alcool*”; art. 356 – „*Jocurile de noroc și ghicitul în locuri publice*”; art. 357 – „*Tulburarea liniștei*” vor contribui la o desfășurare mai bună a activității cu privire la menținerea ordinii publice și ordinii stabilite de administrare, asigurarea securității publice.

Modificarea cerințelor față de subiectul activ al contravențiilor din domeniul evidenței militare (art. art. 366-372 din CC al RM), indiscutabil, că va contribui la sporirea eficacității de incorporare în rândurile Armatei Naționale.

1.2. *În ultimii ani, problema violenței în familie și influența ei asupra procesului de educare a copiilor a devenit una foarte importantă și actuală.* Acest fenomen devine tot mai răspândit, însă mecanismul de combatere a lui în legea contravențională lipsește.

În acest sens, considerăm că este binevenită și oportună completarea Părții Speciale a Cărții Întâi cu două norme materiale:

1) art. 78¹. „*Violența în familie*” - „*Maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale se sancționează cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravențional de la 7 la 15 zile*”, și

2) art. 78². „*Acte de persecuție*” - „*Persecutarea în mod repetat a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață, savârșită prin:*

a) urmărirea persoanei;

b) contactarea sau încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane, se sancționează cu amendă de la 30 la 60 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 40 de ore, sau cu arest

contravențional de la 10 la 15 zile.

Considerăm că apariția acestor două norme materiale, cu siguranță, vor asigura o protecție mai bună a drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei la reducerea cazurilor de violență în sânul familiei.

În același rând, ținem să atragem atenția agenților constatați că documentarea acestor contravenții are specificul său.

În ceea ce privește violența în familie (art. 78¹), atunci atât subiectul activ al contravenției, cât și cel pasiv sunt nu unul general, ci unul special. Autorul faptei contravenționale (subiectul activ) poate fi nu orice persoană fizică care a atins vârsta de 18 ani și dispune de capacitatea de exercițiu, **ea trebuie să fie membru al familiei**. La rândul său, și statut de victimă (subiect pasiv al contravenției) poate obține nu orice persoană fizică, ci **numai membrul de familie**.

În mod special, constatăm că, în viziunea noastră, este binevenită stabilirea în sancțiunile ambelor norme materiale indicate a pedepsei – **arest contravențional**. Acest fapt nu numai că corespunde gradului de pericol social al acestui gen de ilicite, el, indiscutabil, va asigura prevenirea și curmarea (stoparea) mai operativă și eficientă a acestor abateri, asigurarea eficacității și operativității procedurii contravenționale, izolarea de familie a celui membru care are un comportament agresiv prin reținerea legală⁷ a lui.

1.3. Merită o apreciere pozitivă tentativa de a modifica și de a completa capitolul V din Cartea a doua a Codului contravențional – „Măsurile procesuale de constrângere”.

Această parte componentă a legii contravenționale permanent a fost în vizorul specialiștilor din domeniu. La fel, și noi considerăm că mecanismul juridic de curmare (stopare) a contravențiilor, de asigurare a procedurii contravenționale a fost și rămâne unul destul de controversat⁸, chiar și după modificările și completările din luna noiembrie 2016.

Completarea art. 432. „Măsurile procesuale de constrângere” și modificarea art. 433. „Reținerea” și a

art. 437. „Aducerea silită” din Codul contravențional al RM, constituie, în viziunea noastră, numai primele încercări de a perfecționa mecanismul juridic de desfășurare optimă a procedurii contravenționale.

Completarea art. 432 cu măsurile procesuale de constrângere prevăzute de literele: „f) suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier; g) amenda judiciară; h) punerea sub sechestru”, sigur, merită o apreciere pozitivă, însă ele nu sunt cele așteptate care au fost propuse în multiple publicații științifice și cele care ar favoriza operativitatea, obiectivitatea și eficacitatea procedurii contravenționale.

Agenții constatați, permanent, au fost în așteptarea modificării art. 433. „Reținerea”. Ea este nu numai o măsură eficientă ce asigură buna desfășurare a procedurii contravenționale, dar și, în primul rând, o măsură de curmare (stopare) a raportului juridic de conflict declanșat. Cu cât mai prompt va fi întrerupt (stopat) raportul de conflict, cu atât mai neînsemnate vor fi consecințele dăunătoare ale lui.

Completarea art. 433 alin. (1). „Reținerea” încă cu un temei juridic al reținerii „d) încălcării regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat” este un pas pozitiv, însă departe nu acela care este așteptat de către agenții constatați, în special, a celor care sunt preocupați cu prevenirea și curmarea contravențiilor, care atentează la ordinea publică și securitatea publică, la ordinea stabilită de administrare, la sănătatea publică. Rămânem pe poziția că mecanismul juridic al activității privind prevenirea și curmarea (stoparea) contravențiilor din domeniile nominalizate este unul **absolut imperfect**.

În repetate rânduri, în diverse lucrări de specialitate⁹, noi am constat că, până la modificarea complexă a Codului contravențional, o ieșire din situația creată ar fi modificarea textului alin. (1), lit. a) din art. 433. „Reținerea”, care ar putea avea următorul conținut:

„a) contravențiilor flagrante pentru care prezentul cod prevede sancțiunea arestului contravențional

sau a muncii neremunerată în folosul comunității”.

Considerăm absolut pozitivă modificarea conținutului art. 437. „Aducerea silită”. Anterior, noi, în repetate rânduri, am supus analizei critice¹⁰ textul precedent al acestui articol, potrivit prevederilor căruia puteau fi aduși în fața instanței prin mandat de aducere (silit) numai victima și martorii. Potrivit noii redacții a normei indicate, poate fi adusă în fața instanței prin mandat de aducere orice persoană participantă la proces, citată în modul stabilit de lege și care se eschivează să se prezinte benevol.

1.4. Completarea Cărții a doua a Codului contravențional cu un capitol – „Capitolul V. Măsurile de siguranță” este binevenită. Totodată, considerăm că aceste măsuri nu pot fi aplicate la documentarea majorității covârșitoare a contravențiilor.

1.5. Apreciem pozitiv modificarea conținutului art. 455 alin. (2) referitor la prezența obligatorie la judecarea cauzei a agentului constatare. Remarcăm că, până la modificările analizate, art. 455. „Participarea în ședința de judecată a cauzei contravenționale”, alin. (2) avea următoarea redacție:

„(2) Prezența agentului constatare la ședința de judecare a cauzei contravenționale este obligatorie. Neprezentarea agentului constatare, legal citat, fără motive întemeiate și fără înștiințarea prealabilă a instanței duce la încetarea procesului contravențional, cu emiterea, după caz, a unei încheieri interlocutorii”.

Noi nu o dată am dat apreciere negativă acestei norme procesuale ca fiind una controversată și, absolut, inoportună¹¹.

Legea nr. 208 din 17.11.2016 vine cu o nouă redacție a normei analizate, și anume:

„(2) Prezența agentului constatare sau, după caz, a procurorului, în cazul în care acesta este parte în cauza contravențională, la ședința de judecare a cauzei contravenționale este obligatorie. Absența agentului constatare sau, după caz, a procurorului, citați în conformitate cu legislația, fără motiv întemeiat și fără înștiințarea prealabilă a instanței, nu împiedică judecarea

cauzei contravenționale și permite aplicarea unei amenzi judiciare de către instanța de judecată, în conformitate cu art. 201 din Codul de procedură penală⁷. Prezența redacției exclude lacunele anterioare.

II. Modificările discutabile

2.1. *Studiind modificările efectuate în legea contravențională, practic, este imposibil de perceput „politica de penalizare a legislatorului”*. Este cunoscută regula de bază care urmează a fi respectată la determinarea sancțiunii normei materiale concrete, și anume: *„Asprimea sancțiunii trebuie să fie raportată la gradul pericolului social al atentului la valorile sociale prevăzute de norma materială respectivă”*. Considerăm că această regulă este ignorată în procesul elaborării și adopției modificărilor respective. Vom argumenta cele menționate prin analiza modificărilor efectuate în sistemul de sancțiuni (art. 32-40 din CC al RM), precum și a modificărilor efectuate în sancțiunile normelor concrete din Partea Specială a Cărții Întâi a Codului contravențional.

În ceea ce privește capitolul IV, *„Sancțiunile contravenționale”*, atunci în el au fost efectuate modificări doar la o singură normă – art. 34. *„Amenda”*, pe când celelalte sancțiuni au rămas intacte, în pofida faptului că, în viziunea noastră, unele modificări sunt strict necesare (de exemplu, art. 37. *„Munca neremunerată în folosul comunității”*, alin. (3)).

Odată cu modificarea alin. (1) și alin. (2) din art. 34. *„Amenda”*, esențial, s-a schimbat politica de penalizare pentru contravenția comisă.

Dacă până la 16 martie 2017 amenda maximă pasibilă a fi stabilită persoanei fizice era de 3000 de lei (150 unități convenționale înmulțite la 20 de lei), atunci începând cu 16 martie 2017 – 25 000 lei (500 unități convenționale înmulțite la 50 de lei), substanțial, s-a mărit suma amenzii în sancțiunile tuturor normelor materiale.

Logic, apare întrebarea: *„Care este argumentarea modificărilor atât de drastice? Oare ce, atât de brusc s-a înrăutățit starea criminogenă în țară? Dacă da, de ce nu sunt revizuite celelalte sancțiuni?*

De exemplu, art. 37. „Munca neremunerată în folosul comunității” din cauza redacției alin. (3) care prevede: - „Munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată doar persoanelor care acceptă să execute o asemenea sancțiune”, este o normă „moartă” și, practic, nu se aplică”. Aplicarea sancțiunii „arestului contravențional” vom examina separat.

În ceea ce privește completarea art. 34. *„Amenda”* cu alin. 2²) și 2³), considerăm că ea a fost efectuată prin ignorarea „principiului legalității”.

Amintim cititorului că normele nominalizate au următoarea redacție:

„(2²) Comiterea repetată de către persoana juridică, în decursul unui an calendaristic, a încălcărilor specificate în partea specială a cărții întâi a prezentului cod se sancționează cu amendă în mărime dublă din suma amenzii în valoarea limitei maxime, indicată în partea specială a cărții întâi.

(2³) Comiterea de către persoana juridică a treia oară și mai mult, în decursul unui an calendaristic, a încălcărilor specificate în partea specială a cărții întâi a prezentului cod se sancționează cu amendă în mărime triplă din suma amenzii în valoarea limitei maxime, indicată în partea specială a cărții întâi”.

Rămâne numai de meditat referitor la mecanismul de realizare a acestor prevederi. În ce mod va fi organizată evidența persoanelor juridice trase la răspundere contravențională? Cine va realiza această evidență? Însă, cel mai important rămâne faptul – **care va fi baza legală a acestei evidențe?** În cazul dat, prevederile art. 34 alin. (2²) și (2³) se bat cap în cap cu prevederile art. 30 alin. (11), lit. b). *„Prescripția răspunderii contravenționale”*, care are următoarea redacție:

„(11) Se consideră că nu a fost supusă răspunderii contravenționale „contravenientul”:

b) care a executat integral sancțiunea”.

Din conținutul normei citate urmează cu certitudine că raportul juridic de conflict dintre stat și persoana juridică care a avut statut

procesual de subiect pasiv al răspunderii contravenționale s-a stins din momentul executării integrale a sancțiunii aplicate. Comiterea unei noi contravenții de către aceeași persoană juridică nu va avea caracter de „contravenție repetată”.

Cele menționate provoacă suspiciunea că modificările și completările Codului contravențional implementate prin Legea nr. 208 din 17.11.2016 nu au urmărit drept scop perfecționarea mecanismului juridic al activității privind combaterea contravenționalității, ci „cârpirea găurilor apărute în bugetul de stat”.

2.2. *Este firesc să presupunem că dacă politica de penalizare a legislatorului în ceea ce privește aplicarea amenzii este drastică, atunci această tendință trebuie să fie respectată și referitor la alte sancțiuni*. Realitatea este cu totul alta. De exemplu, în legea contravențională din 1985¹⁵, **arestul contravențional ca pedeapsă** se regăsea în **sancțiunile a 47 de norme materiale**, iar în Codul contravențional al RM din 31 mai 2009 – doar în **17 sancțiuni**, pe când după modificările din 17.11.2016 – **arestul contravențional** ca pedeapsă s-a redus până la 12 sancțiuni. Prin această modificare arestul contravențional a fost exclus din următoarele sancțiuni: calomnia (art. 70), sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului (art. 105), manifestarea lipsei de respect față de instanța de judecată sau față de Curtea Constituțională (art. 317 alin. (2)), ultragiurarea militarului (art. 352) și ultragiurarea colaboratorului de drept, opunerea de rezistență (art. 353 alin. (1)).

Reieșind din cele menționate mai-sus, firesc, apare întrebarea: *„Oare s-a redus gradul de pericol social al acestor abateri sau poate a avansat nivelul de cultură generală, inclusiv cel juridic al membrilor societății?”*, fapt care a condiționat reducerea esențială a acestui gen de contravenții. Datele statistice ne demonstrează contrariul. În această situație ne rămâne doar să meditam asupra motivelor care au stat la baza acestei decizii.

2.3. *În pofida faptului că prin Legea nr. 208 din 17.11.2016, Codul contravențional a suportat*

multiple modificări și completări, rămâne de regretat că multe norme juridice care au o importanță sporită în activitatea privind combaterea contravenționalității și redacția căroră, în viziunea noastră, este, absolut, imperfectă, n-au nimerit în vizorul legislatorului. Drept argument al acestei constatări facem referință doar la două norme materiale din capitolul XIX „Contravenții ce atentază la ordinea publică și securitatea publică” din Partea specială a Cărtii I a Codului contravențional, și anume art. 354 și art. 355 alin. (2).

La momentul actual, art. 354. „Huliganismul nu prea grav”, are următoarea redacție:

„Huliganismul nu prea grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice, se sancționează cu amendă de la 6 la 30 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 60 de ore”.

Această redacție a normei materiale are unele avantaje în comparație cu redacția precedentă.

În primul rând, din conținutul dispoziției au fost excluse cuvintele „încalcă normele morale” care se regăsea între sintagma „ce” și sintagma „tulbură”. Această modificare poate fi apreciată doar pozitiv, deoarece atentarea la normele morale nu poate să constituie contravenție, care ar fi temei pentru aplicarea răspunderii contravenționale.

În al doilea rând, potrivit modificărilor care au intrat în vigoare începând cu 16.03.2017¹⁶, subiectul activ al acestei contravenții poate fi persoana fizică ce a atins vârsta de 16 ani, dar nu 18 ani, așa precum era până la modificare. Este indiscutabil că aceste modificări pozitiv vor influența activitatea privind prevenirea și curmarea (stoparea) acestui gen de contravenții.

Însă, constatăm faptul că redacția acestei norme materiale este departe de a fi considerată una drept perfectă din următoarele două indicente:

1) sancțiunea normei indicate, după noi, nu este raportată la gradul de pericol social al acestui gen de contravenții. Potrivit legii, față de subiectul activ al huliganismului nu prea grav, poate fi aplicată amendă de la 6 la 30 de unități

convenționale sau **munca neremunerată în folosul comunității de la 20 la 60 de ore**. Dacă luăm în considerare prevederile legale precum că ultimul gen de pedeapsă „poate fi aplicat doar persoanelor care acceptă să execute o asemenea sancțiune”¹⁷, atunci reiese că pentru un act de huliganism nu prea grav poate fi aplicată numai amendă. Legea contravențională din 1985 prevedea, în calitate de pedeapsă, și **arestul administrativ**¹⁸;

2) potrivit redacției dispoziției normei analizate, obiectul nemijlocit al atentatului este **cinstea și demnitatea persoanei fizice**. Latura obiectivă al acestui atentat constituie acțiunile prin care este realizată acostarea jignitoare a persoanei fizice care este desfășurată în locurile publice. Din cele menționate reiese că un act de huliganism nu prea grav nu poate exista fără ca persoana fizică să obțină statut procesual de „victimă”. Însă cum de procedat în cazul în care acțiunile jignitoare nu sunt adresate persoanei concrete?

Considerăm că ar fi oportun să revenim la redacția normei respective din legea contravențională din 1985, și anume: „Huliganismul nu prea grav, adică vorbe sau expresii injurioase în locurile publice, acostarea jignitoare a cetățenilor și alte acțiuni asemănătoare ce tulbură ordinea publică și liniștea cetățenilor”.

Din această redacție a dispoziției concluzionăm că **obiectul nemijlocit** al acestei contravenții ar putea fi atât „ordinea publică”, fără ca să fie persoana fizică cu statut procesual de „victimă”, cât și „cinstea și demnitatea persoanei (persoanelor) fizice concrete”. Sancțiunea art. 164 alin. (1) prevedea în calitate de pedeapsă – **arestul administrativ**.

Art. 164 alin. (2) din legea contravențională din 1985 avea următoarea redacție: „Huliganismul nu prea grav sau huliganismul, comis de preadolescenți în vârstă de la 14 până la 16 ani atrage după sine aplicarea unei amenzi părinților sau persoanelor care îi înlocuiesc, în mărime de până la trei unități convenționale”.

În cazul dat conștientizăm că, *pe de o parte*, în această normă se încalcă prevederile principiului *răspunderii personale* – su-

biectul contravenției (autorul) este unul, iar subiectul răspunderii contravenționale – altul; iar, *pe de altă parte*, în baza analizei practicii de aplicare a normei juridice analizate, constatăm faptul că ea constituie un mecanism juridic optim și legal pentru prevenirea și curmarea actelor de huliganism.

În vizorul organului de poliție, legal nimereau preadolescenții în vârstă de la 14 la 16 ani, care au comis act de huliganism, ei erau luați la evidență și cu ei se desfășurau măsuri complexe cu caracter educativ, în scopul resocializării lor.

În ceea ce privește conținutul dispoziției normei prevăzute la art. 355 alin. (2), constatăm faptul că este imposibil de perceput gândirea logică a autorilor proiectului normei și celor care au votat adoptarea ei. Redacția normei nominalizate a rămas neschimbată și, la momentul actual, are următoarea redacție: „Apariția în locuri publice în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe, în cazul în care persoana și-a pierdut capacitatea de a se mișca de sine stătător”. Din cele menționate, reiterăm că, potrivit cadrului legal, atât timp cât persoana se mișcă de sine stătător, chiar dacă și „pe brinci” – **nu se consideră că este în stare de ebrietate**. E logic să formulăm întrebarea: „Pentru cine prezintă pericol social persoana care se află în loc public și care, în urma abuzului de alcool, și-a pierdut capacitatea de a se mișca de sine stătător? Cine, cum și în baza cărui temei va izola această persoană din locurile publice?”. Potrivit normei legale, persoana, inițial, trebuie să fie reținută și numai după această să fie adusă la organul de drept. Însă, legea contravențională¹⁹ nu prevede temei juridic de reținere în asemenea situație, dacă este stabilită persoana făptuitorului. Nu putem să trecem cu vederea că o asemenea redacție a normei juridice nu stimulează eficacitatea combaterii acestui gen de ilicte, ci, dimpotrivă, constituie o dificultate în activitatea privind prevenirea și curmarea (stoparea) acestui grup de contravenții.

În cunoștință de cauză, constatăm că dacă ne conducem strict de prevederile art. 355 alin. (2), atunci majoritatea covârșitoare din cele 18979²⁰ de procese-verbale cu pri-

vire la contravenția nominalizată întocmită în anul 2016, urmează a fi recunoscute **nule**.

2.4. *Bazându-ne pe concluziile savanților din domeniu, reprezentanți ai doctrinelor juridice ai diverselor state, experiența proprie în domeniul combaterii contravenționalității a unuia dintre autorii acestei publicații (prof. univ. Guțuleac V.), putem declara dezacordul privind modificarea art. 435. „Durata reținerii” și condițiile privării de libertate, excluderea din această normă a alin. (3) și (4). Potrivit actualei redacții a normei indicate²¹, durata maximă de reținere constituie 24 de ore, fapt care vine în contradicție cu practică legislativă internațională și prevederile Constituției RM²².*

Această modificare, indiscutabil, va complica activitatea organelor de drept privind combaterea contravenționalității, va complica interacțiunile organelor de poliție cu instanțele de judecată. În mod repetat, legislatorul național „*calcă pe aceeași greblă*”. Acele persoane care au activat în organele de drept, în special, în organele de miliție (poliție) în perioada din 29.07.1994 (data adoptării Constituției RM) și până la 12.07.2001 (data modificării art. 25 alin. (3) din Constituția RM), când durata maximă a reținerii constituia 24 de ore, țin minte foarte bine cât de „ușor” și „simplu” era de desfășurat cercetarea contravențională sau ancheta penală chiar și în cazurile când făptuitorul era reținut în flagrant delict.

În urma studiului legislației contravenționale a altor state, constatăm că nici într-o țară din spațiul CSI nu este prevăzut termenul maxim de reținere administrativă – **24 de ore**, chiar dacă el diferă de la o țară la alta: Federația Rusă – 48 ore; Republica Kazahstan – 48 ore; Ucraina – până la examinarea cauzei, fără indicarea termenului concret; Republica Azerbaidjan – până la 72 ore; Republica Kirghizia – până la 72 ore etc.

De menționat, că în legislația contravențională a țărilor menționate, este prevăzută ca măsură de asigurare „*aducerea făptuitorului*”. Reținerea administrativă are loc după aducerea făptuitorului. Termenul reținerii administrative începe

pe a decurge din momentul aducerii făptuitorului, iar celui aflat în stare de ebrietate – din momentul trezirii lui. În legislația contravențională națională „*aducerea făptuitorului*” este exclusă, în viziunea noastră, absolut, neîntemeiat.

Un mare pericol pentru societate prezintă admiterea ilegalității în procesul aplicării normelor dreptului contravențional. Însă, în viziunea noastră, admiterea ilegalității în procesul activității creativ-legislativă, atunci când însăși norma juridică adoptată conține în sine condiții pentru aplicarea ilegală a acestei norme, prezintă pericol social și mai mare. De exemplu, sancțiunea art. 233. „*Conducerea vehiculului în stare de ebrietate*” prevede *aplicarea amenzii de la 350 la 500 unități convenționale cu privarea de dreptul de a conduce vehicule pe un termen de la 2 la 3 ani*. Deci, instanța de judecată nu are posibilitate de a alege și trebuie să aplice ambele sancțiuni. Cunoaștem că unul dintre principiile răspunderii contravenționale prevede că pentru comiterea unei contravenții poate fi aplicată ca pedeapsă o sancțiune principală și una complementară.

Potrivit art. 32. „*Sancțiunile contravenționale*”, alin. (3), nici amenda și nici privarea de dreptul de a conduce vehicule nu pot fi aplicate ca sancțiuni complementare. Înseamnă că legislatorul, din start, „a legalizat” ilegalitatea – *aplicarea a două sancțiuni principale pentru una și aceeași faptă*.

Concluzii. În urma analizei logico-juridice a legii contravenționale cu ultimele modificări, formulăm următoarele concluzii:

1. Legea contravențională – Codul contravențional al RM din 31 mai 2009 (cu modificările efectuate până la momentul actual) – este departe de a fi recunoscută una perfectă;

2. În procesul elaborării proiectelor de modificare a Codului contravențional, nu este solicitată opinia atât a celor care aplică legislația respectivă – organele de drept, cât și a instituțiilor de învățământ superior cu specialitățile de profil. În procesul elaborării unei norme juridice noi – ca izvor formal al dreptului sau perfecționării ei, nu

se ia în calcul prevederile izvoarelor materiale care sunt prioritare față de cele formale.

3. Ar trebui să fie revăzută, în mod de urgență, concepția legislativă a procedurii de asigurare a procedurii la:

a) vârsta răspunderii contravenționale (art. 16 alin. (1) din CC al RM) care ar trebui să fie începând cu 16 ani, iar pentru unele contravenții (art. 16 alin. (2)) începând cu 14 ani;

b) de modificat conținutul art. 433. *Reținerea*, art. 435. *Durata reținerii*, art. 37 alin. (3). *Munca neremunerată în folosul comunității*; de redactat conținutul dispozițiilor la art. 354. „*Huliganismul nu prea grav*” și art. 355 alin. (2). „*Apariția în stare de ebrietate în locurile publice*”.

Referințe bibliografice

1. Comarnițcaia E., Beșliu L. Cauzele și condițiile creșterii/descrășterii stării contravenționalității. În: Jurnal Juridic național: teorie și practică, nr. 3(19), mai-iunie, 2016, p. 79-84; Guțuleac V., Truiță R.-E. Contravenționalitatea și indicatorii ei. În: Legea și viața, 2006, nr. 6, p. 4-8; Guțuleac V., Zaharia Șt. Combaterea contravenționalității – una din sarcinile prioritare ale organelor administrației publice locale. În: Administrația publică, nr. 1 (61), 2009, p. 84-95; Guțuleac V., Colotescu M. Contravenționalitatea: unele date statistice și realități. Revista „Legea și viața”, iunie, 2008, p. 4 – 8; Guțuleac V., Popa I. Constrângerea ca metodă de administrare în domeniul combaterii contravenționalității. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, nr. 1 (17), 2016, p. 85-92.
2. Legea cu privire la administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006, art. 29. În: Monitorul Oficial al RM nr. 32-35/116 din 09.03.2007.
3. Legea privind completarea și modificarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr. 208 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al RM nr. 441-451/879 din 16.12.2016.
4. Codul cu privire la contravențiile administrative al RM din 29 martie 1985. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M., nr. 3 din 1985, art. 47 (abrogat).
5. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
6. Codul cu privire la contravențiile administrative al RM din 29.03.1985, art. 12.
7. Guțuleac V. Tratat de drept contravențional. Chișinău: S. n., („Tipografia Centrală”), 2009, p. 108-110; Comarnițcaia Elena. Răspunderea contravențională ca modalitate a constrângerii statale în domeniul asigurării ordinii de drept. Teza de doctor. Chișinău, 2012; Guțuleac V., Comarnițcaia E. Aspectul socio-juridic privind determinarea vârstei persoanei fizice ca condiție de obținere

a statutului de subiect pasiv al răspunderii contravenționale. În: *Legea și viața*, februarie, 2012, p. 8-16.

8. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.208 din 24.10.2008, art. 16, alin. (1) și (2). În: *Monitorul Oficial al RM* nr. 3-6 din 16.01.2009.

9. Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Op. cit., p. 110; Guțuleac V., Comarnițaia E. *Drept contravențional: Note de curs*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. *Inst. de Științe Penale și Criminologie Aplicată*. Chișinău: S. n., 2016, (Tipogr. „Baștina Radog”), p. 63-64; Guțuleac V., Spînu I., Comarnițaia E. Unele prevederi doctrinare privind subiecții contravenției. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, nr. 3 (25) - 2017, p. 4-8.

10. Codul contravențional al RM, art. 433 alin. (1), pct. a).

11. Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Op. cit., p. 61-76; 240-254; Guțuleac V. *Drept polițienesc*. Manual. *Inst. de Științe Penale și Criminologie Aplicată; Inst. de Cercetări Juridice și Politice al Acad. de Științe din Moldova*. – Chișinău: S.n., 2015 (I.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”), p. 219-264; Guțuleac V. Unele lacune ale Codului contravențional al RM privind aplicarea unor măsuri de asigurare a procedurii contravenționale. *Revista „Legea și viața”*, iulie, 2011, p. 4-8.

12. Guțuleac V. *Drept polițienesc*. Manual. Op. cit., p. 251-253.

13. Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Op. cit., p. 278-280; Guțuleac V., Comarnițaia E. *Drept contravențional: Note de curs*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată, 2016, p. 142-143.

14. Guțuleac V., Comarnițaia E. *Drept contravențional: Note de curs*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată, 2016, p. 174; Guțuleac V. *Tratat de drept contravențional*. Op. cit., p. 279.

15. Codul cu privire la contravențiile administrative al RM din 29 martie 1985. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M.*, nr. 3 din 1985, art. 47 (abrogat).

16. Codul contravențional al RM, art. 16 alin. (2).

17. Codul contravențional al RM, art. 37 alin. (3).

18. Codul cu privire la contravențiile administrative al RM din 29 martie 1985, art. 164.

19. Codul contravențional al RM, art. 433 alin. (1).

20. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5609> (accesat la data de 06.01.2018)

21. Codul contravențional al RM, art. 435 alin. (2).

22. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art. 25 alin. (3). În: *Monitorul Oficial al RM* nr. 1 din 12. 08. 1994.

CZU 336.22

FORMELE ȘI METODELE DE DESFĂȘURARE A CONTROLULUI FISCAL

Lilia GULCA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Necesitatea cunoașterii modalităților și formelor de desfășurare a controlului fiscal este importantă atât pentru consumatori, cât și pentru terțe persoane. Este foarte important ca partea supusă verificării să-și cunoască drepturile și obligațiile în calitate de contribuabil în cazul efectuării unui control fiscal. Nerespectarea acestora se poate solda fie cu lezarea drepturilor, fie cu aplicarea măsurilor de constrângere de către autoritățile de control (prin aplicarea amenzilor, sistarea operațiunilor la conturile bancare ale companiei, etc.). Pe de altă parte, cunoașterea foarte bună de către contribuabil a drepturilor sale poate contribui la evitarea situațiilor de abuz din partea autorităților.

Cuvinte-cheie: control fiscal, impozite și taxe, contribuabil, decizie, organul fiscal.

FORMS AND METHODS OF FISCAL CONTROL

Lilia GULCA,

Doctor of Law, Associate Professor, University of European Studies of Moldova

SUMMARY

The need to know the ways and forms of fiscal control is important for both consumers and third parties. It is very important for the party under verification to know its rights and obligations as a taxpayer in the event of a tax audit. Failure to do so may result either in damage to rights or enforcement of enforcement by control authorities (by applying fines, stopping operations on company's bank accounts, etc.). On the other hand, the taxpayer's very good knowledge of his rights can help to avoid abuse by the authorities.

Keywords: fiscal control, taxes and duties, taxpayer, decision, tax body.

Actualitatea temei, rezultă din importanța controlului, ca metodă specială de asigurare a legalității. Vorbind de control, este necesar de a-l diferenția de supraveghere. Supravegherea și controlul se interpretează ca „inspecție”, „supraveghere în scop de control”. Însă noțiunea de control este mai largă decât noțiunea de inspecție”[1, pag. 20]. Prin noțiunea de control în DEX se subînțelege, verificarea permanentă sau periodică a unei activități, a unei situații etc., pentru a urmări mersul ei și pentru a lua măsuri de îmbunătățire, iar prin inspecție - control, verificarea autorizată a unei activități, a executării unor dispoziții etc[2]. Deși s-ar părea că sunt sinonime, totuși în literatura de specialitate

și codul fiscal utilizează noțiunea de control fiscal.

Materialul de bază. Controlul fiscal este reglementat de:

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.

2. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal (republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, ediție specială*) nr.408 din 26.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2005, nr. ediție specială*.

3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al*

Republicii Moldova, 1994, nr.1, art. 1.

Astfel prin control fiscal, art. 129 alin. 11 al Codului Fiscal [3, pag. 15] – verificarea corectitudinii cu care contribuabilul execută obligația fiscală și alte obligații prevăzute de legislația fiscală, inclusiv, verificare a altor persoane sub aspectul legăturii lor cu activitatea contribuabilului prin metode, forme și operațiuni prevăzute de Codul fiscal, cu alte cuvinte controlul fiscal are ca scop verificarea realității, legalității și sincerității declarațiilor, verificarea corectitudinii și exactității îndeplinirii, conform legii, a obligațiilor fiscale de către contribuabili, precum și activitatea de constatare a evaziunii fiscale [4, pag. 145].

Scopul controlului fiscal constă în verificarea modului în care contribuabilul respectă legislația fiscală într-o anumită perioadă sau în câteva perioade fiscale.

Controlul fiscal [5, pag. 12] este exercitat de organul fiscal și/sau de un alt organ cu atribuții de administrare fiscală, în limitele competenței acestuia, la fața locului și/sau la oficiul acestora. Controlul fiscal poate fi efectuat de către reprezentanții autorităților fiscale doar în baza unei decizii scrise emise de către conducerea autorității fiscale [3, pag. 14].

Autoritățile investite cu atribuții de administrare fiscală în limitele competențelor atribuite de lege sunt:

- Organul fiscal (Inspectoratul Fiscal Principal de Stat și inspectoratele fiscale de stat teritoriale / specializate) [6, pag.6]- intitulat cu drepturi depline de a efectua controale fiscale, de a calcula suplimentar impozite și taxe neachitate în timp la buget, precum și alte atribuții de administrare fiscală;

- Autoritățile vamale (Serviciul Vamal și birourile vamale) [7, pag. 5]. Organele vamale dispun de drepturi de control și asigurarea încasării drepturilor de import sau export aferente operațiunilor vamale potrivit prevederilor Codului vamal [9, pag. 10];

- Serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor [10, pag. 24]. Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale sunt în drept de a efectua controale fiscale privind respectarea legislației fiscale pentru contribuabilii care se află la evidența acestor servicii [11].

Selectarea contribuabilului supus

controlului are loc în mod automat/electronic, din motiv de insuficiență de resurse umane și materiale ale administrației fiscale [4, pag. 6]. Conform practicii fiscale, contribuabilii pot solicita amânarea datei de inițiere a controlului pe o perioadă determinată de timp (**EX: lipsa temporară a conducătorului, contabilului-șef al companiei, alte motive obiective**) [12, pag.7]. Cererea de amânare se examinează în termen de 5 zile de la data înregistrării acesteia. Decizia luată se comunică persoanei fizice în mod oficial. În cazul în care cererea a fost soluționată pozitiv, în decizie se indică data la care a fost reprogramată inițierea controlului fiscal.

Activitatea contribuabilului pentru determinarea obligației fiscale poate fi supusă controlului fiscal pentru o perioadă ce nu depășește termenele de prescripție [3, pag. 23], deoarece conform art. 170 al Codului Fiscal prescripția este o modalitate de stingere a obligației fiscale. Astfel, dacă controlul fiscal nu a fost exercitat în termenele legale, dreptul statului de a determina obligația fiscală sau de a o executa silit se stinge prin prescripție în modul stabilit de Guvern. Concomitent, se stinge și obligația fiscală a contribuabilului [3, pag.23].

În baza deciziei de inițiere a controlului fiscal, organul fiscal citează persoana fizică supusă verificării pentru a o înștiința despre inițierea controlului fiscal. Persoana citată este obligată să prezinte, până la inițierea controlului fiscal, declarația cu privire la proprietate conform formularului și modului stabilit de Ministerul Finanțelor.

La data prezentării persoanei fizice citate, organul fiscal o va anunța despre rezultatele verificării fiscale prelabile și despre inițierea controlului fiscal. În final se va întocmi un proces-verbal de înștiințare, în care se va menționa:

- a) temeiul inițierii controlului fiscal;
- b) data efectuării controlului fiscal;
- c) perioada ce urmează a fi supusă verificării;
- d) posibilitatea de a solicita amânarea datei începerii controlului fiscal;
- e) dreptul persoanei fizice de a fi reprezentată;
- f) materialele anexate la procesul-verbal;
- g) alte date relevante.

La procesul-verbal de înștiințare se anexează:

- a) extrasul din raportul de verificare fiscală prealabilă ce conține concluziile verificării care au stat la baza luării deciziei de inițiere a controlului fiscal;

- b) carta contribuabilului.

Procesul-verbal de înștiințare se contrasemnează de ambele părți, un exemplar al căruia, cu anexe, se înmânează persoanei fizice.

Controlul fiscal se va iniția nu mai devreme de 15 zile de la data înmânării procesului-verbal de înștiințare, cu prezentarea deciziei privind inițierea controlului fiscal.

Organele cu atribuții de administrare fiscală pot efectua controlul fiscal repetat în cazul în care rezultatele controlului fiscal exercitat anterior sunt neconcludente, incomplete sau nesatisfăcătoare ori dacă ulterior au fost depistate circumstanțe ce atestă existența unor semne de încălcare fiscală și, prin urmare, se impune un nou control.

Controlul fiscal repetat poate fi efectuat în cadrul examinării contestațiilor împotriva deciziei organului fiscal sau acțiunii funcționarului fiscal și, în alte cazuri, la decizia conducerii organelor cu atribuții de administrare fiscală.

Se interzice efectuarea repetată a controalelor fiscale la fața locului asupra unora și aceluiași impozite și taxe pentru o perioadă fiscală care anterior a fost supusă controlului, cu excepția cazurilor când efectuarea controlului fiscal repetat se impune de reorganizarea sau lichidarea contribuabilului și ține de auditul activității organului fiscal de către organul ierarhic superior, de activitatea posturilor fiscale sau de depistarea, după efectuarea controlului, a unor semne de încălcări fiscale, când aceasta este o verificare prin contrapunere, când controlul se efectuează la solicitarea organelor de drept, când necesitatea a apărut în urma examinării cazului cu privire la încălcarea legislației fiscale sau în urma examinării contestației. Drept temei pentru efectuarea controlului fiscal repetat la fața locului, în legătură cu auditul activității organului fiscal de către organul ierarhic superior, poate servi numai decizia acestuia din urmă, cu respectarea cerințelor prezentului articol.

Controlul fiscal poate fi efectuat prin diferite metode și tehnici de verifi-

care, aplicate în funcție de scopul controlului și complexitatea acestuia. Astfel, printre cele mai răspândite metode și operațiuni de verificare fiscală sunt cunoscute următoarele: verificare documentară, verificare totală, verificare tematică, verificare prin contrapunere și verificare operativă, care vor fi analizate în subcapitolul următor. Metodele și operațiunile concrete utilizate la organizarea și exercitarea controlului fiscal sunt determinate, în baza Codului Fiscal, în instrucțiunile cu caracter intern ale Inspectoratului Fiscal Principal de Stat.

În funcție de specificul și scopul controlului, aceste metode pot fi aplicate în cadrul controlului fiscal la sediul contribuabilului (controlul la fața locului) sau în cadrul controlului efectuat la oficiul fiscal. În cadrul controlului fiscal la fața locului și/sau la oficiu, organul fiscal și/sau de un alt organ cu atribuții de administrare fiscală sunt în drept să solicite de la alte persoane orice informații și documente privind relațiile lor cu contribuabilul respectiv.

Controlul fiscal se efectuează în orele de program ale organului care exercită controlul fiscal și/sau cele ale contribuabilului.

Efectuarea controlului fiscal repetat în lipsa temeiului legal poate atrage anularea deciziei de sancționare emise.

Aceste două forme de control fiscal au fost inițiate prin punerea în aplicare a Titlului V al Codului Fiscal [13, pag. 5], având unele deosebiri radicale.

Controlul fiscal la oficiul organului fiscal sau al altui organ cu atribuții de administrare fiscală.

Controlul fiscal la oficiul organului fiscal sau la oficiul organului cu atribuții de administrare fiscală (denumit în continuare controlul fiscal cameral) constă în verificarea corectitudinii întocmirii dărilor de seamă fiscale, a altor documente prezentate de contribuabil, care servesc drept temei pentru calcularea și achitarea impozitelor și taxelor, a altor documente de care dispune organul fiscal sau alt organ cu atribuții de administrare fiscală, precum și în verificarea altor circumstanțe ce țin de respectarea legislației fiscale.

Controlul fiscal cameral se efectuează de către funcționarii fiscali sau persoanele cu funcție de răspundere ale altor organe cu atribuții de administrare fiscală conform obligațiilor de serviciu,

fără adoptarea unei decizii scrise asupra obiectivului vizat [14].

La relevarea unor erori și/sau contradicții între indicii dărilor de seamă și documentelor prezentate, organul care a efectuat controlul este obligat să comunice despre aceasta contribuabilului, cerându-i, totodată, să modifice documentele respective în termenul stabilit.

În cazul în care depistarea încălcării fiscale este posibilă în cadrul controlului fiscal cameral, nefiind necesar controlul la fața locului, funcționarii fiscali sau persoanele cu funcție de răspundere ale altor organe cu atribuții de administrare fiscală pot întocmi actul de control fiscal.

Controlul fiscal la fața locului.

Controlul fiscal la fața locului are drept scop verificarea respectării legislației fiscale de contribuabil sau de o altă persoană supusă controlului, care se efectuează la locurile aflării acestora de către funcționarii fiscali sau de persoane cu funcție de răspundere ale altor organe cu atribuții de administrare fiscală. În cazul în care contribuabilul sau o altă persoană supusă controlului nu dispune de sediu sau de oficiu ori sediul lui se află la domiciliu, în alte cazuri când nu există condiții adecvate de lucru, controlul fiscal menționat se efectuează la oficiul organului care exercită controlul fiscal, inclusiv cu întocmirea obligatorie a unui act de ridicare de la contribuabil a documentelor necesare.

Controlul fiscal la fața locului poate fi efectuat numai în temeiul unei decizii scrise a conducerii organului care exercită controlul. Necesitatea efectuării verificării prin contrapunere la unele persoane cu care contribuabilul supus controlului are sau a avut raporturi economice și financiare, pentru a se constata autenticitatea acestora, se determină, de sine stătător, de către funcționarul fiscal sau altă persoană cu funcție de răspundere care efectuează controlul.

Controlul fiscal la fața locului referitor la un contribuabil poate cuprinde atât unul, cât și mai multe tipuri de impozite și taxe. În cursul unui an calendaristic se admite efectuarea unui singur control fiscal la fața locului pe unele și aceleași tipuri de impozite și taxe pentru una și aceeași perioadă fiscală. Această restricție nu se extinde

asupra cazurilor când controlul fiscal la fața locului se efectuează în legătură cu reorganizarea sau lichidarea contribuabilului [15, pag. 7], când după efectuarea controlului se depistează semne de încălcări fiscale; când acesta este o verificare prin contrapunere; când controlul ține de activitatea posturilor fiscale; când controlul se efectuează la solicitarea organelor de drept și a organelor cu atribuții de administrare fiscală sau în legătură cu auditul activității organului fiscal de către organul ierarhic superior; când necesitatea controlului a apărut în urma examinării cazului cu privire la încălcarea fiscală sau în urma examinării contestației.

Durata unui control fiscal la fața locului conform art. 216 alin.4 al Codului Fiscal [3, pag. 24], nu trebuie să depășească două luni calendaristice. În cazuri excepționale, conducerea organului care exercită controlul fiscal poate să decidă prelungirea duratei în cauză cu cel mult 3 luni calendaristice sau să sisteze controlul. Perioada sistării controlului și prezentării documentelor nu se include în durata efectuării controlului, ultima fiind calculată din ziua începerii lui până la ziua semnării actului respectiv, inclusiv.

La finalizarea controlului fiscal la fața locului, la fel ca și la controlul fiscal cameral se întocmește un act de control fiscal. La posturile fiscale, actul de control fiscal se va întocmi numai în caz de depistare a încălcării legislației fiscale. În cazul depistării vreunei încălcări fiscale, organul care exercită controlul ia decizia corespunzătoare. Diferită este situația când încălcarea fiscală se depistează de către serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale, în acest caz decizia respectivă urmează să fie emisă de organul fiscal.

Controlul fiscal la fața locului, cu excepția controlului fiscal prin metoda verificării operative, asupra filialelor, sucursalelor și/sau reprezentanțelor contribuabilului, inițiat de organul fiscal, se organizează și se efectuează de către inspectoratul fiscal de stat în a cărui rază de deservire se află contribuabilul care le-a instituit, cu participarea inspectoratului fiscal de stat în a cărui rază de deservire se află filiala, sucursala și/sau reprezentanța.

La finalizarea controlului fiscal, funcționarul care exercită controlul întocmește un act de control fiscal. Actul

de control se întocmește indiferent de faptul constatării încălcărilor fiscale. În acest act se descriu constatările controlului, perioada supusă controlului, impozitele și taxele verificate, precum și alte informații care au stat la baza efectuării controlului / constatării încălcărilor fiscale [11].

La depistarea cazurilor de încălcare a legislației fiscale în cadrul controlului fiscal cameral și controlului fiscal la fața locului, funcționarii fiscali vor întocmi actul de control fiscal:

a) Actul de control fiscal este un document întocmit de funcționarul fiscal sau altă persoană cu funcție de răspundere a organului care exercită controlul.

b) Actul de control fiscal se întocmește pe blanchete de strictă evidență în două exemplare, în care se consemnează rezultatele controlului fiscal.

c) Primul exemplar al actului de control fiscal rămâne la organul fiscal, al doilea exemplar fiind înmănat contribuabilului supus controlului fiscal.

d) Contribuabilul, inclusiv prin intermediul conducătorului sau altui reprezentant al său, este obligat, după caz, să asigure condiții adecvate pentru efectuarea controlului, să participe la efectuarea lui și să semneze actul de control fiscal, chiar și în cazul dezacordului. În caz de dezacord [13, pag. 7], el este obligat să prezinte în scris, în termen de până la 15 zile calendaristice, argumentarea dezacordului, anexând documentele de rigoare.

Actul de control în sine nu poartă caracter obligatoriu în vederea exercitării obligațiilor / achitării impozitelor, ci servește drept temei pentru emiterea deciziei asupra rezultatelor controlului.

În codul fiscal sunt regelementate în art. 217-222 al Titlului V următoarele modalități de desfășurare a controlului fiscal:

Verificarea faptică. Verificarea faptică se aplică în cazul controlului fiscal la fața locului și constă în observarea directă a obiectelor, proceselor și fenomenelor, în cercetarea și analiza activității contribuabilului, având ca sarcină constatarea situațiilor care nu sunt reflectate sau care nu rezultă din documente.

Verificarea documentară. Verifi-

carea documentară se aplică în ambele forme de control fiscal și constă în confruntarea dărilor de seamă fiscale, documentelor de evidență și altor informații prezentate de contribuabil cu documentele și cu informațiile referitoare la acestea de care dispune organul care exercită controlul fiscal.

Verificarea totală. Verificarea totală se aplică în cazul controlului fiscal la fața locului asupra tuturor actelor și operațiunilor de determinare a obiectelor (bazei) impozabile și de stingere a obligațiilor fiscale în perioada de după ultimul control fiscal, fiind o modalitate de verificare documentară și, în același timp, faptică a modului în care contribuabilul execută legislația fiscală.

Verificarea parțială. Verificarea parțială se aplică în ambele forme de control fiscal și constă în controlul asupra stingerii unor anumite tipuri de obligații fiscale, asupra executării unor alte obligații prevăzute de legislația fiscală dintr-o anumită perioadă, verificându-se, în tot sau în parte, documentele sau activitatea contribuabilului.

Verificarea tematică. Verificarea tematică la fel se aplică în ambele forme de control fiscal și constă în controlul asupra stingerii unui anumit tip de obligație fiscală sau asupra executării unei alte obligații prevăzute de legislația fiscală, verificându-se documentele sau activitatea contribuabilului.

Verificarea operativă. Verificarea operativă se aplică în cazul controlului fiscal la fața locului, observându-se procesele economice și financiare, actele și operațiunile aferente, pentru a constata autenticitatea lor, pentru a depista și a preveni încălcarea legislației fiscale, fiind efectuată inopinată, prin verificare faptică și/sau documentară. Dacă se constată vreo încălcare a legislației fiscale, iar verificarea circumstanțelor necesită mai mult timp, materialele se transmit subdiviziunilor respective ale organului cu atribuții de control fiscal pentru efectuarea unui control fiscal prin alte metode tehnice.

Verificarea prin contrapunere. Verificarea prin contrapunere se aplică atât în cazul controlului fiscal cameral, cât și al celui la fața locului și constă în controlul concomitent al contribuabilului și al persoanelor cu care acesta are sau a avut raporturi economice, financiare și de altă natură, pentru a se

constata autenticitatea acestor raporturi și a operațiunilor efectuate.

Cumpărătura de control. Cumpărătura de control este o modalitate de control, exprimată în crearea artificială de către funcționarul fiscal a situației de procurare a bunurilor materiale, de efectuare a comenzii de executare a lucrărilor sau de prestare a serviciilor fără scopul de a le achiziționa (consuma) sau de a le comercializa. Cumpărătura de control poate fi efectuată atât în monedă națională, cât și în valută străină.

Contribuabilul (reprezentantul său în persoana vânzătorului, casierului sau altei persoane împuternicite de a acționa în numele contribuabilului la realizarea bunurilor materiale, la primirea comenzii de executare a lucrărilor sau de prestare a serviciilor, care rezultă din situația sau din documente confirmative) este informat despre aplicarea cumpărăturii de control după efectuarea acesteia.

Mijloacele bănești, inclusiv valuta străină, obținute de la comercializarea bunurilor materiale, de la primirea comenzii de executare a lucrărilor și a serviciilor urmează a fi restituite funcționarului fiscal care a efectuat cumpărătura de control. Bunurile materiale se restituie contribuabilului.

Ca probe ale comiterii încălcării în timpul efectuării cumpărăturii de control pot servi înregistrările audio, foto, video, precum și dispozitivele de înregistrare.

Cumpărătura de control se efectuează din contul mijloacelor destinate pentru acest scop și prevăzute în bugetul Serviciului Fiscal de Stat. Modul de utilizare a mijloacelor destinate cumpărăturii de control se stabilește de către Ministerul Finanțelor.

Modalitățile de control se aplică de către organele fiscale în una sau în ambele forme de control fiscal în scopul petrecerii unui control fiscal mai eficace, rapid în timp și probat, ele nu sunt decât niște modalități de optimizare a controlului fiscal.

În cadrul controlului fiscal organele împuternicite cu dreptul de desfășurare a controlului fiscal întocmesc o serie de acte:

1. Citația este un înscris în care persoana este invitată la organul fiscal ca să depună documente sau să prezinte alt gen de informație, relevante pentru

determinarea obligației fiscale. Organul fiscal este în drept să citeze orice persoană pentru a depune mărturii sau a prezenta documente.

Modelul citației este stabilit de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. În ea se indică scopul citării, data, ora și locul unde trebuie să se prezinte persoana citată, obligațiile și responsabilitatea ei.

În cazul citării, trebuie respectate următoarele reguli:

a) citația să fie semnată de conducerea organului fiscal;

b) citația să se înmâneze cu cel puțin 3 zile lucrătoare înainte de data la care persoana citată trebuie să se prezinte, dacă legislația nu prevede altfel;

c) în citație să fie specificate documentele de evidență sau un alt gen de informații, dacă urmează să fie prezentate;

d) la cererea persoanei citate, organul fiscal poate schimba data, ora sau locul de prezentare;

e) persoana citată are dreptul să depună mărturii în prezența reprezentantului său;

f) organul fiscal este în drept să ceară persoanei citate să prezinte documentele existente, nu este însă în drept să ceară întocmirea și/sau semnarea de documente, cu excepția procesului-verbal.

2. Actul de control fiscal este un document întocmit de funcționarul fiscal sau altă persoană cu funcție de răspundere a organului care exercită controlul, în care se consemnează rezultatele controlului fiscal. În act se va descrie obiectiv, clar și exact încălcarea legislației fiscale și/sau a modului de evidență a obiectelor impunerii, cu referire la documentele de evidență respective și la alte materiale, indicându-se actele normative încălcate. În act va fi reflectată fiecare perioadă fiscală în parte, specificându-se încălcările fiscale depistate în ea.

Actul de control se întocmește indiferent de faptul constatării încălcărilor fiscale. În acest act se descriu constatările controlului, perioada suspusă controlului, impozitele și taxele verificate, precum și alte informații care au stat la baza efectuării controlului / constatării încălcărilor fiscale. Actul de control în sine nu poartă caracter obligatoriu în vederea exercitării obligațiilor / achitării impo-

zitelor, ci servește drept temei pentru emiterea deciziei asupra rezultatelor controlului.

Contribuabilul este obligat să semneze actul de control, inclusiv în caz de dezacord cu rezultatele controlului. Actul de control se semnează de către conducătorul companiei și/sau un alt reprezentant delegat în acest sens.

3. Procesul-verbal este un document întocmit de funcționarii fiscali sau de o altă persoană cu funcție de răspundere a organului care exercită controlul în care se consemnează faptul ridicării documentelor și/sau mașinile de casă și de control. Procesul - verbal este semnat de persoana care l-a întocmit (reprezentant al inspectoratului fiscal) și de persoana de la care s-au ridicat documentele și/sau mașinile de casă și de control ori de martorii asistenți. Dacă persoana de la care se ridică documentele și/sau mașinile de casă și de control refuză să semneze procesul-verbal, în el se va consemna refuzul.

4. Decizia este un act emis de organul fiscal sau de serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale ce ține de exercitarea atribuțiilor acestor organe și se eliberează când are loc inițierea unui control fiscal.

Decizia privind inițierea controlului fiscal va conține lista persoanelor propuse pentru control, ținând cont de valoarea descrescândă a diferenței dintre venitul impozabil estimat și cel declarat și de capacitatea de a efectua un număr de controale. Conducătorul Inspectoratului Fiscal Principal de Stat este în drept să modifice lista persoanelor propuse pentru control în cazul apariției unor informații suplimentare.

Decizia ce ține de exercitarea atribuțiilor serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale este emisă prin dispoziția primarului (pretorului), care pot fi contestate conform procedurii judiciare stabilite în Legea Contenciosului administrativ.

În cazul atribuțiilor exercitate în comun cu organul fiscal, decizia este emisă de conducerea organului fiscal după ce s-a coordonat cu primarul (pretorul). Dacă primarul (pretorul) refuză să semneze decizia, aceasta capătă putere juridică din momentul semnării de către conducerea organului fiscal, care face înscrierea despre refuzul primarului (pretorului).

Concluzii. Controlul fiscal rămâ-

ne unul dintre cele mai actuale forme de ajutorare și verificare a modalității de calculare a impozitelor și taxelor fiscale. După cum am văzut are ca scop în mare măsură anume acordarea consultațiilor de rigoare contribuabililor în activitatea desfășurată pentru a preveni încălcarea legislației în vigoare. Cunoașterea modalităților și formelor de control, precum și actele ce sunt completate în perioada de efectuare a controlului sau ca urmare a acestuia, permite contribuabililor să-și poată asigura o apărare certă față de abuzurile din partea organelor de control.

Referințe bibliografice

1. Брызгалин А. *Налогои и налоговое право*. Москва: Аналитика-Пресс, 1997.
2. <https://dexonline.ro/definitie/control>
3. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.
4. Lișița N. "Rohul controalelor fiscale totale". În: *Monitorul fiscal FISC*. md Nr.1 /2011. https://monitorul.fisc.md/section/tax_practice/119.html
5. Controlul efectuat de către organele fiscale și vamale nu cade sub incidența Legii Republicii Moldova privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător nr. 131 din 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 181-184, art. nr: 595*.
6. Prin conducerea autorității fiscale în sensul art. 129 alin.3 al Codului Fiscal se subînțelege: *Conducere a organului fiscal - șef (șef adjunct)* al Inspectoratului Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanțelor; *șef (șef adjunct)* al inspectoratului fiscal de stat teritorial. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.
7. Serviciul fiscal de stat a fost înființat prin Legea Republicii Moldova cu privire la Serviciul Fiscal de stat, nr. 876 din 22.01.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1992, nr. 002*. Abrogată prin Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal, 2002, nr. 1-2, art.nr: 4. În:
8. Autoritățile vamale activează în baza Codului vamal al Republicii Moldova, nr. 1320 din 09.03.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 010*. Abrogată prin Legea Republicii Moldova, Codul vamal, nr.1149-

XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160, art.1201.*

9. Legea Republicii Moldova, Codul vamal, nr.1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160, art.1201.*

10. Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor, activează în baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova privind activitatea serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei, nr. 998 din 20.08.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 191-195, art. nr: 1059.*

11. *Controlul fiscal în Republica Moldova.* Între drept și obligație. <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/tax-guide-md-2015.pdf>

12. "Controlul fiscal în Republica Moldova între drept și obligație file:///D:/dr%20fiscal/tax-guide-md-2015.pdf

13. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, ediție specială) nr.408 din 26.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2005, nr. ediție spec.*

14. Ghidul contribuabilului începător - aspecte fiscale. <http://www.fisc.md/Upload/LinkedPDF/GHIDUL%20CONTRIBUABILULUI.pdf>

Lilia GULCA,
doctor în drept, conferențiar
universitar interimar Universitatea
de Studii Europene din Moldova,
+(373)69287111,
gulcalilia@gmail.com

Lilia GULCA,
Doctor of Law, Associate
Professor University of European
Studies of Moldova, (373)
69287111, gulcalilia@gmail.com

CZU 349.2:37.0

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ, ВОЗНИКАЮЩИХ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ТРУД ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

Б. СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета
Молдовы, ведущий научный сотрудник ИЮПИ АНМ

Д. ЖОСАН,

докторант, преподаватель юридического факультета МГУ

РЕЗЮМЕ

В статье освещаются особенности правового регулирования труда педагогических работников, обращается внимание на правовые нормы, которые, по нашему мнению, требуют изменения, и вносятся предложения по совершенствованию этих норм.

Труд педагогических работников регулируется большим количеством нормативных актов, отдельные нормы которых нуждаются в совершенствовании.

Ключевые слова: педагогический работник, педагогическая деятельность, судебная инстанция, медицинское заключение, судимость.

RESUMAT

Articolul subliniază particularitățile reglementării legale a muncii lucrătorilor pedagogici, atrage atenția asupra normelor juridice, care, în opinia noastră, necesită modificări și propuneri pentru îmbunătățirea acestor norme.

Activitatea lucrătorilor pedagogi este reglementată de un număr mare de acte normative, a căror norme trebuie îmbunătățite.

Cuvinte-cheie: lucrător pedagogic, activitate pedagogică, instanță judecătorească, raport medical, condamnare.

ON SOME PROBLEMS ARISING IN THE APPLICATION OF LEGISLATION GOVERNING THE WORK OF TEACHERS

B. SOSNA,

Doctor of Law, Acting. Professor of the European University of
Moldova, Leading Researcher of the IUPI of the ASM

D. ZHOSAN,

doctoral student, lecturer at the Faculty of Law of Moscow State
University

SUMMARY

The article highlights the peculiarities of the legal regulation of the work of pedagogical workers, draws attention to the legal norms, which, in our opinion, require changes and proposals are made to improve these norms.

The work of pedagogical workers is regulated by a large number of normative acts, certain norms of which require improvement.

Keywords: pedagogical worker, pedagogical activity, judicial instance, medical report, conviction.

Актуальность темы обусловлена её значением.
Труд педагогических работников

регулируется, в частности, следующими нормативными актами:

1. Трудовым кодексом Республи-

ки Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года, [1]

2. Кодексом об образовании Республики Молдова № 152 от 17.07.2014 года, [2]

3. Кодексом о науке и инновациях Республики Молдова № 259-XV от 15.07.2004 года, [3]

4. Положением о замещении педагогических должностей в высших учебных заведениях, утвержденным постановлением Правительства РМ № 854 от 21.09.2010 года, [4]

5. Типовым положением о порядке избрания ректора высшего учебного заведения Республики Молдова, утвержденным приказом Министерства просвещения РМ № 09 от 14.01.2015 года, [5]

На педагогических работников распространяются общие нормы ТК РМ и других законов. Противоречия между нормами общих законодательных актов и нормами специальных законодательных актов должны разрешаться в соответствии с частью (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27.12.2001 года, согласно которой в случае противоречия между нормой общего законодательного акта и нормой специального законодательного акта, имеющих равную юридическую силу, применяется норма специального законодательного акта. [6]

В настоящее время труд педагогических работников регулируется несколькими законами и многими подзаконными нормативными актами, содержащими противоречивые нормы, что затрудняет единообразное применение правовых норм.

Полагаем целесообразным включить в ТК РМ содержащиеся в других законах и подзаконных актах нормы, регулирующие порядок приёма на работу, перевода и увольнения педагогических работников.

ТК РМ не даёт легального определения понятия «педагогический работник» и лишь определяет общие условия допуска к педагогической (преподавательской) деятельности, а также определяет круг лиц, которым запрещено заниматься педагогической деятельностью.

Статья 296 ТК РМ определяет условия, необходимые для допуска лица к педагогической деятельности, а также определяет круг лиц,

которым запрещено заниматься педагогической (преподавательской) деятельностью.

В соответствии с частью (1) ст. 296 ТК РМ к педагогической (преподавательской) деятельности допускаются лица, имеющие установленный действующим законодательством уровень образования, необходимый для работы в учебном заведении и организации в области науки и инноваций соответствующего вида.

В соответствии с частью (2) ст. 296 ТК РМ к педагогической (преподавательской) деятельности не допускаются лица, которые лишены права заниматься этой деятельностью или на основании медицинского заключения, а также лица, которые имели судимость за определенные преступления. Перечни соответствующих медицинских противопоказаний и преступлений, при наличии которых лица не допускаются к педагогической (преподавательской) деятельности, устанавливаются законом.

Отдельные учёные утверждают, что из содержания части (2) ст. 296 ТК РМ следует, что к педагогической деятельности не допускаются три группы лиц, а именно:

- лишённые права заниматься этой деятельностью решением судебной инстанции,
- не в состоянии заниматься этой деятельностью на основании медицинского заключения,
- имеющие судимость за определенные преступления. [7, с.322]

Следует учитывать, что отказ к допуску к педагогической деятельности на основании решения судебной инстанции будет правомерным только в том случае, если отказ основан на постановлении судебной инстанции, вступившем в законную силу.

Часть (2) ст. 296 ТК РМ запрещает допускать к педагогической (преподавательской) деятельности лиц, имеющих судимость за определенные преступления. При этом Перечень преступлений, при наличии которых лица не допускаются к преподавательской деятельности, устанавливается законом.

Однако, как отмечают наши учёные, «до настоящего времени такие перечни законом не утверждены (не

приняты), в связи с чем в настоящее время отсутствует необходимая правовая база для недопущения к педагогической (преподавательской) деятельности на основании определенных противопоказаний, указанных в медицинском заключении претендента, либо по причине наличия у него судимости за те или иные преступления. [8, с.323]

К сожалению, законами не предусмотрено, какие именно преступления являются основанием для недопущения физических лиц к педагогической деятельности.

Статья 331 Трудового кодекса Российской Федерации, принятого Государственной думой 21.12.2001 года, одобренного Советом Федерации 26.12.2001 года и подписанной президентом Российской Федерации 30.12.2001 года, содержит перечень умышленных преступлений, судимость за которые препятствует педагогической деятельности. [9, с. 563]

Предложение. Полагаем, что ст. 296 ТК РМ следует дополнить частью (2¹), в соответствии с которой отказ в допуске к педагогической (преподавательской) деятельности может быть обжалован в порядке, предусмотренном законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года. [10]

Порядок заключения индивидуальных трудовых договоров с научными и педагогическими работниками высших учебных заведений установлен ст. 297 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 297 ТК РМ замещение всех должностей научных и педагогических работников в высшем учебном заведении производится на основании индивидуального трудового договора, заключаемого на определенный срок по результатам конкурса. Положение о порядке замещения указанных должностей утверждается Правительством.

Положение о замещении педагогических должностей в высших учебных заведениях, утвержденное постановлением Правительства РМ № 854 от 21.09.2010 года, регулирует порядок проведения конкурса.

В соответствии с пунктом 2 Положения о замещении педагогических должностей в высших учебных заведениях, утвержденном постановлением Правительства РМ № 854

от 21.09.2010 года, педагогическими должностями в высшем образовании (в дальнейшем – педагогические должности) являются:

а) на кафедрах: университетский ассистент, университетский преподаватель, университетский старший преподаватель, университетский конференциар, университетский профессор;

б) в общежитиях для студентов: социальный педагог.

Согласно пункту 3 этого Положения педагогические должности (за исключением университетского ассистента) один раз в 5 лет объявляются вакантными и замещаются на конкурсной основе. Конкурс действителен только для соответствующего высшего учебного заведения.

Согласно пункту 4 этого Положения не могут считаться вакантными и не могут быть вынесены на конкурс педагогические должности, занятые лицами, которые находятся в декретном, творческом отпуске, в отпуске для завершения докторской диссертации, занимаются разработкой по заказу Министерства просвещения или по заказу министерств, в подчинении которых находятся высшие учебные заведения, учебников, методических работ, монографий, или другими лицами (пользователями различных типов социальных отпусков) в соответствии с действующим законодательством.

Порядок избрания ректора высшего учебного заведения установлен Типовым положением о порядке избрания ректора высшего учебного заведения, утвержденным приказом Министерства просвещения № 09 от 14.01.2015 года.

Согласно части (2) ст. 297 ТК РМ должности декана факультета и заведующего кафедрой высшего учебного заведения являются выборными. Порядок проведения выборов на указанные должности определяется уставом соответствующего учебного заведения.

Индивидуальные трудовые договоры с педагогическими работниками заключаются в соответствии со ст. 56–65 ТК РМ с учётом особенностей, установленных ст. 296 и 297 ТК РМ.

Согласно ст. 45 ТК РМ индивидуальный трудовой договор – со-

глашение между работником и работодателем, на основании которого работник обязуется выполнять работу, соответствующую определенной специальности, квалификации или должности, на которую он назначен, с соблюдением правил внутреннего распорядка предприятия, а работодатель обязуется обеспечить работнику условия труда, предусмотренные настоящим кодексом, иными нормативными актами, содержащими нормы трудового права, коллективным трудовым договором, а также своевременно и в полном размере выплачивать ему заработную плату.

Образец индивидуального трудового договора утвержден Коллективным соглашением (национальный уровень) № 4 от 25.07.2005 года «Об образце индивидуального трудового договора».[11]

Оформление приёма на работу педагогических работников производится в соответствии со ст. 65 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 65 ТК РМ на основании согласованного и подписанного сторонами индивидуального трудового договора работодатель издает приказ (распоряжение, решение, постановление) о приеме на работу.

Согласно части (2) ст. 65 ТК РМ приказ (распоряжение, решение, постановление) работодателя о приеме на работу доводится до сведения работника под расписку в срок до трех рабочих дней со дня подписания сторонами индивидуального трудового договора. По письменному заявлению работника работодатель обязан выдать ему в течение трех рабочих дней копию приказа (распоряжения, решения, постановления), заверенную в установленном порядке.

Продолжительность рабочего времени педагогических работников установлена ст. 298 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 298 ТК РМ для педагогических работников учебных заведений и организаций в области науки и инноваций устанавливается сокращенная продолжительность рабочего времени, не превышающая 35 часов в неделю (часть (3) ст. 96). Согласно части (2) ст. 298 ТК РМ конкретная продолжительность рабочего времени для педагогических работников учебных заведений и ор-

ганизаций в области науки и инноваций в зависимости от должности и/или специальности и с учетом специфики выполняемой ими работы устанавливается Правительством.

Оплата труда педагогических работников осуществляется в соответствии с постановлением Правительства РМ № 1254 от 15.11.2004 года «Об оплате труда отдельных категорий работников, которым установлена сокращенная продолжительность рабочего времени».[12]

Согласно пункту 2 постановления Правительства РМ № 1254 от 15.11.2004 года Сокращенная недельная продолжительность рабочего времени составляет:

для работников в возрасте от 15 до 16 лет - 24 часа;

для работников в возрасте от 16 до 18 лет - 35 часов;

для работников, занятых на работах с вредными условиями труда, включенных в перечень, утвержденный Правительством, - 35 часов;

для инвалидов I и II группы - 30 часов;

для педагогических кадров - от 18 до 35 часов;

для медицинского персонала - от 30 до 35 часов;

для работников, которые совмещают работу с учебой в учреждениях высшего и среднего специального образования – 35 часов.

Педагогические работники имеют право на ежегодные удлиненные оплачиваемые отпуска.

Согласно части (1) ст. 299 ТК РМ педагогическим работникам учебных заведений предоставляется ежегодно по окончании учебного года оплачиваемый отпуск продолжительностью:

а) 62 календарных дня – для педагогических работников высших учебных заведений, колледжей, лицеев, гимназий, общеобразовательных школ всех видов;

б) 42 календарных дня – для педагогических работников дошкольных учреждений всех видов;

с) 28 календарных дней – для педагогических работников внешкольных учреждений, детских спортивных школ.

Согласно части (2) ст. 299 ТК РМ научным работникам учебных заведений всех уровней предоставляет-

ся ежегодный оплачиваемый отпуск продолжительностью 62 календарных дня.

Согласно части (3) ст. 299 ТК РМ научным работникам организаций в области науки и инноваций независимо от вида собственности и организационно-правовой формы предоставляется ежегодный оплачиваемый отпуск продолжительностью:

- a) 42 календарных дня – для научных работников, имеющих ученую степень доктора-хабилят;
- b) 36 календарных дней – для научных работников, имеющих ученую степень доктора;
- c) 30 календарных дней – для научных работников без ученой степени.

Согласно части (4) ст. 299 ТК РМ педагогико-вспомогательным работникам и административному персоналу системы образования, области науки и инноваций предоставляется ежегодный оплачиваемый отпуск продолжительностью 28 календарных дней.

Все вышеуказанные отпуска предоставляются в порядке, предусмотренном ст. 114-118 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 115 ТК РМ оплачиваемый отпуск за первый год работы предоставляется работнику по истечении шести месяцев его непрерывной работы на предприятии.

Согласно части (2) ст. 115 ТК РМ до истечения шести месяцев работы на предприятии оплачиваемый отпуск за первый год работы предоставляется по письменному заявлению следующим категориям работников:

- a) женщинам – перед отпуском по беременности и родам или непосредственно после него;
- b) работникам в возрасте до семнадцати лет;
- c) другим работникам в соответствии с действующим законодательством.

Согласно части (4) ст. 115 ТК РМ отпуск за последующие годы работы может предоставляться по письменному заявлению работника в любое время рабочего года в соответствии с графиком отпусков.

График ежегодных оплачиваемых отпусков в соответствии со ст. 116 ТК РМ составляется на следующий

год работодателем по согласованию с представителями работников не менее чем за две недели до наступления каждого календарного года и является обязательным как для работника, так и для работодателя.

Согласно части (6) ст. 115 ТК РМ предоставление работнику ежегодного оплачиваемого отпуска осуществляется на основании приказа (распоряжения, решения, постановления) работодателя.

Согласно части (1) ст. 117 ТК РМ за период ежегодного оплачиваемого отпуска работнику причитается отпускное пособие, размер которого не может быть меньше среднемесячной заработной платы за соответствующий период.

Согласно части (2) ст. 117 ТК РМ порядок исчисления отпускного пособия устанавливается Правительством.

Средний заработок для выплаты отпускного пособия определяется в соответствии с постановлением Правительства РМ № 426 от 26.04.2004 года «Об утверждении Порядка исчисления средней заработной платы». [13]

В соответствии с пунктом 2 Порядка исчисления средней заработной платы средняя заработная плата, установленная в соответствии с настоящим порядком исчисления, применяется при:

- выплате выходного пособия;
- выплате среднемесячной заработной платы, сохраненной на период поиска работы;
- оплате отпускного пособия;
- выплате компенсации за неиспользованные очередной отпуск и учебные отпуска;
- оплате за время выполнения государственных и общественных обязанностей;
- оплате за нерабочие праздничные дни, при переводах и перерывах в работе, предусмотренных законодательством;

возмещении убытков за время вынужденного прогула незаконно переведенному или уволенному работнику; оплате среднемесячной заработной платы за время служебной командировки или откомандирования на другое место работы;

- оплате за время прохождения курсов профессиональной подготовки;

выплате средней заработной платы в период прохождения обязательного медицинского осмотра;

выплате средней заработной платы постоянно работающим членам Центральной избирательной комиссии за период освобождения их от обязанностей по основному месту работы;

в других случаях, предусмотренных законодательством, коллективными соглашениями и договорами и индивидуальными трудовыми договорами, когда работникам гарантируется средняя заработная плата.

оплата пособия по безработице.

Педагогические работники и работники организаций в области науки и инноваций имеют право на длительный отпуск, предусмотренный ст. 300 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 300 ТК РМ педагогическим работникам учебных заведений не реже чем через каждые 10 лет педагогической работы предоставляется отпуск сроком до одного года в порядке и на условиях, в том числе касающихся оплаты, определяемых учредителем и/или уставом соответствующего учебного заведения.

Согласно части (2) ст. 300 ТК РМ научным работникам организаций в области науки и инноваций в порядке и на условиях, предусмотренных уставами соответствующих организаций, предоставляется:

- a) оплачиваемый отпуск сроком до шести месяцев не реже чем через каждые 10 лет научной деятельности для завершения научных работ и исследований, включенных в исследовательские программы организаций в области науки и инноваций, с согласия научного совета организации;
- b) однократно оплачиваемый отпуск сроком до одного года для написания диссертации на соискание ученой степени доктора-хабилят с согласия научного совета организации.

Компенсация за неиспользованные ежегодные оплачиваемые отпуска выплачивается в соответствии со ст. 119 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 119 ТК РМ в случае приостановления действия (пункты e) и m) статьи 76, пункты d) и e) статьи 77, пункты a) и d) части (1) статьи 78) или прекращения ин-

дидуального трудового договора работник имеет право на компенсацию за все неиспользованные ежегодные оплачиваемые отпуска.

Согласно части (2) ст. 119 ТК РМ работник может использовать по его письменному заявлению ежегодный оплачиваемый отпуск за один год с последующим приостановлением действия или прекращением индивидуального трудового договора и получить компенсацию за остальные неиспользованные отпуска.

Порядок исчисления размера компенсации за неиспользованный ежегодный оплачиваемый отпуск установлен Правилами об очередных и дополнительных отпусках, утвержденными постановлением Народного комиссариата труда СССР 30.04.1930 года № 169 по согласованию с ВЦСПС.[14, с.15]

Вывод. Данные правила явно устарели и, по нашему мнению, следует дополнить ТК РМ статьей 119¹, согласно которой размер компенсации за неиспользованные ежегодные отпуска должен определяться в зависимости от количества рабочих дней, проработанных работником в период, за который ему не было начислено отпускное пособие.

В соответствии с частью (4) ст. 148 ТК РМ при освобождении работника до истечения того рабочего года, в счет которого он уже получил отпуск, работодатель может удержать из его заработной платы сумму, выплаченную за неотработанные дни отпуска. Удержания за эти дни не производятся, если работник прекратил или приостановил свою деятельность по основаниям, указанным в пункте е) статьи 76, пункте d) части (1) статьи 78, пунктах а) и i) статьи 82, пунктах b) – е) и u) части (1) статьи 86, в случае ухода на пенсию или зачисления в учебное заведение согласно части (2) статьи 85, а также в иных случаях, предусмотренных коллективным или индивидуальным трудовым договором либо по письменному соглашению сторон.

На практике нередко возникает вопрос, имеет ли право работодатель взыскать с работника в судебном порядке сумму, выплаченную работнику за неотработанные дни отпуска, если при прекращении индивиду-

ального трудового договора работодатель не смог удержать эту сумму из заработной платы работника в связи с отсутствием причитающихся работнику денежных сумм, либо в связи с их недостаточностью.

Предложение. По нашему мнению, следует дополнить ст. 148 ТК РМ частью (4¹), согласно которой взыскание сумм за неотработанные дни ежегодного оплачиваемого отпуска в судебном порядке не допускается.

Работник, получивший ежегодный оплачиваемый отпуск авансом, не совершил каких-либо неправомерных действий. Поэтому с него не следует взыскивать в судебном порядке за неотработанные дни ежегодного оплачиваемого отпуска.

Индивидуальные трудовые договоры с педагогическими работниками могут быть прекращены как по общим основаниям, предусмотренным ст. 81-83, 85, 86 ТК РМ, так и по дополнительным основаниям, предусмотренным ст. 301 ТК РМ.

При увольнении педагогических работников по некоторым общим основаниям, предусмотренным частью (1) ст. 86 ТК РМ, должны быть соблюдены требования ст. 87 и 88 ТК РМ, при увольнении за нарушения трудовой дисциплины должны быть соблюдены требования ст. 206-211 ТК РМ.

Кроме этого, педагогические работники могут быть уволены также по основаниям, предусмотренным ст. 301 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 301 ТК РМ помимо общих оснований, предусмотренных настоящим кодексом, индивидуальный трудовой договор, заключенный с педагогическим работником, может быть прекращен также по следующим основаниям:

а) неоднократное в течение одного года грубое нарушение устава учебного заведения (пункт l) части (1) ст. 86);

б) применение, в том числе однократное, к воспитанникам физического или психического насилия (пункт n) части (1) ст. 86),

с) назначение пенсии по возрасту.

Данная норма предусматривает 3 самостоятельных основания прекращения индивидуальных трудовых

договоров с педагогическими работниками.

В соответствии с пунктом d) части (1) ст. 206 и пунктами l) и n) части (1) ст. 86 ТК РМ увольнение, предусмотренное пунктами а) и b) части (1) ст. 301 ТК РМ, является дисциплинарным взысканием и должно производиться с соблюдением правил применения дисциплинарных взысканий, установленных ст. 206-210 ТК РМ.

Согласно части (4) ст. 206 ТК РМ за один и тот же дисциплинарный проступок не может быть применено более одного дисциплинарного взыскания.

Согласно части (5) ст. 206 ТК РМ при наложении дисциплинарного взыскания работодатель должен учитывать тяжесть совершенного проступка и другие объективные обстоятельства.

Согласно части (1) ст. 207 ТК РМ дисциплинарное взыскание применяется органом, которому предоставлено право приема на работу (избрания, утверждения или назначения на должность) данного работника.

Согласно части (3) ст. 207 ТК РМ работники, занимающие выборные должности, могут быть уволены (пункт d) части (1) ст. 206) только по решению избравшего их органа и только на законных основаниях.

Порядок применения дисциплинарных взысканий установлен ст. 208-210 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 208 ТК РМ до применения дисциплинарного взыскания работодателю должен письменно затребовать от работника объяснение в письменной форме о совершенном проступке. Объяснение о совершенном проступке может быть представлено работником в течение пяти рабочих дней со дня затребования. В случае отказа работника дать затребованное объяснение составляется соответствующий акт, который подписывается представителем работодателя и представителем работников. Согласно части (2) ст. 208 ТК РМ при определенной степени тяжести проступка, совершенного работником, работодатель может организовать и служебное расследование, продолжительность которого не может превышать одного месяца. В ходе служебного расследования

работник вправе объяснить свою позицию и представить лицу, уполномоченному вести расследование, все доказательства и обоснования, которые считает необходимыми.

Увольнение по пунктам а) и б) части (1) ст. 301 ТК РМ должно быть произведено до истечения сроков, установленных частями (1) и (2) ст. 209 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 209 ТК РМ дисциплинарное взыскание применяется, как правило, сразу же после обнаружения проступка, но не позднее одного месяца со дня обнаружения, без учета времени нахождения работника в ежегодном оплачиваемом отпуске, учебном или медицинском отпуске.

Днём обнаружения дисциплинарного проступка отдельные учёные считают день составления на имя руководителя предприятия докладной записки о совершении работником дисциплинарного проступка. [15, с.253]

Нахождение работника в ежегодном оплачиваемом отпуске, медицинском или учебном отпуске продлевает одномесячный срок, установленный частью (1) ст. 209 ТК РМ, а точнее время нахождения работника в вышеуказанных отпусках не включается в одномесячный срок, установленный частью 91) ст. 209 ТК РМ.

Согласно части (2) ст. 209 ТК РМ дисциплинарное взыскание не может быть применено позднее шести месяцев со дня совершения проступка, а по результатам ревизии или проверки финансово-экономической деятельности – позднее двух лет со дня его совершения. В указанные сроки не включается время производства по уголовному делу.

Предложение. По нашему мнению, установленный частью (2) ст. 209 ТК РМ 2-летний срок следует уменьшить до одного года.

При этом следует учесть, что ст. 30 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года установлены 12-месячный и 18-месячный сроки давности применения наказаний за правонарушение. [16]

Согласно части (1) ст. 210 ТК РМ дисциплинарное взыскание объявляется в приказе (распоряжении, ре-

шении, постановлении), в котором в обязательном порядке указываются:

а) фактические причины и правовые основания применения дисциплинарного взыскания;

б) срок обжалования взыскания;

с) орган, в который можно обжаловать взыскание.

Согласно части (2) ст. 210 ТК РМ приказ (распоряжение, решение, постановление) работодателя, за исключением дисциплинарного взыскания в виде увольнения согласно пункту d) части (1) ст. 206, которое применяется с соблюдением части (3) ст. 81, объявляется работнику под расписку не позднее чем в течение пяти рабочих дней со дня издания, а в случае, когда он работает в одном из структурных подразделений предприятия (филиал, представительство, децентрализованная служба и др.), расположенном в другой местности, не позднее чем в течение 15 рабочих дней, и влечет последствия со дня объявления. Отказ работника подтвердить подписью объявление приказа оформляется соответствующим актом, который подписывается представителем работодателя и представителем работников.

Согласно части (3) ст. 210 ТК РМ приказ (распоряжение, решение, постановление) о применении дисциплинарного взыскания может быть обжалован работником в судебную инстанцию в порядке, предусмотренном ст. 355 ТК РМ.

Пункт с) части (1) ст. 301 ТК РМ позволяет уволить педагогического работника, которому назначена пенсия по возрасту.

Конституционный суд РМ постановлением № 5 от 23 апреля 2013 года «О контроле конституционности ст. 301 ч. (1) п. с) Трудового кодекса Республики Молдова № 154-XV от 28.03.2003 года». [17]

В то же время Парламент имеет право отменить пункт с) части (1) ст. 301 ТК РМ, учитывая невысокие заработные платы и пенсии педагогических работников.

Вывод. По нашему мнению, пункт с) части (1) ст. 301 ТК РМ, который даёт работодателю право увольнять педагогического работника, которому назначена пенсия по возрасту, не вполне соответствует принципам гуманизма и справедли-

вости и поэтому должен быть отменен.

Согласно части (2) ст. 301 ТК РМ, помимо общих оснований, предусмотренных ТК РМ, индивидуальный трудовой договор, заключенный с работником организации в области науки и инноваций, может быть прекращен по следующим дополнительным основаниям:

а) непрохождение по конкурсу на замещение научной и руководящей должности, предусмотренной уставом соответствующей организации;

б) неаттестация научных исследователей, работников вспомогательных предприятий, учреждений и организаций по обслуживанию и управлению научной деятельностью в соответствии с уставом соответствующей организации.

Педагогический работник имеет право обжаловать прекращение индивидуального трудового договора в суд первой инстанции в соответствии со ст. 348-355 ТК РМ и Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года. [18]

Согласно ст. 353 ТК РМ работники или их представители, обратившиеся в судебные инстанции с заявлениями о разрешении споров и конфликтов, вытекающих из отношений, предусмотренных ст. 348, в том числе для обжалования судебных решений (определений) по данным спорам и конфликтам, освобождаются от уплаты судебных расходов (государственной пошлины и расходов, связанных с рассмотрением дела).

Статья 353 ТК РМ освобождает работников – истцов по искам, вытекающим из отношений, предусмотренных ст. 348 ТК РМ, от уплаты государственной пошлины и от уплаты расходов, связанных с рассмотрением дела.

Согласно ст. 90 ГПК РМ к издержкам, связанным с рассмотрением дела, относятся:

а) суммы, подлежащие выплате свидетелям, переводчику, экспертам и специалистам;

б) расходы по производству осмотра на месте;

с) расходы по извещению и вызову сторон в суд;

д) расходы по проезду и проживанию, понесенные сторонами и дру-

гими участниками процесса в связи с явкой в судебную инстанцию;

е) расходы по оплате услуг переводчика, понесенные иностранными гражданами и лицами без гражданства, если международными договорами, одной из сторон которых является Республика Молдова, не предусмотрено иное;

f) расходы по розыску ответчика;

г) расходы по производству экспертизы;

h) расходы по исполнению судебных актов;

и) расходы по предоставлению юридической помощи;

j) расходы по объявлению несостоятельности;

к) возмещения за потерю рабочего времени;

l) прочие необходимые расходы, понесенные судебной инстанцией и участниками процесса.

ГПК РМ не освобождает работников от уплаты издержек, связанных с рассмотрением дела, что противоречит ст. 353 ТК РМ.

Вывод. Данное противоречие подлежит разрешению в соответствии с частью (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27.12.2001 года.

Согласно части (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» в случае противоречия между нормой общего законодательного акта и нормой специального законодательного акта, имеющих равную юридическую силу, применяется норма специального законодательного акта.

Предложение. По нашему мнению, следовало бы дополнить ГПК РМ ст. 90¹, освобождаящей работников-истцов от уплаты издержек, связанных с рассмотрением дела.

Согласно пункту а) части (1) ст. 355 ТК РМ заявление о разрешении индивидуального трудового спора о восстановлении на работе подаётся в судебную инстанцию в течение 3 месяцев со дня, когда работник узнал или должен был узнать о нарушении своего права.

При рассмотрении споров о восстановлении на работе суды обязаны соблюдать требования ст. 89 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 89 ТК РМ работник, незаконно переведенный на другую работу или незаконно освобожденный от работы, может

быть восстановлен на работе посредством прямых переговоров с работодателем, а в случае спора – решением судебной инстанции. Согласно части (2) ст. 89 ТК РМ при рассмотрении индивидуального трудового спора судебной инстанцией работодатель обязан доказать законность и привести основания перевода или освобождения работника. В случае обжалования работником-членом профсоюза приказа об увольнении судебная инстанция затребует согласие (консультативное мнение) профсоюзного органа (профсоюзного организатора) относительно увольнения данного работника.

Заявления о восстановлении на работе и о взыскании материального и морального ущерба, причиненного незаконным прекращением индивидуальных трудовых договоров, рассматриваются судами первой инстанции в порядке, установленном ст. 183-254 ГПК РМ.

Согласно части (1) ст. 236 ГПК РМ после завершения судебных прений состав суда удаляется для совещания. В сложных случаях судебная инстанция протокольным определением назначает отложение совещания не более чем на 15 дней, известив участников процесса о месте, дате и времени оглашения резолютивной части решения. В результате совещания председательствующий в судебном заседании или один из судей оглашает резолютивную часть решения и разъясняет участникам процесса порядок и срок обжалования решения. Резолютивная часть решения должна быть подписана всеми судьями, входящими в состав суда, и приобщена к делу.

Согласно части (5) ст. 236 ГПК РМ судебная инстанция составляет решение в целом, если:

а) участники процесса прямо потребовали этого в 30-дневный срок со дня оглашения резолютивной части решения. По истечении 30 дней пропущенный срок не может быть восстановлен;

б) участники процесса в 30-дневный срок со дня оглашения резолютивной части решения подали апелляционное заявление;

с) судебное решение подлежит признанию и исполнению на территории другого государства.

Вывод. По нашему мнению, ст. 236 ГПК РМ следует изменить, т.к. она противоречит ст. 239 ГПК РМ, согласно которой решение судебной инстанции должно быть законным и обоснованным. Судебная инстанция основывает решение лишь на обстоятельствах, которые непосредственно выяснены ею, и доказательствах, которые были исследованы в судебном заседании.

Следует изменить ст. 236 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года, обязав суды первой инстанции выносить мотивированные решения, соответствующие требованиям ст. 241 ГПК РМ.

Вынесение судами немотивированных решений создаёт условия, способствующие нарушениям прав участников гражданского процесса.

Решение суда первой инстанции может быть обжаловано в апелляционном порядке в соответствии со ст. 357, 358, 360-390 ГПК РМ через суд первой инстанции, решение которого обжалуется. Апелляционные жалобы рассматриваются соответствующими апелляционными палатами.

Согласно части (1) ст. 362 ГПК РМ срок подачи апелляционной жалобы составляет 30 дней со дня оглашения резолютивной части решения, если законом не предусмотрено иное.

Предложение. По нашему мнению, часть (1) ст. 362 ГПК РМ следует изменить, предусмотрев, что срок подачи апелляционной жалобы составляет 30 дней со дня получения резолютивной части решения суда первой инстанции.

Согласно части (1) ст. 365 ГПК РМ апелляционное заявление должно содержать:

а) наименование судебной инстанции, которой адресуется апелляционная жалоба;

б) имя или наименование, место жительства или место нахождения апеллянта, его процессуальное положение в деле;

с) обжалуемое решение, наименование судебной инстанции, вынесшей обжалуемое решение, состав суда, дату вынесения решения;

д) фактические и правовые основания апелляционной жалобы;

е) доказательства, обосновывающие апелляционную жалобу;

f) ходатайство апелланта;
g) имена и место жительства свидетелей - в случае требования о их вызове в апелляционную инстанцию;

h) перечень прилагаемых к заявлению документов.

Согласно части (1¹) ст. 365 ГПК РМ элементы апелляционного заявления, предусмотренные пунктами d), e) и h) части (1), могут содержаться в дополнительном апелляционном заявлении, поданном после даты составления решения в целом.

После получения мотивированного решения суда первой инстанции лицо, подавшее апелляционную жалобу, должно подать дополнительную апелляционную жалобу, содержание которой должно соответствовать требованиям d), e) и h) части (1) ст. 365 ГПК РМ.

В противном случае апелляционная жалоба будет в соответствии со ст. 368 ГПК РМ оставлена без движения.

Согласно части (1) ст. 368 ГПК РМ если апелляционное заявление не соответствует требованиям, предусмотренным ст. 364 и 365, а также в случае его подачи без уплаты государственной пошлины апелляционная инстанция без извещения участников процесса выносит определение, которым оставляет заявление без движения и предоставляет апелланту срок для устранения недостатков.

Апелляционные жалобы рассматриваются в соответствии со ст. 370-390, 393-396 ГПК РМ.

Кассационное обжалование определений апелляционных палат регулируется ст. 429-445 ГПК РМ.

Согласно части (1) ст. 434 ГПК РМ кассационная жалоба подается в двухмесячный срок со дня сообщения решения или определения в целом.

Согласно ст. 433 ГПК РМ кассационное заявление считается недопустимым в случае, если:

a) кассационная жалоба не соответствует основаниям, предусмотренным частями (2), (3) и (4) ст. 432;

b) кассационное заявление подано по истечении срока, предусмотренного ст. 434;

c) кассационное заявление подано неуправомоченным лицом;

d) кассационная жалоба подана повторно после ее рассмотрения.

Согласно части (1) ст. 440 ГПК РМ в случае установления наличия одного из оснований, предусмотренных ст. 433, состав из трех судей мотивированным определением, вступившим в законную силу, единогласно принимает решение о недопустимости кассационной жалобы. Определение выносится согласно положениям ст. 270 и не содержит никаких ссылок на существование кассационной жалобы.

Предложение. По нашему мнению, ст. 433 и части (1) и (1¹) ст. 440 ГПК РМ следует отменить, обязав Высшую судебную палату РМ рассматривать все кассационные жалобы по существу, кроме кассационных жалоб, поданных с пропуском срока.

Согласно ст. 444 ГПК РМ кассационная жалоба рассматривается без извещения участников процесса. Состав из пяти судей принимает решение о целесообразности вызова участников или их представителей для того, чтобы они высказались по вопросам законности, затронутым в кассационном заявлении.

По нашему мнению, ст. 444 ГПК РМ следует изменить, обязав Высшую судебную палату РМ рассматривать кассационные жалобы с участием участников процесса.

Литература

1. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
2. Официальный монитор РМ № 319-324 от 24.10.2014 г.
3. Официальный монитор РМ № 125-129 от 30.07.2004 г.
4. Официальный монитор РМ № 182-189 от 28.09.2010 г.
5. Официальный монитор РМ № 339-45 от 20.02.2015 г.
6. Официальный монитор РМ № 36-38 от 14.03.2002 г.
7. Капша Т., Сосна Б., Захария С., Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие, Германия, 2016, стр. 322
8. Капша Т., Сосна Б., Захария С., Трудовое право Молдовы.

Учебно-практическое пособие, Германия, 2016, стр. 323

9. Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации (постатейный), под ред. Шевченко О.А., Москва, 2016, стр. 563

10. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.

11. Официальный монитор РМ, № 101-103, 2005 г., ст. 827

12. Официальный монитор РМ № 208-211 от 19.11.2004 г.

13. Официальный монитор РМ № 73-76 от 07.05.2004 г.

14. «Кадры и заработная плата», 2011 г., № 5, стр. 15

15. Капша Т., Сосна Б., Захария С., Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие, Германия, 2016, стр. 253

16. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.

17. Официальный монитор РМ № 110-113, 2013 г., ст. 10

18. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.

Б. СОСНА,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, ведущий
научный сотрудник ИЮПИ
АНМ, sosnaboris@mail.ru,
+(373)79422103
Д. ЖОСАН,
докторант, преподаватель
юридического факультета
МГУ, jurist.crdm@gmail.com,
+(373)79505272

В. SOSNA,
Doctor of Law, Acting Professor
of the European University of
Moldova, Leading Researcher of
the IUPI of the ASM, sosnaboris@
mail.ru, +(373)79422103
D. ZHOSAN,
doctoral student, lecturer at the
Faculty of Law of Moscow
State University,
jurist.crdm@gmail.com,
+(373)79505272

CZU 340.13

CONDIȚIILE DE VALIDARE A RAPORTULUI DE EXPERTIZĂ JUDICIARĂ

Artiom PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorand

REZUMAT

Clarificarea tuturor circumstanțelor în cadrul unui proces penal în marea măsură depinde de soluționarea împrejurărilor de fapt privind cauza penală, activitatea care se caracterizează printr-un grad sporit de dificultate, necesitând aplicarea unor cunoștințe speciale din diferite domenii.

Raportul de expertiză, ca mijloc de probă, este o totalitate de date de fapt stabilite în urma cercetării obiectelor materiale și de date administrate într-o cauză penală, cercetare efectuată de către un expert.

La rândul său, expertiza constituie o acțiune de cercetare efectuată de un expert în scopul soluționării unor chestiuni puse în fața acestuia de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în urma cărora se întocmește un raport de expertiză judiciară în care expertul indică concluziile la care acesta a ajuns în urma efectuării cercetării.

Cuvinte-cheie: raport de expertiză judiciară, expert judiciar, instituție de expertiză, laborator de expertiză, rezultate, metode, echipament, concluzii, autorizare.

CONDITIONS FOR VALIDATION OF THE EXPERT REPORT JUDICIAL

Artiom PILAT,

lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student

SUMMARY

Clarification of all the circumstances in a criminal trial depends to a large extent on the settlement of the factual circumstances regarding the criminal case, the activity which is characterized by a greater degree of difficulty, requiring application of special knowledge from different fields.

The expert report, as evidence, is a totality of factual data established by the investigation of material objects and data managed in a criminal case, research carried out by an expert.

In turn, the expertise is a research activity carried out by an expert in order to resolve a matter raised before him by the criminal investigative body or a court of law, following which an expert report is drawn up in which the expert indicates the conclusions he has made achieved by the research.

Keywords: report of judicial expertise, judicial expert, expert institution, expertise laboratory, results, methods, equipment, conclusions, authorization.

Introducere. Realizarea justiției penale în cazul săvârșirii unor fapte penale este posibilă în urma înlăturării unei activități din partea statului, care nu poate fi arbitrară, ci, dimpotrivă, chibzuită și amplu reglementată prin dispozițiile legii [6, p. 26]. Însă, există situații când pentru soluționarea unei cauze sunt necesare cunoștințe speciale într-un anumit domeniu.

Metode aplicate și materiale utilizate

În scopul realizării obiectivului trasat, în respectivul articol științific au fost utilizate: metoda logică și metoda comparativă.

În procesul elaborării articolu-

lui științific, au fost consultate următoarele materiale: Cod de procedură penală al Republicii Moldova, Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, precum și lucrările științifice ale autorilor Ig. Dolea, D. Roman, I. Sedlețchi, V. Orîndaș, I. Odagiu, K.F. Guțenko, L.V. Golovko, B.A. Filimonov etc.

Rezultate obținute și discuții

În scopul asigurării unei juste și obiective soluționări a cauzei penale, legea procesual penală admite ca în anumite situații, când sunt necesare cunoștințe speciale, să apeleze la experți în domeniu care ar avea sarcina de a soluționa unele

chestiuni importante pentru justa soluționare a cauzei.

În prevederile art. 93 CPP al RM, legiuitorul autohton redă definiția probelor, care sunt elemente de fapt dobândite în modul stabilit de prezentul cod și care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei [2].

În alineatul 2 al aceluiași articol, în prevederile cărora este inclus și raportul de expertiză, legiuitorul a indicat mijloacele de probă.

Autorii Ig. Dolea, D. Roman, I.

Sedlețchi menționează că raportul de expertiză, ca mijloc de probă, este o totalitate de date de fapt stabilite în urma cercetării obiectelor materiale și de date administrate într-o cauză penală, cercetare efectuată de către expert [3, p. 303].

Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar definește expertiza judiciară ca o activitate de cercetare științifico-practică, efectuată în cadrul procesului civil, penal sau contravențional (denumit în continuare proces judiciar) în scopul aflării adevărului prin efectuarea unor cercetări metodice cu aplicarea de cunoștințe speciale și procedee tehnico-științifice pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, corpul și psihicul uman, ce pot servi drept probe într-un proces judiciar [5].

În urma efectuării expertizei judiciare, expertul judiciar își expune cercetările și concluziile în raport de expertiză judiciară.

Formularea concluziilor de către expertul judiciar este etapa finală a efectuării expertizei judiciare. În procesul respectiv, după cum menționează autorul T.V. Averianova, expertul judiciar folosește un complex de metode care contribuie la examinarea totală a corpurilor delictate prezentate spre examinare, acumularea informațiilor precum și formularea preconcluziilor în partea descriptivă a raportului de expertiză judiciară, care la finalizarea cercetării efectuate de către expertul judiciar contribuie la formularea concluziilor raportului de expertiză [1, p. 16].

Particularitățile concluziilor la care a ajuns expertul și care sunt reflectate în raportul de expertiză judiciară, spre deosebire de alte mijloace de probă, se caracterizează prin însăși natura de obținere, analiza științifică și ordinea procesuală specială [8, p. 19].

Având în vedere specificul ra-

portului de expertiză judiciară, care este întocmit de către un expert, care întrunește condițiile prevăzute de Lege cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, în literatura juridică s-a înaintat opinia precum că expertul ar face o „judecată științifică”. În opinia dată raportul de expertiză judiciară are a valoare probatorie mai mare decât celelalte mijloace de probă. În practică se întâlnesc cazurile când raportul de expertiză judiciară influențează asupra convingerii intime a subiecților, care apreciază că proba determină soarta cauzei penale [3, p. 303].

„Judecata științifică” este negată de cea mai mare parte a reprezentanților doctrinei, care consideră că asemenea opinii sunt străine gândirii juridice contemporane și vin în contradicție cu dispozițiile legii care nu permit ca probele să aibă puterea dinainte stabilită [9, p. 16].

Întrebările referitoare la concluziile expertizei judiciare precum și rolul acestora în probatoriu este destul de detaliat examinat de către mai mulți specialiști în domeniu cum ar fi: A. I. Vinberg, Iu. C. Orlov, A. R. Șleahov etc.

Este de menționat faptul că sunt situații când expertul judiciar este în drept să refuze efectuarea expertizei judiciare, cum ar fi:

- a fost încălcată procedura de dispunere a expertizei judiciare;
- întrebările prezentate spre soluționare depășesc competența sa ori se constată că realizările științei și tehnicii nu permit soluționarea lor;
- materialele prezentate pentru efectuarea expertizei sunt insuficiente;
- expertul judiciar nu dispune de condiții, metode și proceduri aprobate, nici de mijloacele tehnice necesare pentru efectuarea cercetărilor;
- există un pericol pentru viața sau sănătatea expertului judiciar, care depășește limitele riscului profesional;

- nu este asigurat accesul liber la obiectul expertizei sau nu există condițiile necesare pentru efectuarea expertizei;

- nu a fost achitată taxa pentru serviciile de efectuare a expertizei [5].

Însă, pentru valabilitatea raportului de expertiză judiciară legislația stabilește anumite cerințe. Aceste condiții sunt reglementate atât în prevederile art. 151 CPP al RM, cât și în Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar. Menționăm că codul de procedură penală prevede anumite condiții generale, pe când legea stabilește anumite condiții speciale.

Deci, art. 36 al Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, ca prima cerință prevede: laboratorul în care a fost efectuată expertiza judiciară este autorizat și actul de autorizare este valabil. Dar cerința respectivă va intra în vigoare în decurs de 5 ani din momentul publicării legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar. Conform dicționarului explicativ al limbii române prin cuvântul „autorizat” se înțelege: împuternicit să facă, să spună ceva, document care dovedește o împuternicire [4]. Astfel, din explicațiile respective rezultă că prin cuvântul „autorizat” se subînțelege un document care confirmă anumite împuterniciri sau să întreprindă anumite acțiuni.

În această ordine de idei menționăm că pentru a autoriza un laborator de expertiză judiciară este necesar de a fi întrunite anumite condiții și standarde. Laboratoare de expertiză judiciară din Republica Moldova urmau să fie acreditate conform ISO/CEI 17025:2006 în care sunt specificate cerințe generale pentru competența laboratoarelor de încercări și etalonări, care este identic standardului european ISO/IEC 17025:2006. Acest standard internațional specifică cerințe generale pentru competența de a efectua încercări și/sau etalonări,

inclusiv eșantionare. Standardul se referă la încercări și etalonări efectuate prin utilizare de metode standardizate, metode nestandardizate și metode dezvoltate în laborator.

Acest standard internațional este aplicabil tuturor organizațiilor care efectuează încercări și/sau etalonări.

În urma realizării condițiilor indicate în ISO/CEI 17025:2006 laboratorului de expertiză va fi eliberat certificatul de acreditare, prin care este confirmat faptul că laboratorul respectiv întrunește condiții necesare și este în drept să efectueze încercări sau etalonări.

O altă condiție de bază pentru ca un raport de expertiză judiciară să fie valabil este ca: cercetările să fie efectuate pentru specialitatea de expertiză judiciară pentru care laboratorul este autorizat. Această condiție impune ca laboratorul de expertiză judiciară să fie acreditat pentru efectuarea unui anumit gen de expertiză judiciară. De exemplu, laboratorul este acreditat pentru efectuarea expertizei traseologice. Totodată, menționăm că nu trebuie de confundat instituția de expertiză cu laborator de expertiză judiciară, în cadrul unei instituții de expertiză judiciară pot activa mai multe laboratoare de expertiză judiciară și pot fi acreditate doar unele laboratoare în cadrul instituției respective.

La fel, Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar stabilește că pentru validarea raportului de expertiză, expertiza judiciară trebuie să fie efectuată prin metode și proceduri aprobate. Standardul ISO/CEI 17025:2006 prevede că laboratorul trebuie să folosească metode și proceduri adecvate pentru toate încercările sau etalonări din domeniul său.

În cadrul efectuării expertizei trebuie să fie folosite metodele publicate în standarde naționale sau internaționale. Laboratorul trebuie să se asigure că utilizează ultima ediție în vigoare a standardului. În cazul în care în cadrul laboratoru-

lui a fost dezvoltată o altă metodă, aceasta urmează să fie standardizată și urmează să fie demonstrat că în cazul folosirii acestei metode rezultatele sunt identice ca și în cazul folosirii metodelor standardizate. Validarea metodei urmează să fie atât cuprinzătoare, cât este necesar pentru a îndeplini necesitățile în aplicație sau domeniul de aplicare. Introducerea metodelor de încercare și etalonare dezvoltate de laborator, pentru uzul propriu, trebuie să fie o activitate planificată și repartizată unui personal calificat și dotat cu resurse adecvate.

O condiție asemănătoare celei anterioare este ca expertiza să fie efectuată cu aparataj standardizat, în cazul expertizelor judiciare efectuate cu utilizarea aparatajului, mijloacelor tehnice sau a altui utilaj. La fel, această condiție este impusă de standardul ISO/CEI 17025:2006. Astfel, laboratorul trebuie să fie dotat cu toate echipamentele de eșantionare, măsurare și încercare necesare pentru efectuarea corectă a încercărilor. În situații în care este neapărat de utilizat echipamente în afara controlului său permanent, este necesar de a fi asigurată cerințele standardului internațional. Înainte de a fi puse în funcțiune echipamentele, acestea urmează să fie verificate dacă îndeplinesc cerințele din specificațiile laboratorului și dacă întrunesc condițiile standardelor internaționale, însă ele urmează să fie verificate înainte de a fi utilizate.

Echipamentele, care au fost supuse la suprasarcini sau manipulări greșite, care dau rezultate suspecte sau despre care s-a dovedit în alt mod că sunt defecte sau că ies din limitele specificate, urmează să fie scoase din funcțiune.

Echipamentele trebuie să fie deservite de personal autorizat. Instrucțiunile actualizate de utilizare și întreținere a echipamentului trebuie să fie la îndemână pentru a fi folosite de personalul care activează în laborator.

Prevederea respectivă va intra în vigoare în termen de un an de la publicarea prezentei legi cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar [5].

Dacă primele condiții se referă doar la autorizarea laboratorului, legiuitorul la fel a impus și o condiție față de persoana care efectuează expertiza judiciară.

Deci, pentru validarea raportului de expertiză judiciară este necesar ca expertiza să fie efectuată de un expert judiciar inclus în Registrul de stat al experților judiciari sau de către o persoană recunoscută în calitate de expert judiciar în procesul respectiv de către ordonatorul expertizei.

Pentru ca persoana să fie inclusă în Registrul de stat al experților judiciari, este necesar să fie întrunite anumite condiții specificate de Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar.

Astfel, în prevederile art. 40 al Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, legiuitorul stabilește condițiile care urmează să fie întrunite de către o persoană pentru a obține calitatea de expert judiciar.

În cazul în care persoana întrunește condițiile prevăzute la art. 40 al Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, aceasta urmează să efectueze un stagiul profesional timp de 3 luni în specialitatea în care dorește să obțină calitatea de expert judiciar, la una din instituțiile publice de expertiză judiciară sau într-un birou de expertiză judiciară. În timpul stagiului profesional, persoana va avea calitatea de expert stagiar. Conducător al stagiului profesional este de regulă un expert judiciar cu gradul de calificare de categoria I sau de categorie superioară în specialitatea în care se efectuează stagiul. Stagiul profesional se efectuează pe o perioadă de 3 luni.

Calitatea de expert judiciar se dobândește de către persoana care a promovat examenul de calificare,

susținut în fața Comisiei de calificare și evaluare a experților judiciari, format de Ministerul Justiției. Statutul de expert judiciar este confirmat prin licență, eliberată în temeiul Hotărârii Comisiei de calificare și evaluare privind rezultatele examenului de calificare, prin ordinul ministrului justiției. Datele cu privire la licențele eliberate se includ în Registrul de stat al experților judiciari în termen de 10 zile de la eliberarea acestora.

Condițiile respective de validare a raportului de expertiză judiciară sunt prevăzute în Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, totodată menționăm că legislația mai prevede anumite condiții referitoare de forma și conținutul raportului de expertiză judiciară.

Raportul de expertiză se întocmește în forma scrisă pe file albe de format A4, dactilografiat, în limba română și este structurat în trei părți:

- partea introductivă;
- partea descriptivă;
- concluziile [5].

În fiecare parte a raportului de expertiză este indicată anumită informație referitoare la instituția expertizei, genul expertizei, data și locul întocmirii etc. Aceste prevederi sunt reglementate de art. 37 al Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar.

În scopul asigurării clarității raportului de expertiză judiciară, urmează să fie respectate unele condiții ce se referă la stil și conținut. Deci, raportul de expertiză judiciară trebuie să fie clar și concis, fără formulări sau termeni echivoci (se impune o terminologie de specialitate) [7, p. 119].

La fel, menționăm că raportul de expertiză trebuie să fie logic, astfel toate faptele și fenomenele identificate în procesul cercetării trebuie să se găsească în legătură și interdependență, adică să rezulte una din alta.

După finalizarea cercetării și

întocmirea raportului de expertiză judiciară acesta urmează să fie semnat de către experți sau în cazul expertizei, de către comisia ce conține mai mulți experți. În afară de semnătura expertului sau a comisiei urmează să fie aplicată ștampila pe fiecare pagină a raportului și a anexelor acestuia. Locurile nescrise urmează a fi barate, astfel încât să nu se poată face adăugări.

Concluzii

Așadar, odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 68 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, procedura de efectuare a expertizei judiciare a suferit multiple modificări. De asemenea, și raportul de expertiză judiciară urmează să corespundă prevederilor respectivei legi și standardului ISO/CEI 17025:2006 pentru a fi autorizat laboratorul de expertiză judiciară.

Cerințele înaintate față de raportul de expertiză judiciară au fost analizate în prezentul articol, și în cazul necorespunderii raportului de expertiză cu prevederile Legii 68 cu privire la expertiză judiciară și statutul expertului judiciar, acesta nu va avea valoarea probantă.

Referințe bibliografice

1. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-241 din 05.11.2013.
2. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I. ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Editura Cartier, 2005. 960 p.
3. <http://www.dex.ro/autoriza%C8%9Bie> (vizitat la 29.11.2017).
4. Legea Republicii Moldova cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar nr. 68 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 157-162/316 din 10.06.2016.
5. Neagu I. Tratat de drept procesual penal. Partea generală. București: Editura Global Lex, 2004. 420 p.
6. Odagiu I., Luchin L. Experti-

ze judiciare. Ghid practic. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2014. 132 p.

7. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea generală. Vol. I. București: Editura Paideia, 1993. 560 p.

8. Аверьянова Т. Интеграция и дифференциация научных знаний как источники и основы новых методов судебной экспертизы. Москва: Академия МВД России, 1994. 243 с.

9. Притузова Р. Заключение эксперта как доказательство в уголовном процессе. Москва, 1959. 280 с.

INFORMAȚIA DESPRE AUTOR

Artiom PILAT,
lector universitar al Catedrei
„Procedură penală și
Criminalistică” a Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI al
Republicii Moldova, doctorand
E-mail: artiom92@yandex.ru
tel. 079598848

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Artiom PILAT,
lecturer at the „Criminal and
Criminal Procedure” Chair of the
„Ștefan cel Mare” Academy of the
Republic of Moldova, PhD student
E-mail: artiom92@yandex.ru
tel. 079598848

CZU 343.5

APLICAREA ÎN PRACTICĂ A PREVEDERILOR ART. 332 „FALSUL ÎN ACTE PUBLICE” DIN CODUL PENAL. PROBLEME ȘI SOLUȚII

Cristina PÎRȚAC,

Asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău, doctorandă la Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

REZUMAT

Aplicarea normelor juridico-penale menite să prevină și să combată falsul în acte publice este determinată de profesionalismul și corectitudinea instanțelor de judecată. Or, practica judiciară în domeniul aplicării prevederilor art. 332 CP RM este neuniformă, fiind caracterizată prin calificări eronate, motivări nejustificate, constatări ambigue etc. În acest sens, articolul de față propune analiza unor cazuri practice privind falsul în acte publice, pentru determinarea curenților la calificarea acestei infracțiuni.

Cuvinte-cheie: actul public, fals, document oficial, falsificarea documentelor, date vădit denaturate.

PRACTICAL APPLICATION OF PROVISIONS OF THE ARTICLE 332 OF THE CRIMINAL CODE «FALSIFICATION OF PUBLIC ACTS”: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Cristina PÎRȚAC,

Judicial assistant in the Chișinău Court of Appeal, doctoral student at the Criminal Law Department of the Faculty of Law of the Moldova State University

SUMMARY

The application of criminal rule of law aimed to prevent and combat falsification of public documents is determined by the professionalism and the correctness of the courts. However, judicial practice is uneven in the application of provisions of the art. 332 Criminal Code of the Republic of Moldova, being characterized by erroneous qualifications, unjustified motivations, ambiguous findings etc. In this way, this article aims the analysis of practical cases regarding the falsification of public acts, in order to determine the deficiencies in the qualification of this crime.

Keywords: public act, false, official document, document falsification, distorted data.

Introducere. În condițiile actuale de reglementare a relațiilor sociale, subiecții de drept recurg tot mai des la actele oficiale. Astfel, acestea devin o parte integrantă a ordinii de drept instituite în societate, menite să asigure activitatea normală a autorităților publice și respectarea drepturilor și intereselor legitime ale subiecților de drept.

Indubitabil, falsul în acte publice afectează un șir întreg de relații sociale, iar gradul prejudiciabil al acestei infracțiuni escaladează în cazurile în care falsul în acte publice, de cele mai dese ori, concurează cu alte infracțiuni, cum ar fi diferite forme de sustrageri, abuzul de putere sau abuzul de serviciu, infracțiuni contra justiției etc.

În același timp, falsul în acte publice se caracterizează prin caracterul latent foarte înalt, ceea ce condiționează dificultăți la desco-

perirea acestui tip de infracțiuni, pornind de la specificul circulației documentelor oficiale, lipsa unei baze normative unice, dar și terminologiei unificate și transparente, care ar reglementa aceste relații extrapenale. Anume din aceste considerente, pentru a se preveni afectarea activității autorităților publice, se impune aplicarea măsurilor de protecție juridico-penală în domeniul respectiv.

Scopul studiului se exprimă în analiza practicii judiciare a Republicii Moldova privind calificarea juridică a infracțiunilor potrivit art. 332 CP RM, prin care să fie identificate curențele și divergențele propuse a fi abordate în prezentul studiu, întru relevarea problemelor cu care se confruntă, la etapa actuală, lucrătorii practici și elaborarea soluțiilor adecvate, echilibrate și științific fundamentate în acest sens.

Discuții și rezultate științifice.

Conținutul constitutiv al infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM (Falsul în acte publice), se rezumă la următoarele: înscrierea de către o persoană publică, în documentele oficiale a unor date vădit false, precum și falsificarea unor astfel de documente, dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale.

Dificultățile, care apar atât în practica, cât și în doctrina penală, țin de lipsa interpretării legale, a definiției legislative a noțiunii „document oficial”. Această lacună, pe fondul unei alte incriminări ale legiuitorului autohton, cea de la art. 361 CP RM (Confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false) care la fel se referă la „document oficial fals, care acordă drepturi sau elibe-

rează de obligații”, generează aplicarea neuniformă a practicii judiciare în materia răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la art. 332 CP RM.

A. Reșetnicov definește noțiunea de document oficial, identificându-l drept document ce conține informații elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept, atestă fapte având relevanță juridică și circulă în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației.[15, 37]

Respectiva definiție este una similară celei oferite de către Consiliul Europei în Recomandarea privind accesul la documentele publice Rec(2002)2, care identifică documentele publice ca fiind informațiile înregistrate, elaborate, primite sau deținute de autoritățile publice, ce au legătură cu funcția administrativă, fixate pe orice suport, de definiție fiind acoperite atât documentele unei autorități, cât și cele ce provin de la terți și care au fost primite de autoritate.[14]

Astfel, la etapa actuală de reglementare a relațiilor sociale (inclusiv și extrapenală) este dificil a delimita exhaustiv conținutul noțiunii de document oficial, utilizate în art. 332 CP RM, de cel al noțiunii „document oficial fals, care acordă drepturi sau eliberează de obligații”, folosite în art. 361 CP RM. Cu toate acestea, după conținut, noțiunea „document oficial” din art. 332 CP RM este mai largă în comparație cu noțiunea „document oficial fals, care acordă drepturi sau eliberează de obligații” din art. 361 CP RM. În afară de aceasta, cele două noțiuni se deosebesc prin sursa generatoare (de creație). Astfel, în situația în care documentul este generat (creat) de persoana publică, acesta intră sub incidența noțiunii „document oficial” din art. 332 CP RM. Dacă însă documentul este generat (creat) de persoana privată (care nu este persoană publică în sensul prevederilor art. 132 CP RM), atunci acesta intră sub incidența noțiunii „document oficial fals, care acordă

drepturi sau eliberează de obligații” din art. 361 CP RM. În context, precizăm că, după înregistrarea la autoritățile publice, documentul provenit de la o persoană particulară obține statutul de document oficial și poate constitui obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM.

Concluzia enunțată *supra* reiese din explicațiile oferite de Plenul Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, care, în scopul unificării și uniformizării practicii judiciare, a emis o decizie ca urmare a examinării recursului în interesul legii, care aparent elimină discrepanțele de interpretare, statuând că documentul oficial este cel emanat de la o autoritate publică sau provenit de la un terț, dar prezentat autorităților publice. La concret, Plenul Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție a precizat în decizia respectivă că noțiunea „document oficial” se referă nu doar la documentul eliberat de o autoritate publică, dar și la documentul prezentat unei autorități publice.[11]

Pentru comparație, în Codul penal al României, în art.175, 176 și 178 sunt definite noțiunile „înscrisul oficial”, „subiectul emitent” și „public”. [3] Având acest exemplu, considerăm că interpretarea oficială a noțiunii de document oficial ar trebui făcută nu de Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, care intervine cu unele interpretări selective, ci de către legiuitorul autohton, prin formularea în textul Codului penal a definiției noțiunii de document oficial. Locul unei astfel de definiții ar trebui să fie în Capitolul XIII „Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul cod” al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Fiind în expectativa operării unor asemenea amendamente, în continuare vom efectua analiza practicii judiciare în materia calificării juridice a diverselor fapte potrivit prevederilor art. 332 CP RM.

Astfel, prin sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău din 9 decembrie 2016, B.V. a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 332

alin. (1) CP RM. Pentru a pronunța sentința, prima instanță a reținut că inculpatul B.V., activând în funcția de ofițer de patrulare al companiei de escortă și misiuni speciale a INP al IGP al MAI, conform ordinului nr. 39 ef din 29 ianuarie 2016, fiind persoană publică în sensul art. 123 din Codul penal, a săvârșit falsul în acte publice în următoarele circumstanțe: la 19 februarie 2016, în jurul orei 11.00, B.V., fiind în serviciu, a stopat automobilul care era condus de T.L. Fără a fi respectată procedura de măsurare a transmitanței luminii prin sticlele mijloacelor de transport, B.V. a întocmit procesul-verbal cu privire la contravenție din 19 februarie 2016, unde la rubrica „a comis fapta” a înscris „conducătorul auto exploata mijlocul de transport cu geamurile umbrite/peliculă”, la rubrica „ignorând prevederile” a înscris „p.122(6) „c” RCR, art. 228 (2) CC”, la rubrica „obiecțiile persoanei în a cărei privință a întocmit proces-verbal” a înscris „Am scos pelicula”, deși în realitate automobilul cu care se deplasa T.L. nu a avea geamurile din față umbrite, iar B.V. era în imposibilitate de a scoate pelicula.[6]

Observăm că, în speța analizată, procesul-verbal cu privire la contravenție reprezintă documentul oficial fals, care are calitatea de produs al infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM. Cu toate acestea, în opinia noastră, fapta lui B.V. atentează la un alt obiect juridic special, decât cel al infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM. În acest sens, autorii L. Gîrla și Iu. Tabarcea consideră că infracțiunea prevăzută la art. 332 CP RM atentează la relațiile sociale în domeniul activității normale a organelor publice, întreprinderilor, instituțiilor organizațiilor de stat, precum și intereselor serviciului public.[17, 360] În acest sens, desfășurând ideea în cauză, prin faptul că autoritățile de ocrotire a normelor de drept și instanțele de judecată, care examinează contravențiile, fac parte din sfera publică, ajungem la concluzia că, primordial, anume acestea sunt protejate, ținând cont de specificul speței practice analizate.

Or, fapta lui B.V. atentează la relațiile sociale în domeniul înfăptuirii justiției în sfera contravențională, în subsidiar, la buna desfășurare a activității în sfera publică (odată ce subiecții care participă la înfăptuirea justiției fac parte din domeniul sferei publice).

Pentru a confirma cele expuse, propunem analiza prevederilor alin. (1) art. 5 al Codului contravențional: „Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale, decât în conformitate cu legea contravențională”. Iar alin. (2) art. 425 al Codului contravențional menționează că „în calitate de probe se admit elementele de fapt constatate prin intermediul următoarelor mijloace: procesul-verbal cu privire la contravenție (n.a. sublinierea ne aparține), procesul-verbal de ridicare a obiectelor și documentelor, procesul-verbal de percheziție, explicațiile persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional, depozițiile victimei, ale martorilor, înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, corpurile delictive, obiectele și documentele ridicate, constatările tehnico-științifice și medico-legale, raportul de expertiză”. [2]

Analizând prevederile Capitolului XIV „Infrațiuni contra justiției” al părții speciale a Codului penal, observăm că cea mai potrivită normă din acest capitol pentru calificarea faptei lui B.V. ar fi art. 310 CP RM (Falsificarea probelor). Însă, spre regret, prevederile art. 310 CP RM se limitează doar la protecția relațiilor sociale în domeniul administrării probelor în procesul civil (alin. 1) și cel penal (alin. 2). Astfel, conținutul acestor componente de infracțiune nu se referă și la sfera contravențională.

Situația în cauză – de interferență a penalului și contravenționalului, a constituit obiectul examinării Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care a echivalat o mare parte a reglementării contravenționale cu cea penală, ținând cont de natura juridică a acestor sfere a răspunderii juridice. Ca exemplu de maximă relevanță

ar putea servi Cauza Ziliberg c. Moldovei: „... pentru ca articolul 6 CEDO să devină aplicabil, este suficient ca abaterea în cauză să fie, prin natura sa, „penală” din punctul de vedere al Convenției sau ar trebui să facă persoana în cauză pasibilă de o sancțiune care, datorită naturii sale și gradului de severitate, ține, de obicei, de domeniul „penal” (a se vedea, inter alia, Lutz v. Germany, hotărâre din 25 august 1987, Seria A, nr. 123, p. 23, § 55).”

În aceeași cauză, CEDO a stabilit întemeiat: „... în principiu, caracterul general al CCA (actualmente – Codul contravențional) și scopul pedepselor, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că, în sensul articolului 6 al Convenției, reclamantul a fost acuzat de o abatere penală (a se vedea Lauko v. Slovakia, hotărâre din 2 septembrie 1998, Reports 1998-VI, § 58).” [12]

Mai mult, înseși instanțele de judecată naționale susțin ideea afectării relațiilor sociale în domeniul justiției. Astfel, în motivarea soluțiilor adoptate potrivit art. 332 și 327 CP RM a faptelor lui Ț.P.[5], instanța de judecată a constatat că la 31 iulie 2009, în localul CPR R., acționând în interes personal prin folosirea intenționată a situației de serviciu, având intenția de a forma vizibilitatea falsă de indici pozitivi în sporirea prestației și rezultativității activității sale, pe un formular tipizat cu număr centralizat de evidență MAI 015 și cu număr de rând 2000, Ț.P. a întocmit un proces-verbal cu privire la constatarea de către el a contravenției prevăzute de art. 337 din Codul contravențional, privind acțiunile directorului Î.I. „L.F.” din or. R., F.I., care a falsificat semnăturile din numele persoanei contraveniente și a înscris date intenționat false, precum că F.I. nu și-a onorat obligația prevăzută de lege de a înlătura încălcările indicate în raportul anterior, presupus, înaintat acestuia de organul poliției rutiere. Ț.P. cunoștea și conștientiza că, în realitate, nu a exercitat în întreprinderea Î.I. „L.F.” control de stat și nu a solicitat conducătorului acestei întreprinderi un raport

privind lichidarea cauzelor de încălcare a legislației. Ulterior, prin scrisoarea de însoțire cu nr. 4825 din 04 august 2009, un alt lucrător al aceleiași subdiviziuni a expediat dosarul în cauză, din numele inculpatului pentru examinare organului competent.

Astfel, pentru cele constatate, instanța a motivat: „... Ț.P. a cauzat daune în proporții considerabile atât intereselor publice, cât și drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanei fizice, F.I., exprimate prin încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil, prevăzut de legislație și actele internaționale, în urma încălcării principiilor legalității, dreptății (n.a. sublinierea ne aparține) și caracterului personal al răspunderii contravenționale prevăzute de art. 5, 7 și 8 Cod contravențional, susținerea neîntemeiată a resurselor în procesul de examinare și soluționare ulterioară a cauzei contravenționale de către organele competente...”

O situație similară remarcăm în cazul adoptării soluțiilor de către instanțele de fond și de apel naționale în cauzele de învinuire a lui: P.A. și C.S.[9], S.A.[8] în comiterea infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM.

În acest sens, pentru a se evita situațiile în care relațiile sociale în domeniul înfăptuirii justiției sunt protejate primordial de norme juridico-penale destinate protecției buneii desfășurări a activității în sfera publică, se propune completarea art. 310 CP RM cu alin. (2¹), având următoarea dispoziție: „Falsificarea probelor în procesul contravențional de către persoana în privința căreia este inițiat procesul contravențional, agentul constator, procuror sau de către apărător”.

În altă ordine de idei, potrivit art. 332 CP RM, latura obiectivă a componentei de infracțiune poate fi realizată alternativ prin una dintre următoarele acțiuni:

- înscrierea de către o persoană publică, în documentele oficiale a unor date vădit false;
- falsificarea documentelor oficiale.

Încălcarea procedurii la emiterea/elaborarea actului administrativ (în lipsa înscrierilor vădit false și fără falsificarea documentului oficial) nu întrunește condițiile, cerute de legea penală, pentru calificarea faptei potrivit art. 332 CP RM. Din aceste considerente, judecătoria Râșcani, prin sentința sa din 28 octombrie 2015, l-a achitat pe Ș.V. de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.332 alin.(2) lit.b) și art.191 alin.(2) lit.b), d) CP RM. S-a motivat că fapta lui Ș.V. nu întrunește elementele infracțiunii. Prin aceeași sentință, V.N. a fost achiat de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.332 alin.(2) lit. b) și art.42 alin.(5), 191 alin.(2) lit.b), d) CP RM, invocându-se același motiv.[10]

Instanța a reținut că S.V. și V.N. au fost învinuiți de către organul de urmărire penală de faptul că Ș.V., exercitând funcția de primar al s. X, r-nul Y, și fiind persoană cu înaltă funcție de răspundere, iar V.N. exercitând funcția de director al SRL „R”, la 26 mai 2007, în primăria s. X, r-nul Y, acționând în interesele lor personale în scop de a însuși din bunurile primăriei din aceeași localitate, au fabricat un act de primire-predare a mijloacelor fixe din SRL „R” în contul cotei valorice, și anume a garajului administrativ, în folosul membrilor familiei lui Ș.V., pe care ultimul ilegal l-a autentificat prin aplicarea ștampilei cu blazonul primăriei s. X și prin aplicarea semnăturii din numele primarului, în timp ce se afla, la momentul semnării actului de predare-primire, în concediu, astfel nu avea nici un drept să semneze respectivul act.

Instanța de apel a menționat în decizia sa, *inter alia*, că nu rezistă criticii argumentul procurorului privind falsificarea actului din 26.05.2006 de predare-primire a garajului, primarul semnându-l în timp ce se afla în concediu, menționând că nu au fost prezentate probe că în acest act au fost introduse modificări și că în el se conțin date false, iar semnarea acestuia de către primarul aflat în concediu, constituie o încălcare disciplinară, și nu de ordin penal.

Prin urmare, reieșind din circumstanțele de fapt ale cauzei penale, menționate *supra*, constatăm lipsa laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM. Or, nu se poate vorbi despre falsificarea documentului oficial, odată ce ștampila aplicată pe acest document este una veridică, iar semnatura aplicată pe acest document aparține chiar primarului satului respectiv.

Bineînțeles, în exemplul analizat, documentul oficial nu conține înscrieri ale unor date vădit false. În situația descrisă, documentul oficial putea fi anulat de către instanța de contencios administrativ, pe motivul încălcării procedurii de emitere a acestuia. Cu toate acestea, eventuala anulare a actului administrativ (care reprezintă, de asemenea, un document oficial) de către instanța de contencios administrativ, nu va schimba esența documentului, acesta din urmă nu va conține trăsăturile proprii obiectului material al infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM.

Astfel, în oricare act administrativ (care reprezintă și el un document oficial), după anularea sa în temeiul alin. (1) art. 26 al Legii contenciosului administrativ, adică în situația în care acesta – a) este ilegal în fond ca fiind emis contrar prevederilor legii; b) este ilegal ca fiind emis cu încălcarea competenței; c) este ilegal ca fiind emis cu încălcarea procedurii stabilite [13]– ar putea întruni caracteristicile obiectului material (sau, după caz, ale produsului) infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM. Astfel de caracteristici ar fi întrunite numai în cazul în care acel document oficial ar conține date vădit false sau însăși documentul oficial ar fi falsificat.

Reieșind din raționamentele expuse *supra*, considerăm important a releva esența datelor vădit false, în calitate de caracteristică a componenței de infracțiune prevăzute la art. 332 CP RM.

Astfel, într-o speță, prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel din 13 octombrie 2016, a fost admis apelul declarat, casată sentința și pronunțată o nouă hotărâre, prin

care B.D. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 332 alin. (1) CP RM.

Instanța a reținut că B.D., acționând în calitate de inspector al secției poliției rutiere din cadrul CGP mun. Chișinău al MAI, având calitatea de persoană publică în virtutea art. 123 alin. (2) CP RM, în perioada ianuarie-aprilie 2012, a comis falsul în acte publice în următoarele circumstanțe: aflându-se la serviciu în raza mun. Chișinău cu automobilul de serviciu, B.D., împreună cu inspectorul secției poliției rutiere din cadrul CGP mun. Chișinău al MAI, V.B., în perioada ianuarie-aprilie 2012, în conformitate cu atribuțiile de serviciu, supraveghea circulația rutieră în sectorul prestabilit, unde fixa încălcările comise cu utilizarea dispozitivului de măsurare a vitezei mijloacelor de transport de tip „Iscra Video”, cu n/s 10630D, iar în procesele-verbale întocmite era indicat că la constatarea contravenției au fost utilizate mijloace tehnice speciale de tip „Iscra Video”, cu n/s 11810D, care era folosit de alți colaboratori din cadrul Secției poliției rutiere a MAI, faptul dat fiind confirmat prin procesele-verbale contravenționale întocmite. În cadrul verificărilor efectuate, s-a stabilit că dispozitivul de măsurare a vitezei „Iscra Video”, cu n/s 10630D, a trecut verificarea metrologică la Institutul Național de standartizare și Metrologie, fiind eliberat buletinul de verificare metrologică cu nr.2.3.67-1553 din 31.10.2011, ca solicitant fiind indicat CGP al MAI, care nu are în dotare dispozitivul indicat și nu a solicitat INSM verificarea acestuia. Astfel B.D., fiind persoană publică, a introdus intenționat prin înscrierea în procesele-verbale cu privire la contravenție, date vădit false, acțiuni săvârșite din interes personal, în scopul majorării indicilor personali de activitate.

Astfel, instanța de apel a indicat că, deși inculpatul B.D. nu și-a recunoscut vinovăția, aceasta a fost dovedită prin probe verificate în ședința instanței de apel și anume: cererea nr. M-7649 din 01.08.2011 înaintată din numele lui B.D. către

Institutul Național de Standartizare și Metrologie privind verificarea metrologică a aparatului pentru măsurarea vitezei mijloacelor de transport (f.d. 33, vol. I).[7]

Nu împărtășim o astfel de calificare a faptei lui B.D. Or, considerăm că nu a avut loc înscrierea într-un document oficial a unor date vădit false. Datele obținute prin mijlocul tehnic de tip „Iscra Video”, cu n/s 10630D nu pot fi apreciate ca fiind „vădit false”, așa cum afirmă instanța de judecată. Odată ce dispozitivul a trecut verificarea metrologică la Institutul Național de Standartizare și Metrologie, fiind eliberat buletinul de verificare metrologică cu nr.2.3.67-1553 din 31.10.2011 (așa cum a constatat instanța de judecată), datele obținute de către acesta corespund realității (indiferent de solicitantul controlului metrologic).

Concluzia noastră se fundamentează și pe opiniile doctrinare. În acest sens, A. Reșetnicov afirmă: „... deși în documentele falsificate adevărul a fost denaturat, această denaturare a adevărului încă nu s-a reușit a fi aplicată în vederea lezării drepturilor și intereselor vreunei persoane...[16, 23] Așa-numită „denaturare a adevărului” în situația folosirii unui mijloc tehnic certificat metrologic nu poate fi concepută și acceptată”.

În alt context, doctrina penală autohtonă susține ideea, potrivit căreia latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de înscriere în documentele oficiale a unor date vădit false ori de falsificare a unor astfel de documente. Astfel, modalitățile normative cu caracter alternativ ale acțiunii prejudiciabile în cauză sunt: înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false; falsificarea documentelor oficiale (contrafacerea sau modificarea conținutului).[1, 897]

Paradoxal, însă practica judiciară insistă asupra „lărgirii” sferei laturii obiective a componenței de infracțiune prevăzute la art. 332 CP RM. Astfel, potrivit sentinței Judecătoria Militare din 30 decembrie 2013, C.V. a fost achitat de săvâr-

șirea infracțiunilor prevăzute de art. 328 alin. (1) și 332 alin. (1) CP RM, din motiv că fapta inculpatului nu întrunește elementele constitutive ale acestor infracțiuni.

În fapt, C.V., împreună cu colegii săi S.P., C.S. și R.A., urmărind un interes material, au comis falsul în acte publice în următoarele împrejurări: la 22 martie 2011 specialiștii serviciului de securitate al Penitenciarului nr. 13 din mun. Chișinău, C.V., S.P., C.S. și R.A., s-au deplasat în celula nr. 2 a blocului de regim nr. 1 cu scopul de a ridica bunurile materiale ce aparțineau condamnatului B.A. În continuare, utilizând în mod excesiv drepturile acordate de lege, C.V., S.P., C.S. și R.A., în timpul efectuării percheziției în celula nr. 2, urmărind un interes material, au introdus date vădit false în documentul oficial – procesul-verbal de percheziție – precum că din celulă a fost ridicat un ziar „Makler”, o agendă de culoare cafenie, șase file în format A4 și o agendă de culoare verde închisă. În afară de cele menționate, a fost ridicat un televizor cu ecran plat de model LG, diagonală 32 inci, un sistem audio și un frigider, care reprezentau bunurile personale ce aparțineau condamnatului B.A., care nu au fost introduse în procesul-verbal ca obiecte ridicate, nu au fost predate în modul convenit la depozit, locul lor fiind necunoscut până în prezent.

Fapta lui C.V. a fost încadrată de organul de urmărire penală în baza art. 332 alin. (1) Cod penal. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 30 martie 2015 a fost admis apelul procurorului, casată total sentința și pronunțată o nouă hotărâre. Potrivit acesteia, C.V. a fost recunoscut vinovat în comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 332 alin. (1) și 328 alin. (1) CP RM.

Instanța de apel a reținut aceeași stare de fapt, însă a oferit acesteia o altă apreciere juridică decât prima instanță. Ulterior, decizia Curții de Apel Chișinău a fost menținută prin decizia Curții Supreme de Justiție. [4]

În contextul analizat, reiterăm că modalitățile normative ale

infracțiunii prevăzute la art. 332 CP RM nu cuprind comportamentul pasiv (inacțiune) al subiectului infracțiunii, ceea ce contrazice soluția instanțelor de judecată menționate *supra*.

Concluzii. La momentul actual, în practica judiciară a Republicii Moldova se atestă probleme legate de calificarea juridică a faptelor potrivit art. 332 CP RM. Eventualele modificări și precizări la nivel legislativ ar putea îmbunătăți situația în domeniul răspunderii penale potrivit prevederilor art. 332 CP RM.

În acest sens, pentru a se evita situațiile în care relațiile sociale din domeniul înfăptuirii justiției sunt protejate primordial de norme juridico-penale destinate protecției buneii desfășurări a activității în sfera publică, se propune *de lege ferenda* completarea art. 310 CP RM cu alin. (2¹), având următoarea dispoziție:

„*Falsificarea probelor în procesul contravențional de către persoana în privința căreia este inițiat procesul contravențional, agentul constator, procuror sau de către apărător*”.

Referințe bibliografice

1. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea Specială, Vol. II. Chișinău, Tipografia Centrală, 2015.
2. Codul contravențional al RM nr. 218 din 24.10.2008, publicat la 16.01.2009 în Monitorul Oficial nr. 3-6 art. nr. 15.
3. Codul penal al României, adoptat prin Legea nr. 286/2009. În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24.07.2009.
4. Decizia Curții Supreme de Justiție din 01 decembrie 2016, dosarul nr. 4-1re-280/2016, arhiva judecătoria Militare.
5. Decizia Curții Supreme de Justiție din 14.04.2016, dosarul nr. 4/1re 98/2016, arhiva judecătoria Chișinău sediul Rîșcani.
6. Decizia Curții Supreme de Justiție din 14.12.2017, dosarul nr. 1ra 1189/2017, arhiva judecătoria Chișinău sediul Buicani.
7. Decizia Curții Supreme de Justiție din 15 martie 2017, dosarul nr. 1ra-344/2017, arhiva judecătoria Chișinău sediul Central.

8. Decizia Curții Supreme de Justiție din 21.03.2017, dosarul nr. 1-4re 281/2016, arhiva judecătoreiei Cimișlia.

9. Decizia Curții Supreme de Justiție din 21.03.2017, dosarul nr. 4-1re 6/2017, arhiva judecătoreiei Chișinău sediul Ciocana.

10. Decizia Curții Supreme de Justiție din 23.02.2017, dosarul nr. 1ra-327/17, arhiva Judecătoreiei Rîșcani.

11. Decizia Curții Supreme de Justiție în Dosarul nr. 4-1ril-2/2014 din 20 martie 2014 în ordine de recurs în interesul legii. [Accesat 07.11.2017] Disponibil: <http://jurisprudenta.csj.md>

12. Cauza Ziliberg contra Moldovei. [Accesat 07.12.2016] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/cedo/judgements/ZILIBERG_ro.pdf

13. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, publicat la 18.05.2000 în Monitorul Oficial nr. 57-58, art. nr. 375.

14. Recomandarea Rec(2002)2 al Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei. [Accesat 12.01.2018] Disponibil: <https://wcd.coe.int>

15. Reșetnicov A. Accepțiunea juridico-penală a noțiunii „document oficial”. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 2.

16. Reșetnicov A., Precizări privind înțelesul noțiunii „falsificarea documentelor”. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 5.

17. Гырла Л., Табарча Ю. Уголовное право Республики Молдова: часть особенная, Т. 2. Кишинэу: „Cartdidact” SRL, 2010.

DATE DESPRE AUTOR:

Cristina PÎRȚAC,
Asistent judiciar la Curtea de
Apel Chișinău, doctorandă la
Departamentul
Drept penal al Facultății de
Drept a Universității de Stat din
Moldova
E-mail: Kristina.pirtac@mail.ru
Tel. 079029902

Cristina PÎRȚAC,
Judicial assistant in the Chișinău
Court of Appeal, doctoral student
at the
Criminal Law Department of the
Faculty of Law of the Moldova
State University
E-mail: Kristina.pirtac@mail.ru
Tel. 079029902

CZU 342.95.,343.359.3

CONTESTAREA ACȚIUNILOR ILEGALE ALE ANGAJAȚILOR VAMALI

Sergiu BODLEV,

lector universitar în cadrul Universității de Stat ”B.P.Hajdeu” din Cahul

REZUMAT

În cadrul oricărei activități sociale, sunt posibile încălcări și abuzuri prin unele acțiuni ilegale. Nu face excepție în acest sens nici autoritatea vamală și nici persoanele ce activează în cadrul serviciului vamal. Prin unele acțiuni ilegale ale angajaților vamali, se pot leza drepturi ale persoanelor fizice sau juridice. Astfel, cercetarea de față relatează aspectele formei de contestare a acțiunilor ilegale ale angajaților vamali în raport cu persoanele fizice sau juridice. Cercetarea dată, scoate în evidență modalitatea de apărare a drepturilor legale a persoanelor fizice sau juridice lezate prin unele acțiuni ilegale ale angajaților vamali și prezintă modalitatea de contestare a acestor acțiuni ilegale. În prezentul studiu a fost identificată calea administrativă și judiciară a modalității de contestare a acțiunilor ilegale ale angajaților vamali.

Cuvinte-cheie: acțiune ilegală; contestare; angajați vamali; autoritate vamală; contencios administrativ; etc.

CONTESTING THE ILLEGAL ACTIONS OF CUSTOMS EMPLOYEES

Sergiu BODLEV,

university lecturer of State University ”B.P. Hajdeu” in Cahul

ABSTRACT

In any social activity, violations and abuses are possible through some illegal actions. No exceptions shall be made to this effect neither the customs authority, nor the persons operating within the Customs services. Through some illegal actions of customs employees, the rights of natural or legal persons may be injure. Thus, the present research relates the aspects of the form of contesting the illegal actions of customs employees in relation with natural or legal persons. The research given, highlights the way of defending the legal rights of natural or legal persons harmed by some of the illegal actions of the customs employees and shows how to challenge these illegal acts. In this study, the administrative and judicial route of the method of contesting the illegal actions of customs employees was identified.

Keywords: illegal action; Challenge; Customs employees; Customs authority; Administrative contentious; etc.

Introducere. Orice persoană în care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim de către angajații vamali, printr-o acțiune ilegală poate contesta această acțiune în ordine administrativă sau judiciară. Obiectul prezentei cercetări îl formează metodele de contestație a acțiunilor ilegale comise de către angajații vamali în raport cu persoanele fizice și juridice ce duc la lezarea unui drept garantat de legislația în vigoare a acestora.

Scopul studiului constă în analiza și cercetarea multiaspectuală a modalității de contestare a acțiunilor ilegale comise de către angajații vamali prin prisma prevederilor Constituției, Codului Vamal al RM, Legii contenciosului administrativ și a altor acte legislative și normative în vigoare.

Actualitatea temei. Cercetarea dată apare destul de actuală și importantă dat fiind faptul că identifică ansamblul mijloacelor juridice utilizate de orice persoană interesată

pentru restabilirea ordinii de drept, încălcată prin acțiuni ilegale comise de către angajații vamali și reflectă modalitatea de contestare a acestor acțiuni.

Metode aplicate și materiale utilizate. Metodele aplicate în acest studiu sunt: analiza, sinteza, comparația, investigația științifică. Materialele folosite au fost preluate din: legislația în vigoare a Republicii Moldova; literatura de specialitate atât națională, cât și de peste hotarele țării.

Rezultate obținute și discuții. Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care fiecare cetățean beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituția Republicii Moldova și prin alte legi, fiind tratați fără încălcarea drepturilor sale de către autoritățile publice, și din acest context, apărarea drepturilor sale rezultate din acțiuni ilegale comise de către angajații vamali apare destul de importantă și actuală.

Cercetare. În vederea examinării ample și multiaspectuale a subiectului cercetat, ne propunem din start a identifica unele noțiuni cheie. Astfel, în sensul normelor Codului vamal al RM, angajat vamal este persoana căreia i se acordă, permanent sau provizoriu, în virtutea legii, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării atribuțiilor organului vamal sau acțiunilor administrative de dispoziție, organizatorice și economice. [4, art.1] Contestarea, în termenii dicționarului juridic, este un mijloc procedural prin intermediul căruia partea interesată solicită organelor de jurisdicție competente desființarea hotărârilor/deciziilor sau măsurilor luate de anumite autorități sau instituții. [13]

Ca urmare a identificării noțiunilor de bază, avem a menționa că dreptul de contestare a acțiunilor ilegale ale angajaților vamali, conform dispozițiilor Codului Vamal al RM (art. 286) o are orice persoană dacă consideră că sunt lezate drepturile sau interesele sale legitime printr-un act, (inclusiv act normativ), acțiune sau inacțiune a organelor vamale și/sau ale colaboratorilor vamali. Este de menționat că dacă o persoană consideră că îi sunt lezate

drepturile sale de către angajatul vamal printr-o acțiune ilegală, în conformitate cu art. 287 Cod vamal al RM poate ataca aceste acțiuni succesiv pe două căi: pe cea administrativă și judiciară.

Legislația vamală națională specifică expres în textul art. 319 că organul vamal răspunde pentru prejudiciile cauzate persoanelor și patrimoniului lor prin decizii și acțiuni ilegale, precum și pentru prejudiciile cauzate de colaboratorii vamali și alți angajați ai organului vamal în exercițiul funcțiunii prin decizii și acțiuni ilegale, prin inacțiune.

În continuare vom aborda cele două căi de contestare a acțiunilor ilegale ale angajaților vamali prin prisma art. 287 Cod vamal al RM - cea administrativă și judiciară.

1. Pe calea administrativă, acțiunile ilegale ale organelor vamale și ale colaboratorilor vamali sunt contestate inițial la Serviciul Vamal, ele pot fi atacate în termen de 10 zile calendaristice de la data comunicării actului sau efectuării acțiunii/inacțiunii considerată ilegală. Conform normelor Codului Vamal al RM, Contestarea trebuie să fie soluționată în termen de 30 de zile calendaristice, calculate din ziua depunerii contestației. Răspunsul la contestație se emite în scris și se comunică reclamantului.

Contestația pe calea administrativă se depune în scris la Serviciul Vamal. Contestația este semnată de reclamant și cuprinde în mod obligatoriu numele, prenumele și domiciliul sau denumirea și sediul acestuia. Contestațiile care nu întrunesc condițiile prevăzute mai sus se consideră anonime și nu se examinează, dacă legea nu prevede altfel. Contestația depusă repetat care nu conține informații sau argumente noi nu se examinează. Este de menționat că depunerea contestației nu suspendă executarea actului administrativ contestat sau efectuarea acțiunii contestate pretinse ca ilegală, cu excepția abuzurilor temeinic justificate, unde Serviciul Vamal poate dispune suspendarea executării actului administrativ contestat sau efectuării acțiunii contestate. [4, art. 288-293]

Normele Legii contenciosului

administrativ nr. 793 din 10.02.2000, la fel prevăd că persoana care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, printr-un act administrativ (izvorât dintr-o acțiune ilegală) va solicita, printr-o cerere prealabilă, autorității publice emitente, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte, a acestuia, în cazul în care legea nu dispune altfel. Deci, conform Legii contenciosului administrativ nr.793, cererea prealabilă se examinează de către organul vamal în termen de 30 de zile de la data înregistrării ei, decizia urmând a fi comunicată de îndată petiționarului dacă legislația nu prevede altfel.

Ca urmare a recepționării cererii, organul vamal este în drept:

a) să respingă cererea prealabilă;

b) să admită cererea prealabilă și, după caz, să revoce sau să modifice actul administrativ care presupune o acțiune ilegală comisă de către angajații vamali. [9, art. 14-15]

2. Calea judiciară de contestare a acțiunilor ilegale ale angajaților vamali, conform art. 297 Cod vamal al RM se examinează de către instanța de judecată în a cărei rază de activitate se află organul vamal sau locul de muncă al colaboratorului vamal ale căror decizii, acțiuni sau a căror inacțiune sunt atacate. Procedura exercitării căii judiciare de atac este reglementată de Codul de procedură civilă.

Este de menționat că contestația acțiunilor ilegale ale angajaților vamali se examinează în instanțele de judecată în ordine de contencios administrativ. Făcând apel la literatura de specialitate, desprindem că contenciosul administrativ este activitatea de soluționare cu putere de adevăr legal de către instanțele de contencios administrativ competente, potrivit legii, a litigiilor dintre autoritatea publică și un particular, precum și cele dintre autoritățile publice, iar litigiul juridic să fie născut din adoptarea sau emiterea unui act administrativ ilegal ori refuzul de a rezolva o cerere referitoare la un drept recunoscut de lege. [12, p. 108]

Este de notat că legislația vama-

lă prevede în mod expres respectarea în mod obligatoriu a procedurii prealabile de soluționare a litigiilor ce rezultă din raporturile vamale, de aceea nerespectarea procedurii de soluționare extrajudiciară a contestațiilor are drept consecință restituirea cererii de chemare în judecată în baza art.170 alin.(1) lit.a) CPC sau scoaterea acesteia de pe rol în temeiul art.267 lit.a) CPC. [8, pct. 7]

În doctrină, este criticat caracterul obligatoriu al procedurii prealabile, susținându-se că astfel se îngreșește accesul la justiție și se întârzie revendicarea dreptului încălcat de autoritatea publică. Se mai susține că este prea puțin probabil ca autoritatea publică care a adoptat actul administrativ va recunoaște ilegalitatea lui, și-l va anula, preferând mai degrabă să vină în fața instanței de judecată.

Unii autori totuși nu împărtășesc această poziție din următoarele considerente: 1. Accesul la justiție nu este un drept absolut și asigurarea realizării lui ține de competența statului; 2. Convenția Europeană nu exclude ca prevederile legislației naționale să oblige persoanele interesate, ca înainte de a acționa în judecată, să se adreseze autorității publice. Art. 6, alin. 1 al Convenției acordă dreptul la un acces eficient la justiție, însă lasă la discreția statului determinarea detaliilor în legislația sa și specificarea condițiilor pentru accesul la justiție. Singura condiție subliniată de Curte o constituie limitările, care trebuie să urmărească un scop legitim, și trebuie să existe o relație rezonabilă de proporționalitate dintre mijloacele utilizate și scopul urmărit. [6, p. 152].

Contestația se formulează în scris și va cuprinde:

- Organul sau persoana oficială, cui îi este adresată contestația;
- datele de identificare a contestatorului;
- obiectul contestației;
- motivele de fapt și de drept;
- dovezile pe care se întemeiază;
- semnătura contestatorului.

În soluționarea contestației Serviciul Vamal va verifica motivele de fapt și de drept care au stat la baza emiterii hotărârii. Analiza contestației se face în raport de

susținerile părților, de dispozițiile legale invocate, de acestea și de documentele invocate de acestea și de documentele existente la dosar. Organul de soluționare competent pentru lămurirea cauzei poate solicita punctul de vedere al direcțiilor și serviciilor atât din cadrul Serviciului Vamal, cât și al altor instituții și autorități.

Prin decizie contestația va putea fi admisă, în totalitate sau în parte, ori respinsă. În cazul admiterii contestației se decide, după caz, anularea totală sau parțială a actului atacat. Dacă organul de soluționare (Serviciul Vamal) constată neîndeplinirea unei condiții procedurale (nu se examinează petițiile anonime, de asemenea organul sau persoana oficială are dreptul să nu examineze în fond petițiile care conțin un limbaj necenzurat sau ofensator, amenințări la securitatea națională, la ordinea publică, la viața și sănătatea persoanei oficiale, precum și a membrilor familiei acesteia, dacă textul petiției nu este lizibil și nu poate fi citit sau petiția conține informații insuficiente și neconcludente referitor la problema abordată, petiția nu se va examina, iar organul sau persoana oficială va informa petiționarul despre motivul neexaminării, în cazul în care numele și adresa indicate pot fi citite, petițiile adresate a doua oară, care nu conțin argumente ori informații noi, nu se reexaminează) contestația va fi respinsă fără a se proceda la analiza pe fond a cauzei.

Deciziile emise în soluționarea contestațiilor pot fi atacate la instanța judecătorească de contencios administrativ competentă.

Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal al unei cereri, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau al interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată.

Cererea de chemare în instanță de contencios administrativ este una dintre formele de manifestare a

acțiunii în contencios administrativ, și anume aceea prin care se declanșează procesul, deoarece constituie actul de investire al instanței. Procedura în fața instanței de contencios administrativ începe cu introducerea acțiunii în instanța de contencios administrativ. Astfel, dacă persoana care se consideră vătămată printr-o acțiune ilegală a organelor vamale într-un drept al său recunoscut de lege și nu este mulțumită de modul cum a fost soluționată cererea sa de către organele serviciului vamal, după epuizarea procedurii prealabile, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente. Instanța de contencios administrativ poate fi sesizată de asemenea, dacă persoana nu a primit răspuns la cererea prealabilă în termen de 30 de zile de la înregistrarea ei.

Astfel, dacă persoana a primit un răspuns negativ la cererea prealabilă, s-au nu a primit un răspuns, este în drept de a depune o cerere de chemare în judecată în instanța de contencios administrativ în ordinea normelor art. 16-19 Legii contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000. Este de notat că până la examinarea propriu zisă a cauzei, judecătorul instanței de contencios administrativ, în termen de 3 zile de la data depunerii cererii de către reclamant, trebuie să dispună punerea cererii de chemare în judecată pe rolul instanței în condițiile prevăzute de art. 168 alin. (1), (2) și (3) din CPC al RM. [3, art.168] După primirea cererii de chemare în judecată pe rol, judecătorul dispune înmănarea copieii cererii și a altor copii anexate la dosar părâtului și cheamă părțile la prima zi de înfățișare.

La etapa examinării cererii, instanța de contencios administrativ examinează cererea cu participarea reclamantului și părâtului (colaboratorul vamal sau reprezentantul serviciului vamal), în condițiile Codului de procedură civilă, cu unele excepții prevăzute de Legea contenciosului administrativ. Neaprezentarea la ședința de judecată, fără motive temeinic justificate, a părților și/sau a reprezentanților lor nu împiedică examinarea cererii, iar în cazul în care este imposibil de a judeca cauza în lipsa reclamantului,

instanța de contencios administrativ va scoate cererea de pe rol în condițiile Codului de procedură civilă.

Ce ține de sarcina probațiunii în proces, sunt aplicabile prevederile capitolului X, din CPC RM, care reglementează regimul probelor, cu respectarea prevederilor art. 24, alin. (3) a Legii contenciosului administrativ, care prevede că la examinarea în instanța de contencios administrativ a cererii în anulare, sarcina probațiunii este pusă pe seama serviciului vamal, iar în materie de despăgubire, sarcina probațiunii revine ambelor părți.

După examinarea acțiunii, instanța de contencios administrativ adoptă hotărârea în condițiile Codului de procedură civilă, iar potrivit legii, instanța de contencios administrativ are următoarele împuterniciri în materia soluționării cererii vizând încălcarea unui drept prin acțiuni ilegale comise de către un angajat vamal și poate adopta:

a) respingerea acțiunii ca fiind nefondată sau depusă cu încălcarea termenului de prescripție; [11, p. 41-42]

b) admiterea acțiunii și expunerea asupra cerințelor persoanei lezate într-un drept prin acțiuni ilegale ale colaboratorului vamal.

Procedura deliberării și pronunțării hotărârii este reglementată de art. 238 – 259 CPC RM.

Conform doctrinei calea de atac este mijlocul procedural prin care se poate obține anularea sau reformarea totală sau parțială a unei hotărâri pronunțate de instanța de judecată. [12, p. 139]

În acest sens, Lega contenciosului administrativ, reglementează la norma art.30, alin. (1) că „Hotărârea instanței de contencios administrativ asupra acțiunii judecate în fond poate fi atacată cu recurs, în termen de 15 zile de la data pronunțării sau de la data comunicării hotărârii integrale, în cazul în care acțiunea este judecată în lipsa părții, dacă legea nu dispune altfel”.

Este de notat că doctrina [10] are opinii diferite referitor la prevederile art. 30 din Legea contenciosului administrativ, or, hotărârile judecătoreștilor ca instanțe de contencios administrativ se vor con-

testa cu apel și ulterior cu recurs, în acest context norma menționată supra nu poate fi aplicată în actualele condiții.

Potrivit art. 30, alin. (2) din Legea contenciosului administrativ, recursul suspendă executarea hotărârii. Astfel hotărârea pronunțată de prima instanță și recuzată nu poate fi executată până la expirarea termenului de declarare a recursului, iar dacă este declarat recursul, până la examinarea recursului. După examinarea recursului hotărârea devine irevocabilă.

Literatura juridică specifică că după ce au rămas definitive, hotărârile pronunțate de instanța de contencios administrativ urmează să-și producă efectele juridice, în sensul că autoritatea publică pârâtă (serviciul vamal) are obligația de a lua măsuri ce se impun pentru realizarea drepturilor ce se cuvin reclamantului, așa cum rezultă ele din hotărârile judecătorești. [5, p. 75]

Potrivit literaturii de specialitate, instanța trebuie să indice concret în hotărâre modul de executare a acesteia, iar potrivit legii, art. 32, instanța de contencios administrativ care a adoptat hotărârea în fond, în termen de 3 zile de la data la care hotărârea devine irevocabilă, trimite o copie a hotărârii pârâtului (serviciului vamal) pentru executare și alta – instanței de drept comun de la sediul pârâtului pentru controlul executării hotărârii și, în caz de necesitate, pentru executare silită. [2, p. 302]

După cum se afirmă pe bună dreptate în unele surse [1, p. 183], în materia dreptului administrativ, executarea silită a hotărârilor pronunțate de către instanța de contencios administrativ se desfășoară după reguli speciale, adoptate de către legiuitor datorită specificului acestui domeniu, în care instanța dispune prin hotărâre îndeplinirea unei obligații specifice activității autorității pârâte.

Apare destul de importantă norma art. 33 a Legii contenciosului administrative care prezumă posibilitatea recuperării daunelor material rezultate din acțiunile ilegale ale angajatului vamal ce au lezat un drept al unei persoane, în

acest sens, norma vizată specifică că conducătorul serviciului vamal poate înainta în instanța de drept comun o acțiune în regres împotriva angajatului vamal vinovat de comiterea actelor ilegale.

Sintetizând cele relatate, putem susține opiniile cercetătorilor naționali Guțuleac Victor și Comarnițcaia Elena, care specifică că judecarea pricinii în instanța de contencios administrativ poate fi divizată într-un șir de etape, cum ar fi:

1) perfectarea și depunerea cererii de chemare în instanța de contencios administrativ;

2) acțiunile judecătorului după primirea cererii;

3) examinarea cererii și adoptarea hotărârii;

4) atacarea hotărârii;

5) executarea hotărârii irevocabile. [7, p. 180]

Concluzii. Ca urmare a studiului efectuat, putem stabili cu certitudine că depunerea contestației acțiunilor ilegale ale angajaților vamali în conformitate cu legislația în vigoare a RM se poate realiza prin două căi: calea administrativă și cea judiciară. Avem a conchide că anume calea administrativă de contestare a acțiunilor ilegale ale angajaților vamali presupune contestarea inițial la Serviciul Vamal, în termen de 10 zile de la data efectuării acțiunii ilegale. Pe cale administrativă, contestația acțiunilor ilegale ale angajaților vamali se depune în scris la Serviciul Vamal. Contestația este semnată de reclamant și cuprinde în mod obligatoriu numele, prenumele și domiciliul sau denumirea și sediul acestuia.

Calea judiciară a contestației acțiunilor ilegale ale colaboratorilor vamali presupune parcurgerea a mai multor etape: depunerea cererii prealabile; perfectarea și depunerea cererii de chemare în instanța de contencios administrativ; efectuarea acțiunilor procedurale de către judecător după primirea cererii; examinarea cererii de către instanța de judecată și adoptarea hotărârii; atacarea hotărârii judecătorești și executarea hotărârii rămase irevocabile.

Referințe bibliografice

1. Andreea Tabacu, Executarea hotărârilor în materia contenciosului administrativ, În: Revista Transilvană de Științe Administrative din 01.30.2012.
2. Cobăneanu S., Bobeica E., Rusu V., Drept administrativ, note de curs, Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2012.
3. Codul de Procedură Civilă a Republicii Moldova, nr. 225-XV din 30.05.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-115/451 din 12.06.2003.
4. Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149-XIV din 20.07.2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162 din 23.12.2000.
5. Dinuică D., Contenciosul administrativ român, Editura Fundației România de mâine, București, 2003.
6. Dr. Jeans Mazer-Ladevig, Pascari Anastasia, Fistican Eugenia, Doaga Valeriu, Cretu Gheorghe, Comentariul Legii Contenciosului administrativ, Editura Cartier, Chișinău, 2002.
7. Guțuleac Victor, Comarnițaia Elena, Drept administrative. Note de curs, Ed. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, 2013.
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Cu privire la practica examinării în contencios administrativ a litigiilor legate de aplicarea legislației vamale nr. 4 din 24.12.2010 (Modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.11 din 15.05.2017).
9. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, Monitor Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58 din 18.08.2000.
10. Manualul judecătorului pentru cauze civile, Asociația Judecătorilor din RM, Chișinău, 2013.
11. Mocanu Victor, Enciu Lilian, Contenciosul Administrativ. Note de curs, Ed. Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău, 2014.
12. Zubco Valeriu, Pascari Anastasia, Cretu Gheorghe, Contenciosul administrativ, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2004.
13. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/contestatie>.

S. BODLEV,
lector universitar în cadrul
Universității de Stat "B.P.Hajdeu"
din Cahul

Sergiu BODLEV,
university lecturer of State
University "B.P. Hajdeu" in Cahul

CZU: 342.724 (478)

COMPONENTE ȘI FORME ALE CORUPȚIEI

Sulaiman MAHMOUD,
doctorand ULIM

REZUMAT

Analizând diferite aspecte ale corupției inserate în multiple definiții, precum și aprecierile legislative ale actelor de corupție, se face necesară generalizarea anumitor componente specifice actului de corupție. Printre acestea vom evidenția: abuzul în serviciu; luarea de mită; darea de mită; primirea de foloase necuvenite; traficul de influență; conflictul de interese; protecționismul.

În funcție de amploarea faptelor de corupție, în literatura de specialitate, dar și în documentele naționale privind combaterea și prevenirea corupției întâlnim o divizare a acesteia în „corupție mare” și “ corupție mică”. Corupția mare este asociată atât funcțiilor de nivel înalt și factorilor de decizie majoră, cât și formelor grave de fraude, extorcări de fonduri, mergând până la criminalitatea organizată. Corupția mică are cel mai puternic impact pentru percepția publică, deoarece este cea mai răspândită formă de corupție manifestată prin luarea de mită de funcționarii publici din diferite domenii, cum ar fi învățământul, instituțiile medicale, poliție etc.

Cuvinte chee: corupție, corupție mare, corupție mică, mită, funcționari publici.

COMPONENTS AND FORMS OF CORRUPTION

Sulaiman MAHMOUD,
Ph.D student (ULIM)

SUMMARY

Analyzing different aspects of corruption embedded in multiple definitions and legal assessments of acts of corruption, it is necessary to generalize certain specific components referring to the act of corruption. Among them we highlight: abuse of office; bribery; receiving undue benefits; influence peddling; conflict of interest; protectionism.

Depending on the extent of corruption in literature, but also in national documents on combating and preventing corruption we can see a division of corruption in “big corruption” and “small corruption”. Big corruption is associated with higher level functions and major decision-makers and serious fraud, extortion, up to organized crime. Small corruption has the greatest impact on public perception because it is the most widespread form of corruption manifested by bribery of officials from various domains such as education, health institutions, police, etc.

Keywords: Corruption, big corruption, small corruption, bribery, civil servants

Introducere. Corupția este prezentă atât în statele sărace și în curs de dezvoltare, cât și în cele dezvoltate, iar lupta pentru combaterea ei a devenit o problemă serioasă, deoarece aceasta se extinde foarte rapid, cuprinzând, mai întâi, câteva sectoare, câteva domenii și apoi întreaga societate, devenind un stil de viață, un labirint din care nu se mai poate ieși, o mentalitate [1].

Amploarea, dimensiunea și formele fenomenului de corupție cu-

nosc ritmuri și tendințe diferite de la o societate la alta, iar evaluarea intensității și gravității sale depinde, în mare măsură, de forța și persistența unor tradiții și practici sociale și culturale, de modelul etic și normativ existent, de moravurile și mentalitățile dominante, de gradul de receptare, acceptare și respectare a normelor de bază ale societății respective.

În România fenomenul corupției sare peste orice bănuț de rigiditate,

dovedindu-se expansiv în numeroase domenii, ceea ce constituie un obstacol în calea dezvoltării libere a societății în baza exigențelor statului de drept și a democrației pluraliste.

Scopul studiului. Pentru ca prevenirea și combaterea fenomenului de corupție să fie eficientă, este necesară concentrarea pe înțelegerea cauzelor profunde ale diferitelor manifestări ale actelor de corupție, precum și pe găsirea unor metode de eliminare sau de diminuare a acestui fenomen. Buna funcționare a administrației publice este condiționată și de prevederile legale în domeniu. Cu cât acestea sunt mai clare și mai eficiente, cu atât arbitrarul și ilegalitatea vor fi mai puțin prezente în acțiunile acesteia. În acest scop se face necesară a identifica componentele și formele acestui flagel.

Rezultatele obținute. Alin.(2) al art.16 din Legea R.M. nr.90 cu privire la prevenirea și combaterea corupției stabilește că sunt acte de corupție: a) coruperea activă; b) coruperea pasivă; c) traficul de influență; d) luarea de mită; e) darea de mită; f) primirea de recompensă ilicită.

Alin.(3) al aceluiași articol fixează că sunt acte conexe actelor de corupție următoarele acțiuni săvârșite în legătură directă cu actele de corupție: a) abuzul de putere sau abuzul de serviciu; b) excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; c) legalizarea veniturilor obținute din acte de corupție; d) împiedicarea înfăptuirii justiției; e) însușirea de bunuri; f) cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau prin abuz de încredere; g) distrugerea sau deteriorarea de bunuri; h) protecționismul; i) falsificarea rezultatelor votării.

Legea României nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, în art.6, la fel califică în calitate de infracțiuni de corupție luarea de mită, darea de mită, primirea de foloase necuvenite și trafic de influență. Art.17 din Legea menționată stabilește un șir întreg de infracțiuni care sunt calificate ca fiind în legătura directă cu infracțiunile de corupție. Printre acestea se numără și abuzul în serviciu contra intereselor publice.

Analizând diferite aspecte

ale corupției inserate în multiple definiții, precum și aprecierile legislative ale actelor de corupție, se face necesară generalizarea anumitor componente specifice actului de corupție. Printre acestea vom evidenția: *abuzul în serviciu; luarea de mită; darea de mită; primirea de foloase necuvenite; traficul de influență; conflictul de interese; protecționismul.*

Abuzul în serviciu. Art. 17 lit.d) din Legea României nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție [2], stabilește că abuzul în serviciu contra intereselor publice, săvârșit în realizarea scopului urmărit printr-o infracțiune este în legătură directă cu infracțiunile de corupție sau cu infracțiunile asimilate acestora. Art. 297 din Codul penal al României califică abuzul în serviciu ca fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, nu îndeplinește un act sau îl îndeplinește în mod defectuos și prin aceasta cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice.

Același lucru este prevăzut și în Legea R.M. nr.90 din 25.04.2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției, în care în alin.3 al art.16 *Răspunderea pentru actele de corupție* este fixată dispoziția precum că abuzul de putere sau abuzul de serviciu se consideră act conex actelor de corupție săvârșit în legătură directă cu actele de corupție. Art.327 din CP al R.M. definește abuzul de putere sau abuzul de serviciu ca fiind folosirea intenționată de către o persoană cu funcție de răspundere a situației de serviciu, în interes material, ori în alte interese personale, dacă acestea au cauzat daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.

Codul contravențional al Republicii Moldova califică abuzul de putere sau abuzul de serviciu (art.312) ca o manifestare prin folosirea intenționată a situației de serviciu într-un mod care contravine intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice.

Din aceste definiții trebuie să înțelegem că folosirea situației de serviciu presupune că persoana cu funcție de răspundere comite sau nu comite fapte contrar atribuțiilor de serviciu [3].

Obiectul abuzului în serviciu îl constituie relațiile referitoare la buna desfășurare a activității organelor autorităților publice centrale și locale, a organelor de drept și persoanelor cu funcții de răspundere, în scopul îndeplinirii de către acestea a atribuțiilor lor de serviciu în mod corect, cu respectarea intereselor legale ale persoanelor fizice și juridice [4].

Luarea și darea de mită. Luarea de mită este fapta funcționarului care, direct sau indirect, pretinde ori primește bani sau alte foloase care nu i se cuvin, ori acceptă promisiunea unor astfel de foloase sau nu o respinge, în scopul de a îndeplini, sau a nu îndeplini ori a întârzia îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu, sau în scopul de a face un act contrar acestor îndatoriri. (art. 289 Codul Penal al României). Darea de mită (art. 290 Codul Penal al României) consta în promisiunea de oferirea sau darea de bani ori alte foloase, în condițiile arătate în art. 289 [5].

Infracțiunile de luare și dare de mită sunt prevăzute de art.324 și art.325 din Codul penal al R.M. care definește luarea de mită ca corupere pasivă, iar darea de mită ca corupere activă. Art.324 din Cod introduce și noțiunea de estorcare de bunuri, ca o formă de corupere pasivă, deoarece ea constă în înaintarea de către o persoană cu funcții de răspundere, sub amenințarea săvârșirii acțiunilor care vor cauza prejudicii intereselor legale ale persoanei care corupe sau crearea intenționată a unor condiții care impun pe acesta să dea bunuri în scopul prevenirii consecințelor nefaste asupra intereselor sale legale [6].

Primirea de foloase necuvenite. Art.15 Faptele de comportament corupțional, din Legea R.M. nr.90 din 25.04.2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției, stabilește ca fapt de corupție primirea, de la orice persoană fizică sau juridică, de cadouri sau beneficierea de alte foloase pentru îndeplinirea atribuțiilor

de serviciu sau în virtutea stării lor sociale, precum și oferirea lor unor altor funcționari publici, cu excepția semnelor de atenție simbolice, suvenirilor în conformitate cu normele de protocol și de curtoazie internațională. Art.330 din Codul penal al R.M. califică drept infracțiune primirea de către un funcționar a recompensei ilicite, sau altfel spus, a unei recompense nelegitime sau a unor avantaje patrimoniale. A primi o recompensă înseamnă a fi răsplătit, în cele mai dese cazuri exprimându-se printr-o retribuție bănească [7].

Traficul de influență. Art. 291 alin.(1) din Codul penal al României stabilește ca infracțiune pretinderea, primirea ori acceptarea promisiunii de bani sau alte foloase, direct sau indirect, pentru sine sau pentru altul, săvârșită de către o persoană care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar public și care promite că îl va determina pe acesta să îndeplinească, să nu îndeplinească, să urgenteze ori să întârzie îndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau să îndeplinească un act contrar acestor îndatoriri,

Art. 292 din Cod fixează ca infracțiune și cumpărarea influenței prin promisiunea, oferirea sau darea de bani sau alte foloase, direct sau indirect.

Și legislația penală a Republicii Moldova (art.326 Cod penal) consideră traficul de influență ca infracțiune. Pentru existența infracțiunii de trafic de influență este necesar ca făptuitorul să aibă influență sau să lase să se creadă că are influență (a avea influență înseamnă a fi în relație de prietenie, a se bucura în mod real de încrederea aceluia funcționar, iar a lăsa să se creadă că are influență înseamnă a crea cumpărătorului de influență falsa impresie că se bucură de trecere în fața aceluia funcționar [8]). Important este că influența făptuitorului să fi constituit pentru persoana interesată motivul determinant al tranzacției.

Conflictul de interese. Conform art. 70 din Legea nr.161 din 19 aprilie 2003 *privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de*

afaceri, prevenirea și sancționarea corupției [9], conflictul de interese constă în situația în care persoana ce exercită o demnitate publică sau o funcție publică are un interes personal de natură patrimonială, care ar putea influența îndeplinirea cu obiectivitate a atribuțiilor care îi revin potrivit Constituției și altor acte normative.

Art. 301 din Codul penal al României declară conflictul de interese ca infracțiune săvârșită prin fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a îndeplinit un act ori a participat la luarea unei decizii prin care s-a obținut, direct sau indirect, un folos patrimonial, pentru sine, pentru soțul său, pentru o rudă ori pentru un afin până la gradul II inclusiv sau pentru o altă persoană cu care s-a aflat în raporturi comerciale ori de muncă în ultimii 5 ani, sau din partea căreia a beneficiat ori beneficiază de foloase de orice natură.

Și legislația Republicii Moldova califică conflictul de interese ca act de corupție. Legea nr.16 din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese [10] definește conflictul de interese ca o situație în care persoana care deține o funcție publică trebuie să ia o decizie sau să participe la luarea unei decizii, sau să întreprindă, în îndeplinirea atribuțiilor sale, alte acțiuni ce influențează sau pot influența interesele sale personale.

Conflictul de interese poate să apară și în formă "personală", în sensul că un funcționar poate avea competența legală de a realiza un anumit act, dar datorită unei situații/circumstanțe personale nu poate fi obiectiv.

Funcționarul public este în conflict de interese dacă se află într-una dintre următoarele situații:

a) este chemat să rezolve cereri, să ia decizii sau să participe la luarea deciziilor cu privire la persoane fizice și juridice cu care are relații cu caracter patrimonial;

b) participă în cadrul aceleiași comisii, constituite conform legii, cu funcționari publici care au calitatea de soț sau rudă de gradul I;

c) interesele sale patrimoniale, ale soțului sau rudelor sale de gradul I pot influența deciziile pe care tre-

buie să le ia în exercitarea funcției publice.

La nivel de administrație publică locală aleșii locali se află în conflict de interese dacă:

a) emit un act administrativ;

b) încheie un act juridic;

c) emit o dispoziție în exercitarea funcției care produce un folos material pentru sine, pentru soțul său ori rudele sale de gradul I.

Consilierii locali se află în conflict de interese, dacă fie personal, fie prin soț, soție, afini sau rude până la gradul al patrulea inclusiv, au un interes patrimonial în problema supusă dezbaterilor consiliului local.

Nerespectarea dispozițiilor privind conflictul de interese constituie abatere disciplinară, dacă nu este o faptă mai gravă. Dacă rezultă că cel în cauză a realizat foloase materiale prin săvârșirea abaterii administrative, persoana căreia i-a fost adresată sesizarea va dispune sesizarea organelor de urmărire penală.

Protecționismul. În paragraful precedent am menționat că legislația Republicii Moldova a cunoscut noțiunea de protecționism în Legea nr. 900 din 27 iunie 1996 privind combaterea corupției și protecționismului care a fost abrogată odată cu adoptarea unei noi legi privind combaterea corupției. Legea respectivă avea ca scop nu numai preîntâmpinarea și combaterea corupției, dar și depistarea și curmarea protecționismului, definind protecționismul ca o acțiune sau o inacțiune a factorului de decizie vizând protejarea în rezolvarea unor probleme a persoanelor interesate, prin atitudine favorabilă față de ele, indiferent de motivele de care s-a condus, care nu conține elemente ale infracțiunii.

Totuși, noua Lege a Republicii Moldova nr.90 din 25.04.2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției, în art.16 califică protecționismul drept act conexas al corupției săvârșite în legătură directă cu actele de corupție. Și art.314 din Codul contravențional al Republicii Moldova fixează în calitate de contravenție tănuirea faptelor de corupție și de *protecționism* sau eschivarea de la întreprinderea măsurilor de rigoare față de funcționarii din subordine vinovați

de săvârșirea unor astfel de acțiuni, fixând și responsabilitatea care se sancționează cu amendă de la 100 la 300 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu privirea de dreptul de a ocupa funcții în serviciul public pe un termen de la 3 luni la un an. Însă, neavând o reglementare aparte care ar defini acțiunea de protecționism și formele în care acesta se manifestă este practic imposibil de aplicat sancțiunea pentru o astfel de contravenție.

Valeriu Cușnir, consideră că protecționismul se referă mai mult la normele de conduită, la etica funcționarului public și nu poate fi pusă pe același cântar (prin reglementarea comună) cu actele de corupție, penal condamnabile, fiind binevenită definirea, interpretarea lui într-o altă lege, spre exemplu: "Cu privire la conduita și etica funcționarului public" [11]. Împărtășim această opinie a autorului, însă exprimăm opinia că protecționismul poate fi calificat ca o contravenție administrativă și, din aceste considerente, este necesar a restabili la nivel legislativ noțiunea de protecționism, deoarece el este văzut ca o formă de manifestare a corupției, precum și formele în care acesta se poate manifesta și responsabilitatea juridică pe care trebuie să o poarte cei care se fac vinovați de admiterea protecționismului.

Forme ale corupției. În funcție de amploarea faptelor de corupție, în literatura de specialitate, dar și în documentele naționale privind combaterea și prevenirea corupției întâlnim o divizare a acesteia în „*corupție mare*” și „*corupție mică*”. Corupția mare este asociată atât funcțiilor de nivel înalt și factorilor de decizie majoră, cât și formelor grave de fraude, extorcări de fonduri, mergând până la criminalitatea organizată. Corupția mică are cel mai puternic impact pentru percepția publică, deoarece este cea mai răspândită formă de corupție manifestată prin luarea de mită de funcționarii publici din diferite domenii, cum ar fi învățământul, instituțiile medicale, poliție etc.

În legislația anticorupție din România, distincția dintre cele două niveluri ale corupției are la bază un

sistem complex de factori constând în calitatea persoanei vizate, valoarea sumei sau bunului care formează obiectul infracțiunii de corupție și cuantumul pagubei materiale cauzate prin infracțiunea respectivă.

Atât în România, cât și în Republica Moldova, corupția s-a răspândit în toate domeniile și în toate ramurile activității. În funcție de domeniul de activitate se face distincție între corupția administrativă, corupția politică, corupția economică și corupția din justiție.

Corupția administrativă privește activitatea administrației publice centrale și locale, autorităților vamale, sănătate și asistență socială, cultură și învățământ, instituțiilor din domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale. Corupția administrativă se referă la mita plătită în schimbul câștigării unor licențe, ușurării procedurilor vamale, câștigării contractelor de achiziții publice sau pentru acordarea priorității la prestarea unei întregi varietăți de alte servicii guvernamentale. La rădăcina acestui tip de corupție stă puterea pe care o au aceste persoane publice de a acorda scutiri preferențiale, de a stabili ordinea priorităților în furnizarea serviciilor publice sau de a aplica în mod discriminatoriu norme și alte reglementări [12].

În cazul acestor delictе, persoanele care îndeplinesc funcții publice primesc diferite avantaje materiale, ori acceptă tacit sau expres, direct sau indirect, promisiunea unor avantaje materiale sau morale, prin neîndeplinirea sau îndeplinirea condiționată a obligațiilor legale sau ca urmare a exercitării unor influențe.

Prin corupția serviciilor publice se înțelege devierea sistematică de la principiile de imparțialitate și echitate care trebuie să stea la baza funcționării administrației publice și care presupune că bunurile publice să fie distribuite în mod universal, echitabil și substituirea lor cu practici care conduc la atribuirea către unii indivizi sau grupuri a unei părți disproporționate a bunurilor publice în raport cu contribuția lor.

Încercând a identifica factorii generali cu impact negativ care generează corupția în administrația publică vom menționa:

- persistența mentalităților conservatoare atât la nivelul autorităților publice, cât și al societății în ansamblul ei;

- personalul autorităților publice, provenind, în mare parte, din structurile fostului regim, a continuat și mai continua încă să acționeze într-o maniera discreționară, specifică unui regim dictatorial;

- la nivel social, este, destul de puternic, înrădăcinată obișnuința de a se aștepta directive de la organele statului, acestuia revenindu-i, potrivit unei asemenea mentalități, sarcina de a rezolva toate problemele [13].

Corupția politică definește ansamblul de acte, fapte și comportamente care deviază moral și ilegal de la îndatoririle oficiale ale exercitării unui rol public de către anumite persoane sau care transgresează normele privind interdicția exercitării anumitor forme de influență politică în scopul obținerii unor avantaje personale [14]. Spre deosebire de corupția administrativă, susține Igor Munteanu, corupția politică ar putea fi denumită drept un sistem care favorizează cumpărarea loialității politice sau administrative prin mijloace ilicite, furnizate prin intermediul unor relații de autoritate [15].

Corupția politică este legată în special de activitatea parlamentară și a partidelor politice, aici incluzându-se: efectele negative ale imunității parlamentare, influențarea inițiativelor legislative, finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. În cazul unei campanii electorale lipsite de corupție cetățenii fac alegerea între programele partidelor politice și candidații care, după părerea lor, le-ar satisface mai deplin interesele, servind, totodată, scopurilor dezvoltării statului. Dar în caz de corupție, de folosire a fondurilor secrete de mituire a alegătorilor, susține cu bună dreptate Valeriu Pascaru, partidele politice și candidații ajung la putere nu datorită propunerii unor platforme acceptabile pentru majoritatea populației, ci în urma coruperii electoratului. Acest fapt antrenează distrugerea principiilor democrației, căci are loc nu concurența programelor politico-sociale, ci concurența surselelor [16].

În cadrul corupției politice se includ:

✓ activitățile de finanțare și subvenționare ilegală a campaniilor electorale;

✓ cumpărarea voturilor cu ocazia alegerilor;

✓ promovarea preferențială în funcții guvernamentale pe criterii politice;

✓ acțiuni ilicite de înființare a unor partide, de alegere și realegere a anumitor candidați.

Corupția economică, denumită și criminalitatea economico-financiară include actele și faptele ilicite și ilegale comise de indivizi, asociații, societăți sau organizații în legătură cu derularea unor afaceri și tranzacții financiare, bancare, vamale, comerciale, prin utilizarea înșelăciunii, fraudei, abuzului de încredere. În urma acestor activități sunt prejudiciate interese economice colective sau particulare (cazul tipic al delicventelor de fraudă bancară, evaziune fiscală, bancară, concurență și reclamă neloială).

Corupția economică, în cea mai simplă accepție, poate fi percepută ca totalitatea actelor de infracționism care se derulează sau care au loc în legătură cu efectuarea unor tranzacții sau afaceri [17].

Corupția din justiție. Prin corupția din justiție se înțelege orice act de influențare negativă a persoanelor care își desfășoară activitatea în sistemul juridic, prin care este afectată imparțialitatea procedurilor judiciare în scopul de a obține un beneficiu nelegitim de către ele sau pentru părți.

Este de subliniat faptul că există două tipuri de asemenea influențe negative asupra justiției. Primul tip privește influențele nepotrivite prin care se afectează independența justiției ca sistem și/sau independența judecătorilor ca indivizi – ne referim la factorii de presiune asupra justiției. Inclundem aici, de exemplu, implicarea politicului în modalitatea de recrutare și numire a judecătorilor, afectarea negativă a salariului acestora, influențarea modului de repartizare a dosarelor ori de desemnare a judecătorilor în complete. Combaterea lor se realizează prin garanții menite să protejeze in-

dependența funcțională a sistemului și independența individuală a judecătorilor (cum ar fi inamovibilitatea, existența unui consiliu judiciar etc.), garanții a căror analiză nu intră în scopul prezentei lucrări.

Al doilea tip de influențe nepotrivite asupra corectitudinii procedurilor judiciare se referă la încălcarea conduitei etice de către agenții din sectorul juridic ori a cumpărării bunăvoinței lor [18].

Din formele de corupție menționate în administrația publică se desfășoară corupția administrativă deși are tangențe atât directe, cât și indirecte cu corupția politică și cea economică, grație faptului că, adeseori, subiecții formelor de corupție nominalizate sunt funcționarii publici, persoanele cu funcții de răspundere, deținătorii de demnități publice.

Cea mai periculoasă formă de corupție, bineînțeles este corupția politică, deoarece în rezultatul acesteia are loc degradarea societății afectate.

Cea mai răspândită formă a corupției o are corupția administrativă.

Dependența și interdependența între toate formele de corupție.

Dacă elitele politice sunt percepute ca fiind corupte, omul simplu nu poate să vadă de ce nu ar trebui să reproducă și el același tip de comportament pentru a-și acumula bunuri, sau, eventual, bogății prin mijloace mai puțin legale, pentru sine și pentru apropiații săi.

Din acest motiv, corupția în ansamblul elitelor imprimă o decădere dramatică asupra standardelor pe care publicul le consideră drept rezonabile, forțând publicul să întreprindă acțiuni de auto-protejare și auto-reținere în susținerea acestor elite [19].

Referințe bibliografice

1. Profiroiu, M., Parlăgi, A., Crai, E. *Etică și corupție în administrația publică*, București, Editura Economică, 1999
2. Legea României nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție. (Monitorul Oficial nr. 219 din 18 mai 2000)
3. Sergiu Brânză, Xenofon Ulianovschi și alții. *Drept penal. Partea specială*, vol.II, Cartier juridic, 2005, p.633

4. Alexei Barbăneagră și alții, *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*, Chișinău, 2003, p.698

5. Legea României nr. 286/2009 privind Codul penal, Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea 1, Nr. 510 din 24 iulie 2009

6. Alexei Barbăneagră, op.cit., p.699

7. Sergiu Brânză, Xenofon Ulianovschi și alții. *Drept penal. Partea specială*, vol.II, Cartier juridic, 2005, p.646

8. O. Loghin, T. Toader. *Drept penal român. Partea specială*. Casa de Editură și Presă "Șansa", București, 1994, p.351

9. Legea României nr.161 din 19 aprilie 2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției. Publicată în: Monitorul Oficial Nr. 279 din 21 aprilie 2003. Text actualizat. Monitorul Oficial al României, Partea I, 5 ianuarie 2009.

10. Legea nr.16 din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese. Monitorul Oficial nr.94-96 din 30.05.2008, art.351

11. Valeriu Cușnir, *Corupția: Reglementări de drept. Activitate de prevenire și combatere*, Partea I, Chișinău, 1999, p.25

12. Lucreția Ionescu Buiciuc, *Corupția*. http://www.editorialweb.ro/Articole/Business/Despre_corupție.html#

13. Amintiteloai Alexandru, *Particularitățile abuzului de putere și ale arbitrarului politic în procesul democratizării vieții publice și a edificării instituțiilor statului de drept (cazul României)*, monografie, Ed.Candy, Iasi, 2004, p. 125;

14. Abraham,P. *Corupția*, Editura Detectiv, București, 2005, p.188

15. Igor Munteanu și alții, *Corupția politică: context și semnificații*, Ed.Cartier administrativ, Chișinău, 2001, p.22

16. Valeriu Pascaru, *Corupția în Republica Moldova. Aspecte juridice. Mecanisme de prevenire a fenomenului*, În "Corupția", Ed.ARC, Chișinău, 2000, p.80

17. Ani Matei, Ion Gh. Roșca, Andrei T. *Corupția. O analiza economică și socială*, Editura Economica, București, 2008, p. 44

18. Cristi Danileț, *Corupția și anticorupția în sistemul juridic*, Editura C.H. Beck, București, 2009, p.11

19. William and Charlotte Wiser, *Behind Mud Walls*, Univeersity of California Press, 1963, p.128

DATE DESPRE AUTOR/ABOUT
AUTOR

Sulaiman MAHMOUD,
Președinte al Biroului juridic al
Comunității "Siria Liberă din
România". Doctorand ULIM.
Email: mahmoud@hotmail.com.

Sulaiman MAHMOUD,
President of Legal Bureau of the
Community "Free Syria of Romania".
Ph.D. student (ULIM)
Email: mahmoud@hotmail.com

CZU 343.226

UNELE ASPECTE INTERPRETATIVE PRIVIND FORMELE CONSTRÂNGERII ÎN DREPTUL PENAL

Mariana SPATARI,

lector universitar, doctor în drept, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Vlad NEDELUCU,

doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

REZUMAT

Problema mecanismului constrângerii juridico-penale este una dintre cele mai importante și complicate în știința dreptului penal și reprezintă prin sine, ca urmare a acestui fapt, o deosebită actualitate generată de reformarea legii penale, procesual-penale și execuțional-penale și a întregului sistem de înlăptuire a justiției din țară. Sub aspectul aprofundării continue a diferențierii și individualizării răspunderii și pedepsei penale, are un grad avansat de interes teoretico-practic subiectul măsurilor de constrângere penală. Instituția măsurilor de constrângere penală este una dintre acele cercetate insuficient în știința dreptului penal. Imperfecțiunea sistemului actual de pedepse are ca urmare faptul că instanțele de judecată, într-o anumită măsură, sunt lipsite de posibilitatea individualizării pedepselor.

Cuvintecheie: constrângere juridico-penală, lege penală, sancțiuni de drept penal, forme de constrângere penală, măsuri de siguranță, pedeapsa, confiscarea specială, expulzarea, măsurile educative, inculpat, condamnat.

Mariana SPATARI,

University lecturer, PhD, Alecu Russo Balti State University

Vlad NEDELUCU,

PhD student, Institute of Legal and Political Research of Academy of Sciences of Moldova

SUMMARY

The issue of the mechanism of legal-criminal coercion is one of the most important and complicated in the science of criminal law and represents, as a result, a particular timeliness generated by the reform of the criminal, procedural-criminal and executive-criminal law and the entire system of the implementation of justice in the country. In terms of continuous deepening of the differentiation and individualization of criminal liability and punishment, the subject of criminal coercive measures has an advanced degree of theoretical and practical interest. The institution of criminal coercive measures is one of those insufficiently researched in the science of criminal law. The imperfection of the current penalty system results in the courts being, to a certain extent, deprived of the possibility of individualizing punishment.

Keywords: legal-criminal coercion, criminal law, criminal penalties, forms of criminal coercion, safety measures, punishment, special seizure, expulsion, educational measures, defendant, convicted

Introducere. De raționalitatea sistemului măsurilor de constrângere penală depinde, în mare parte, efectul social al legii penale, la a cărei temelie sunt puse ideile echității, diferențierii și individualizării răspunderii și pedepsei penale. Interpretarea diferențiată a destinației și rolului măsurilor de constrângere penală permite de a le adapta, în mare parte, la particularitățile fiecărei fapte infracționale și a persoanei care a comis-o, face posibilă, în fiecare caz aparte, realizarea scopurilor pedepsei și soluționarea sarcinilor legii penale.

De asemenea, putem constata cu certitudine și faptul că o importanță substanțială în asigurarea activității normale a societății, a asigurării drepturilor și libertăților persoanei, societății și statului o are influența juridico-penală - și anume, aplicarea rațională, justificată și eficientă a

întregului complex de măsuri și mijloace, aflate la dispoziția dreptului penal cu statut de reacție a statului la încălcarea normelor de drept penal stabilite de el. În acest context, cea mai rațională cale pe segmentul combaterii infracționalității presupune recunoașterea faptului că această reacție a statului trebuie să fie, pe de o parte, inevitabilă și rațională, iar pe de alta - destul de diversă și flexibilă, pentru ca inevitabilitatea răspunderii penale și raționalitatea instituțională a ei să nu genereze o represie penală de prisos, o limitare și știrbire nejustificată a drepturilor și intereselor cetățenilor.

Metode și materiale aplicate. Baza teoretico-metodologică a articolului este constituită din lucrările autorilor autohtoni și de peste hotare din domeniul dreptului penal, execuțional-penal și procesual-penal. Concepțiile

expuse în conținutul tezei de doctor și concluziile lucrării se sprijină pe analiza legii penale a Republicii Moldova și a altor state. În procesul elaborării articolului ne-am ghidat de metoda generală de cunoaștere a dialecticii științifice, în baza ei fiind puse în aplicare diverse metode științifice particulare: logico-juridică, de comparare, de analiză sistemică, a clasificării, gramaticală etc.

Conținut de bază. Constrângerea presupune aplicarea anumitor mijloace de influență juridico-statală, urmare a cărui fapt comportamentul corespunzător și socialmente util al persoanei este asigurat prin posibilitatea aplicării forței coercitive a statului față de ea [9, p. 348]. Punerea în aplicare a măsurilor de constrângere, prevăzute de legea penală, reprezintă una dintre varietățile de bază a reglementării juridico-statale în sfera ra-

porturilor de drept penal, apărute cu ocazia comiterii faptelor infracționale [10, p. 152].

În lupta sa împotriva infracționalității, măsurile de apărare socială s-au intensificat, rod al dezvoltării științelor penale (criminologia, știința penitenciară) care au reliefat necesitatea găsirii celor mai eficiente măsuri de restabilire a ordinii de drept încălcate, de prevenire a săvârșirii acestora în viitor. Corespunzător acestor cerințe, în legislațiile penale, pe lângă pedepse considerate mult timp singurele sancțiuni de drept penal eficace în lupta împotriva infracționalității, au fost introduse și alte sancțiuni de drept penal cu rol preponderent preventiv, educativ.

În general, sunt cunoscute trei categorii de sancțiuni de drept penal: pedepsele, măsurile de siguranță și măsurile educative. Dintre acestea, singurele pedepse sunt sancțiunile penale, celelalte: măsurile de siguranță și măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal. Distincția este importantă, deoarece pedepsele sunt singurele care îndeplinesc un rol complex de constrângere, de reeducare, de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni [6, p. 140].

Faptele prevăzute de legea penală și comise sunt combătute cu ajutorul sancțiunilor, însă săvârșirea lor poate releva, totodată, și anumite stări de pericol datorită cărora acestea s-au săvârșit și pot determina sau contribui la comiterea și a altor asemenea fapte prevăzute de legea penală, comitere care trebuie să fie prevenită. Prevenirea manifestării unor astfel de stări periculoase nu se poate manifesta prin sancțiuni, nefiind vorba întotdeauna de infracțiuni, iar sancțiunile nici nu ar fi eficiente în anumite cazuri. Comiterea faptelor prevăzute de legea penală datorită existenței unor stări de pericol se evită și prin aplicarea măsurilor de siguranță.

Măsurile de siguranță sunt mijloace penale de constrângere cu caracter pur preventiv, prin care se completează sancțiunile penale luate în vederea înlăturării unei stări de pericol și preîntâmpinării săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală, față de persoanele care au comis astfel de fapte în prezența unor asemenea stări. Sunt, deci, măsuri penale, însă numai unele dintre ele au caracter de sancțiuni penale, celelalte fiind luate,

în același timp, și în favoarea făptuitorului (obligarea la tratament medical și internarea medicală). Însuși faptul că obligarea la tratament medical și internarea medicală se pot lua în mod provizoriu, în cursul urmăririi penale, este o dovadă că nu sunt sancțiuni penale, deoarece organele de urmărire penală nu pot aplica sancțiuni cu caracter penal, ci numai organele de judecată pot face aceasta în baza unei hotărâri de condamnare, iar executarea lor este obligatorie doar după ce hotărârea a rămas definitivă. Or, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, operează principiul prezumției nevinovăției.

Cele două măsuri nu se disting de măsurile de siguranță dispuse de instanța civilă sau de organele administrative, nici sub aspectul conținutului și nici al finalității lor. Acestea se iau de către organele judiciare penale, deoarece s-a comis o faptă prevăzută de legea penală și fiindcă ele sunt competente să aprecieze caracterul penal al unei asemenea fapte și dispune pentru a nu se mai comite astfel de fapte [1, p. 162-163].

Măsurile de siguranță sunt, după cum afirmă savantul C. Mitrache, sancțiuni de drept penal care se iau împotriva persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală pentru a înlătura o stare de pericol și a preveni săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală. Măsurile de siguranță spre deosebire de pedepse nu au caracter represiv, ci preventiv, ele luându-se pentru a împiedica săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală. Măsurile de siguranță se iau numai dacă făptuitorul a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă acestuia i se aplică ori nu o pedeapsă [6, p. 141].

În opinia cercetătorului M. Udrioiu, măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal cu caracter preventiv constând în măsuri de constrângere care au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și prevenirea săvârșirii unor fapte prevăzute de legea penală. Nu este întotdeauna necesar pentru dispunerea unei măsuri de siguranță ca fapta comisă să constituie infracțiune; măsurile de siguranță se pot dispune și dacă fapta săvârșită este tipică (prevăzută de legea penală) și antijuridică (nejustificată), chiar dacă îi lipsește trăsătura esențială a imputabilității.

Măsurile de siguranță pot fi luate

față de inculpatul în privința căruia s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei, întrucât pentru dispunerea acestor soluții trebuie să existe o faptă prevăzută de legea penală, săvârșită de către inculpat în mod nejustificat. De asemenea, măsurile de siguranță pot fi luate și față de minorul care a săvârșit o faptă nejustificată prevăzută de legea penală, chiar dacă instanța reține că minorul nu a săvârșit fapta cu discernământ [7, p. 310].

Aplicarea unei sancțiuni penale (pedepse) nu exclude și luarea unor măsuri de siguranță. Cauzele care duc la încetarea executării măsurilor de siguranță nu influențează asupra încetării executării sancțiunii ori invers. Măsurile de siguranță se pot lua și când fapta săvârșită este infracțiune, însă acestea nu se sancționează, deoarece intervine fie o cauză generală care înlătură răspunderea penală și, deci, aplicarea pedepsei (amnistia, prescripția, retragerea plângerii prealabile, împăcarea părților), fie o cauză specială de înlăturare a aplicării sancțiunii penale (denunțarea faptei comise înainte de a fi descoperită), dacă a fost relevată cu această ocazie sarea de pericol care impune aplicarea lor [1, p. 164].

Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal menite să lărgescă gama de sancțiuni necesare prevenirii fenomenului infracțional. Acestea, spre deosebire de pedepse nu sunt consecințe ale răspunderii penale și nu depind de gravitatea faptei săvârșite, ele putând fi luate chiar dacă făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă, fiindcă luarea acestor măsuri este provocată de existența unei stări de pericol pe care o reprezintă, în special, persoana făptuitorului [8, p. 116]. Măsurile de siguranță mai sunt tratate, de asemenea, precum și pedepsele, ca fiind sancțiuni de drept penal (adică măsuri de constrângere penală – n.n.), deosebindu-se doar după funcție și natura juridică [3, p. 631].

Măsurile de siguranță, având ca scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni prin înlăturarea stării de pericol, se pot lua dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: a) făptuitorul să fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală; b) prin săvârșirea faptei să se fi dat în vileag o stare de pericol a făptuitorului care poate constitui în viitor sursa săvârșirii unor noi fapte

prevăzute de legea penală; c) combaterea stării de pericol să nu fie posibilă doar prin aplicarea de pedepse, ci prin luarea de măsuri de siguranță [6, p. 169].

Măsurile de siguranță prevăzute de legea penală se aseamănă prin conținutul lor cu anumite stări de prevenție reglementate de legi extrapenale, dar pe când măsurile de prevenție extrapenale se iau, în genere, pe cale administrativă, măsurile de siguranță din dreptul penal nu pot fi luate decât pe cale judiciară (de organele de urmărire penală sau de instanțele de judecată). Măsurile de prevenție extrapenale chiar și atunci când au ca scop prevenirea săvârșirii unor fapte prevăzute de legea penală (combatere de stări preinfracționale) nu aparțin dreptului penal, fiindcă sancțiunile acestui drept, pedepse și măsuri de siguranță, nu intervin decât după ce s-a săvârșit vreo faptă prevăzută de legea penală (combatere postinfracțională) [4, p. 259].

De asemenea, în cadrul sancțiunilor de drept penal un loc important ocupă pedeapsa care este singura sancțiune penală și este menită să asigure restabilirea ordinii de drept încălcată prin săvârșirea de infracțiuni. Pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare, prevăzută de lege, aplicată de instanța judecătorească infractorului în scopul prevenirii săvârșirii de infracțiuni [2, p. 14].

Pedepsele sunt sancțiuni penale prevăzute de lege în scopul prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni. Totodată, pedeapsa este sancțiunea penală aplicată de instanța de judecată inculpatului care a săvârșit o infracțiune; este pronunțată în numele și scopul apărării interesului public (al societății).

Pedeapsa are trei caractere: *legal* (fiind prevăzută numai de lege); *egalitar* (neținând cont de condiția socială a infractorului) și *personal* (putând fi aplicată numai persoanei care a săvârșit sau a participat la săvârșirea infracțiunii). Scopul pedepsei este finalitatea urmărită prin aplicarea pedepsei, respectiv prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni [7, p. 177]. Pedeapsa reprezintă un mijloc de constrângere statală, aplicată de instanța judecătorească în baza legii față de persoanele vinovate de săvârșirea infracțiunii, cu scopul corectării și reeducării lor, urmărindu-se prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât de că-

tre cei condamnați, cât și de către alte persoane.

Pedeapsa ca mijloc de constrângere juridico-penală statală este orientată în două direcții: Prima – aplicarea unor pedepse mai aspre infractorilor recidiviști, persoanelor care au săvârșit infracțiuni grave, făptuitorilor inveterați, precum și conducătorilor, organizatorilor de grupuri mafioate etc. A doua direcție – atenuarea pedepsei, aplicarea unei pedepse mai blânde persoanelor care au săvârșit infracțiuni ce nu prezintă un pericol social însemnat sau persoanelor care pentru prima dată au săvârșit infracțiuni care nu prezintă un mare pericol social, adică neînsemnate, sau persoanelor care au săvârșit infracțiuni din imprudență.

Pedeapsa ca mijloc de constrângere statală se caracterizează prin anumite particularități: pedeapsa poartă un caracter public, ea este aplicată și pronunțată public; pedeapsa poate fi prevăzută numai de legea penală și se aplică persoanei pentru o anumită infracțiune săvârșită de ea, ca o consecință juridică; nimeni nu poate fi supus pedepsei, decât pe baza unei sentințe a instanței judecătorești; pedeapsa este concepută ca condamnare a persoanei vinovate care a comis fapta infracțională; din totalitatea de pedepse, pedeapsa penală este cea mai gravă pedeapsă; pedeapsa reprezintă un mijloc de constrângere strict individualizat; pedeapsa penală constituie o modalitate de estimare juridică a faptei săvârșite și a personalității infractorului [5, p. 195-197].

Pedeapsa este o măsură de constrângere, coercitivă, folosită de stat împotriva acelor care nu au respectat dispozițiile din normele de incriminare și au comis o infracțiune. Ea constituie, deci, instrumentul realizării procesului educativ, însă numai după ce s-a comis infracțiunea. Pedeapsa exprimă dezaprobarea membrilor societății față de cei care atentează la valorile apărute de legea penală. Constrângerea constă dintr-o privațiune sau restricție, impusă forțat, împotriva voinței făptuitorului, care implică o suferință ce diferă ca intensitate și durată, în funcție de obiectul ei: libertatea fizică, interesele materiale sau unele drepturi. Constrângerea ține, deci, de însăși esența pedepsei [1, p. 133].

Pedeapsa legală (abstractă) repre-

zintă aprecierea negativă a infracțiunii din partea societății, iar cea stabilită de instanță este expresia concretă a acestei aprecieri. Gradul de constrângere prin pedeapsă exprimă gravitatea infracțiunii respective [1, p. 134]. Pedeapsa pentru a fi eficace trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să fie legală; să fie personală, adică să se aplice numai celui vinovat; să fie adaptabilă, deci să se poată proporționaliza în funcție de pericolul concret al faptei, al făptuitorului și de împrejurările atenuante și agravante în care s-a comis fapta; să fie afflictivă și moralizatoare, adică să cauzeze o anumită suferință care să contribuie la îndreptarea și reeducarea condamnatului; să fie egală pentru toți infractorii; să fie inevitabilă [1, p. 135].

Pedeapsa penală se deosebește esențial de toate celelalte mijloace de constrângere statală cunoscute, inclusiv de sancțiunile administrative care sunt asemănătoare după denumire cu modalitățile de pedepse prevăzute de legea penală (arestul, amenda, munca etc.). Aceste măsuri de pedeapsă penală și sancțiuni administrative se deosebesc între ele după anumite criterii esențiale:

- în primul rând, pedeapsa penală este o consecință juridică numai a faptelor infracționale, în timp ce pedeapsa administrativă se aplică pentru toate faptele antisociale, care nu sunt prevăzute de lege ca infracțiuni;

- în al doilea rând, pedeapsa penală se aplică în numele legii numai de instanța judecătorească în baza sentinței, iar sancțiunile administrative pot fi aplicate de diferite persoane oficiale, fiind definitive în hotărâri;

- în al treilea rând, pedeapsa penală atrage după sine antecedentul penal, iar sancțiunea administrativă nu generează o asemenea consecință juridică.

Pedeapsa penală se deosebește de hotărârea judecătorească privind un anumit dosar civil prin aceea că ultima vizează litigiile patrimoniale sau relațiile personale nepatrimoniale. Executarea forțată a unei asemenea hotărâri a judecătorești nu înseamnă condamnare și nu atrage după sine antecedentul penal.

Sancțiunile disciplinare se disting de pedeapsa penală prin faptul că ele se aplică în ordinea subordonării de serviciu, conform legislației muncii pentru anumite încălcări care,

după caracterul lor, nu sunt fapte infracționale [5, p. 197-198].

Expulzarea constă în interzicerea cetățeanului străin sau apatrid de a rămâne pe teritoriul țării, când a comis o infracțiune și există pericolul de a comite și altele. Măsura se poate dispune numai de justiție. În principiu poate fi pe o perioadă nedeterminată, însă poate fi și temporară, când starea de pericol este temporară. Dacă măsura este dispusă pe o perioadă nedeterminată, va trebui revocată pe cale judiciară, dovedindu-se că starea de pericol a încetat.

Atunci când expulzarea însoțește pedeapsa închisorii, se va realiza imediat după executarea acesteia ori după grațierea totală sau a restului pedepsei. Ea are loc pe cale administrativă, de către organele de poliție. Se poate de aplicat chiar dacă nu s-a pronunțat pedeapsa închisorii [1, p. 173].

Expulzarea străinului se face, de regulă, către țara al cărui cetățean este ori, dacă nu are cetățenie, în țara unde își are domiciliul. În orice caz, expulzarea se face cu o destinație precisă, într-o anumită țară și nu doar prin scoaterea în afara granițelor țării. Expulzarea se poate lua singură sau însoțind o pedeapsă, caz în care se va aduce la îndeplinire după executarea pedepsei [6, p. 176].

Confiscarea specială constă în luarea unor bunuri din patrimoniul persoanelor care au comis fapte prevăzute de legea penală sau infracțiuni, fiindcă starea de pericol este prezumată în mod legal ca existentă în asemenea situații – și trecerea lor în patrimoniul statului, indiferent la cine s-ar afla, deoarece măsura operează *in rem*. Fiind o măsură de siguranță și ea se poate dispune chiar dacă nu s-a aplicat o pedeapsă făptuitorului, deci și atunci când inculpatul nu a fost condamnat întrucât a intervenit prescripția răspunderii penale.

Măsura nu poate fi luată dacă s-a dispus scoaterea de sub urmărire a făptuitorului pe temeii că faptei îi lipsește unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii, că fapta nu a fost săvârșită de persoana respectivă sau că nu este prevăzută de legea penală. De asemenea, nu poate fi luată când instanța nu a fost sesizată legal

cu judecarea infracțiunii respective [1, p. 174-175]. Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale o reprezintă starea de pericol ce decurge din deținerea unor lucruri ce au legătură cu săvârșirea infracțiunii ori care ar putea fi folosite la săvârșirea de fapte prevăzute de legea penală în viitor [6, p. 176].

Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal care se iau împotriva minorilor care au săvârșit infracțiuni. Spre deosebire de pedepse care în principal au un rol de constrângere, măsurile educative au un rol preponderent educativ, de refacere sau corectare a procesului educativ al minorilor. Măsurile educative, ca orice sancțiune de drept penal, nu sunt lipsite de caracter coercitiv, căci implică anumite restrângeri ale libertății persoanei [6, p. 141]. Spre deosebire de pedepse, unde caracterul coercitiv se situează pe primul plan, măsurile educative au caracter preponderent educativ și nu lasă să subziste nici o consecință penală, ele neconstituind antecedente penale pentru persoana față de care s-au luat [6, p. 162].

Concluzii. Constrângerea penală are caracter juridico-statal, ceea ce este determinat de pericolozitatea înaltă a delictelor penale și de necesitatea unei influențe speciale asupra persoanelor care le comit. Conținutul ei este specificat prin lege, este strict reglementat, se aplică în ordinea și conform procedurii stabilite din numele statului de către organele împuternicite în această privință.

Volumul constrângerii penale este constituit din măsurile de răspundere, măsurile preventiv-resocializatorii de influență juridico-penală și măsurile de siguranță. Cea mai importantă dintre acestea este răspunderea penală. Însă constrângerea penală nu poate fi identificată doar cu răspunderea și pedeapsa. În calitate de forme ale constrângerii penale, de rând cu răspunderea penală, mai urmează a fi recunoscute mijloacele de influență preventiv-resocializatorie, precum și măsurile de siguranță. Constrângerea juridico-penală, fiind element al conținutului răspunderii penale, își găsește exprimarea sa juridică în faptul că este fixată în norma de drept pe-

nal în calitate de măsură de pedeapsă penală.

Referințe bibliografice

1. Basarab Matei. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Editura Fundației „Chemarea”. Iași, 1996.
2. Bulai C. Drept penal. Partea generală. Vol. II. Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL. București, 1992.
3. Dongoroz V. Drept penal. Ed. Curierul Judiciar. București, 1939.
4. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I., Stănoiu R. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. II. Ediția a II-a. Editura Academiei Române. București, 2003.
5. Macari I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală. Material didactic. Chișinău, 1999.
6. Mitrahe Constantin. Drept penal român. Partea generală. Ediția a IV-a. Casa de Editură și Presă ȘANSA. București, 2000.
7. Udriou Mihail. Drept penal. Partea generală. Noul Cod penal. Ed. C. H. BECK. București, 2014.
8. Zolyneac Maria. Drept penal. Partea generală. Vol. II. Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Editura Fundației „Chemarea”. Iași, 1976.
9. Венгеров А. Б. Теория государства и права. Учебник. М., 2002.
10. Егоров В. С. Вопросы правового регулирования мер уголовного принуждения. Издательский Дом МОДЭК. М., 2005.

DATE DESPRE AUTORI:

Mariana SPATARI
lector universitar, doctor în drept, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, e-mail: spatarimariana@mail.ru

Vlad NEDELUCU
doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, e-mail: nedelcuvlad@gmail.com

ABOUT THE AUTORS:

Mariana SPATARI
University lecturer, PhD, Alec Russo Balti State University, e-mail: spatarimariana@mail.ru

Vlad NEDELUCU
PhD student, Institute of Legal and Political Research of Academy of Sciences of Moldova, e-mail: nedelcuvlad@gmail.com